

İSTANBUL BAROSU
ÇOCUK
HAKLARI
MERKEZİ
23 NİSAN ÖZEL BROŞÜRÜ

2016

İSTANBUL BAROSU YAYINLARI

**İSTANBUL BAROSU
ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ
23 NİSAN ÖZEL BROŞÜRÜ**

**İSTANBUL BAROSU
ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ
ÇHM 23 NİSAN ÖZEL BROŞÜRÜ**

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Av. Aydeniz Alisbah Tuskan, Koordinatör YK Üyesi
Av. Aşkın Topuzoğlu, ÇHM Başkan
Av. Ayşenur Demirkale, ÇHM Başkan Yrd
Av. Selmin Cansu Demir, ÇHM Sekreter
Av. Elif Yorgancıoğlu, ÇHM üye
Av. Gizem Atar, ÇHM üye
Av. Seda Kocaoğlu, ÇHM üye

•

Yönetim Yeri

Şahkulu Mah. Serdar-ı Ekrem Cad. No:7 Galata-Beyoğlu-İst.
Tel: (0212) 251 63 25 / Faks: (0212) 293 89 60
Yayın Kurulu: (0216) 427 37 22
www.istanbulbarosu.org.tr
dergi@istanbulbarosu.org.tr

•

Yayıncı Sertifika No: 12457

•

Baskı

Ege Reklam ve Basım Sanatları San. Tic. Ltd. Şti.
Esatpaşa Mah. Ziyapaşa Cad. No: 4 / 1 347047 Ataşehir - İSTANBUL
Tel: (0216) 470 44 70 Fax: (0216) 472 84 05
www.egebasim.com.tr

•

NİSAN 2016

İSTANBUL BAROSU ADLİ YARDIM BÜROLARI

Merkez Büro

İstiklalCad. Orhan Adli Apaydın sok. Baro han. Kat: 3/304 Beyoğlu/İstanbul
Tel: (0212) 251 90 40 (dahili 131-132-133-134-135-13 -137-138) Faks: (0121) 245 83 67

Bakırköy Şube

Osmaniye M. Şirin Sk. No:28/32 Bakırköy/İstanbul
Tel: (0212) 583 12 33 Faks: (0212) 570 90 14

Gaziosmanpaşa Şube

Adres: Merkez Mah. Eyüp Yolu Ecla Sok. No:7 Gaziosmanpaşa/İstanbul
Tel: (0212) 616 88 56 Faks: (0212) 616 88 57

Kadıköy (Anadolu Yakası) Şube

Bahariye Caddesi 82/7 Kadıköy/İstanbul
Tel: (0216) 414 68 53 - 450 67 05 - 450 08 98 Faks: (0216) 414 68 43

Kartal (Anadolu Yakası) Şube

Maltepe Belediyesi Türkan Saylan Kültür Merkezi Gülsuyu Mah.
Nar Sok. Kat:4 E-5 Yanyol Üzeri Maltepe / İstanbul
Tel: (0216) 352 53 92 - 352 53 95 Faks: (0216) 352 53 90

Büyükçekmece Şube

Ekinoba Mah. Necip Fazıl Kısakürek Sokak No:29 D:4 Büyükçekmece/İstanbul
Tel: (0212) 863 11 21
Faks:(0212) 863 11 02

Çağlayan Kadın Hakları Merkezi Şiddeti Önleme Bürosu (Adli Yardıma bağlı)

Çağlayan Adalet Sarayı Çağlayan/İstanbul
Tel: (0212) 240 04 11 Faks:(0212) 240 04 12

Ümraniye Şube

Saray Mah. Alemdağ Cad. 175/B D.4 Ümraniye/İstanbul
Tel:(0216) 630 25 46 Faks:(0216) 630 25 47

İÇİNDEKİLER

Av. AŞKIN TOPUZOĞLU

SUNUŞ.....7

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ.....10

İSTANBUL BAROSU ADINA ÇOCUK İSTİSMARI DAVALARINA MÜDAHALE
TALEPLERİ.....32

Av. YAĞMUR TUĞÇE KARA

ÇOCUKLARIN GÖZÜNDEN ÇOCUK HAKLARI.....33

DOÇ. DR. OSMAN ABALI

ÇOCUKLARA HAK ETTİKLERİ BİR DÜNYA İÇİN SAĞLIKLI BÜYÜME HAKKI35

Av. EBRU DEMİRALP

FRANSIZ HUKUKUNDA SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA
UYGULANAN ÖNLEMLER41

Av. ALİ ONUR GÜNCEL

ÇOCUKLARIN ÖZGÜRLÜKLERİNİN KISITLANMASININ EN
SON ÇARE OLMASI PRENSİBİ.....45

Av. ELİF YORGANCIOĞLU

ÇOCUĞUN SUÇA TANIKLIĞI48

BAROLAR ÇOCUK HAKLARI MERKEZ

KOMİSYONLARI İŞBİRLİĞİ SONUÇLARI57

YRD. DOÇ. DR. NECDET NEYDİM

CİNSİYET ROLLERİNİN VE TOPLUMSAL ROL MODELLERİN
METİNLER YOLUYLA İÇSELLEŞTİRİLMESİ62

Av. ÖZLEM AKBULUT GÜN

ÇOCUK OYUNCULARIN HUKUKİ DURUMU ÜZERİNE BİR İNCELEME73

İSTANBUL ÇOCUK İZLEM MERKEZLERİ	79
PROF. DR. OĞUZ POLAT CİNSEL İSTİSMAR MAĞDURU ÇOCUKLA İLETİŞİM YÖNTEMLERİ.....	81
Av. GURUR BUDAK ÇOCUK EVLİLİKLERİ=CİNSEL İSTİSMAR	89
Psikolog SELİN TÜMEN OTİZM FARKINDALIĞI SÖYLEŞİSİ	93
Av. ÖZLEM AKBULUT GÜN ÇOCUK VE OYUN HAKKI	102
Av. SELİN TÜRKOĞLU - Stj. Av. CEREN ALTUĞ GÖÇ VE ÇOCUK	110
Av. DİLARA YURTSEVEN MÜLTECİ ÇOCUKLARIN HAKLARINA İLİŞKİN PROBLEMLER	114
F. SERKAN ÖNGEL ÇOCUK İŞÇİLİĞİ İLE MÜCADELEDE GÜNCEL EĞİLİMLER.....	119
Av. GİZEM ATAR HER ÇOCUK ÖZELDİR.....	124
Av. ÖZLEM AKBULUT GÜN Av. DENİZ KATAR İLKSEN BAŞARIR VE MERT FIRAT İLE SÖYLEŞİ	127
Av. CAN YAVUZ MÜLTECİ ÇOCUKLAR.....	139
ÇOCUK KORUMA KANUNU	147

SUNUŞ

BM ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME TÜRKİYE’NİN SÖZLEŞMEYİ İMZALAMASININ ÜZERİNDEN 27 YIL GERİDE KALDI.

23 NİSAN ÇOCUK BAYRAMI “ÇOCUKLARIN HAKLARININ BİLİNCİNE VESİLE OLSUN”

Av. AŞkın TOPUZOĞLU

Istanbul Barosu ocuk Hakları Merkezi Başkanı

Tüm dünya çocuklarının İnsan Hakları yasası olan BM ocuk Haklarına Dair Sözleşmenin, BM Genel Kurulunda 20 Kasım 1989 tarihinde oybirliği ile kabul edildiği tarih; DÜNYA ÇOCUK HAKLARI günü olarak kutlanmaktadır.

Türkiye sözleşmeyi 1989 tarihinde imzalamış, 09.12.1994 tarihinde onaylamıŐ ve sözleşme 27.01.1995 tarihinde TC Anayasası’nın 90. Maddesine göre bir kanun olarak yürürlüğe girmiştir.

BM ocuk Hakları Sözleşmesi’nde yer alan tüm haklar eşit derecede önemlidir ve birbirini desteklemektedir. Sözleşme, ocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarını, evrensel ilkeleri düzenleyen hukuki bağlayıcılığı olan bir metindir.

BM ocuk Hakları Komitesi, Sözleşmeyi onaylayan devletlerden, iç hukuklarını sözleşmeye uyumlu hale getirirken, sözleşmeye uygun yasal düzenlemeler yapılırken, sözleşmenin uygulanmasında, ocuk haklarına bakış, yasaların oluşturulması ve uygulamada, sözleşmedeki bütünlüklü yaklaŐıma önem verilmesini istemiŐtir.

Türkiye’de her yıl 20 Kasım Dünya ocuk Hakları günü olarak kutlanmaktadır.

Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra Türkiye’de birçok yasada başta Medeni Kanun, Ceza Kanunu, Ceza Muhakemeleri Kanunu ve diğer yasalarda değişiklik yapılmış, bu yasalarda çocuklarla ilgili düzenlemelere de yer verilmiştir. Sözleşme onaylandıktan tam 10 yıl sonra (1995-2005) o-

çocuk Koruma Kanununun yürürlüğe girmiştir. Türkiye’de çocuklarla ilgili yasal düzenlemeler hala tek bir başlık halinde düzenlenmiş olmayıp, değişik yasalarda dağınık bir halde bulunmaktadır. Bu durum hem uygulayıcılar, hem de hak talep eden açısından zorluk arz etmekte vehak ihlallerine de sebep olmaktadır. Çocuk Hakları kültürünün oluşması ve yerleşmesini engellemektedir. Böyle bir başlangıçtan anlıyoruz ki, sözleşmenin onayından sonra Türkiye taahhüdünü tam olarak yerine getirememiş ve bu nedenle çocuk hakları ödevimizden zayıf aldık.

23 Nisan Ülkemizde ULUSAL EGEMENLİK VE ÇOCUK BAYRAMI olarak kutlanmaktadır.

Tüm dünya çocuklarına armağan edilen çocuk bayramı, ne yazıkki çocukların yaşadığı hak ihlalleri nedeniyle buruk yaşanmaktadır.

Yapılan bir çok yasal düzenlemeye rağmen yasalarla sorun yaşayan çocuklar halen ciddi sorunlar yaşamaktadır. Çocuk tutukluğu Ülkemiz açısından kanayan yaradır. Çocukların cezalandırılması, önceliğin ceza kanunlarıyla adalet mekanizması içinde çocukla ilgilenilmesi aşılması gereken temel sorunlardan biridir. İşçi çocuklar, risk altındaki çocuklar, çatışma bölgesindeki çocuklar, göç mağduru çocuklar, mülteci çocuklar, fiziksel, cinsel, psikolojik ekonomik istismara uğrayan çocuklar çocuğun öncelikli yararı ve ayrımcılığın önlenmesi temel ilkesi uyarınca yaşamın içinde çözümlenmesi gerekmektedir.

Çocukların; ister suça sürüklenen, ister suçun mağduru, isterse koruma ihtiyacı olan çocuk olsun BMÇHS ve Anayasa’daki ilkeler dikkate alındığında tümünün “MAĞDUR” olarak kabulü gerekmektedir.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi 4. maddesi uyarınca “TARAF DEVLETLER BU SÖZLEŞMEDE TANINAN HAKLARIN UYGULANMASI AMACI İLE GEREKEN HER TÜRLÜ YASAL, İDARİ VE DİĞER ÖNLEMLERİ ALIRLAR. EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLARA İLİŞKİN OLARAK, TARAF DEVLETLER ELDEKİ KAYNAKLARI OLABİLDİĞİNCE GENİŞ TUTARAK, GEREKİRSE ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ ÇERÇEVESİNDE BU TÜR ÖNLEMLERİ ALIRLAR” şeklindeki düzenlemesi, yaşama geçirildiğinde çocuklar gerçekten bayram gibi günler yaşayacaktır.

Artık çocuklarımız için sözleşme ile bütünleşen,gerçekten çocuğun öncelikli yararını esas alan, ayrımcılık gözetmeyen düzenleme ve uygulamalara bunun gerçekten benimsemiş olduğuna inandığımız politikalara İVEDİLİKLE İHTİYACIMIZ VAR.

Istanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi üyeleri, Türkiye'nin çocuk Hakları, fotoğrafını bize yansıtacaklar, yazı, röportaj ve resimleri ile.

Bu yayın çalışmaları uzun bir zamana yayılmıştır. Merkezde yeni çalışmaya başlayan arkadaşlarımız ve uzmanlardan alınan yazılar çalışmamızın esasını oluşturmaktadır.

Çalışmalarından dolayı arkadaşlarımıza teşekkür ediyoruz.

ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Tarafından
20 Kasım 1989 Tarihinde Kabul Edilmiştir.

Metin

ÖNSÖZ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler:

Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilân edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek,

Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Andlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırla tutarak,

Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yeralan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilân ettiklerini kabul ederek,

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilân ettiğini anımsayarak,

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilân edilen ülküler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini gözönünde bulundurarak,

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde (özellikle 23 ve 24 üncü maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede (özellikle 10 uncu maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırla tutarak,

Çocuk Hakları Bildirisinde de belirtildiği gibi "çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygunyasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğu"nu hatırla tutarak,

Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlât edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silâhlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin Bildirinin hükümlerini anımsayarak,

Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu bilinci içinde, Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi gözönünde tutarak,

Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak,

Aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

I. KISIM

Madde 1

Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 2

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sa-

hip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırma veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar.

Madde 3

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de gözönünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 4

Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.

Madde 5

Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7

1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması sözkonusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8

1. Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.

2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarında veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 9

1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmâl edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgâhının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.

2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girişilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.

3. Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, anababanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.

4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girişilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün, sınırdışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve

çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, sözkonusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

Madde 10

1. 9 uncu Maddenin 1 inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terketme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.

2. Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 uncu maddenin 1 inci fıkrasına göre Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana-babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terketmeye ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terketme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve işbu Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

Madde 11

1. Taraf Devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.

2. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde 12

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 13

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:

a) Başkasının haklarına ve itibarına saygı,

b) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.

2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.

3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlâki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde 15

1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.

2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlâkın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlanılamaz.

Madde 16

1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.

2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 17

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar.

Bu amaçla Taraf Devletler:

a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29 uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;

b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;

c) Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;

d) Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;

e) 13 ve 18 inci maddelerde yeralan kurallar gözönünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde 18

1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler herşeyden önce çocuğun yüksek yararını gözönünde tutarak hareket ederler.

2. Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.

3. Taraf Devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 19

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistima-

le, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 20

1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, slâm Hukukunda kefalet (kafalah), evlât edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

Madde 21

Evlât edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:

a) Bir çocuğun evlât edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu gözönüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlât edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir.

b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlât edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkelerarası evlât edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.

c) Başka bir ülkede evlât edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlât edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.

d) Ülkelerarası evlât edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.

e) Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 22

1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve sözkonusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.

2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetlerarası ve hükümetdışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden biraraya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar.

Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde 23

1. Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde buldukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.

3. Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2 nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun

ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları gözönüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.

4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürlü çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin

gereksinimleri, özellikle gözönüne alınır.

Madde 24

1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:

a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;

b) Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;

c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanısıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını gözönüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;

d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;

e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;

f) Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlanması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.

4. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 25

Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26

1. Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanır ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.

2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları gözönüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da gözönünde tutularak sağlanır.

Madde 27

1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ve toplumsal gelişmesini

sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.

2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkânlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.

3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana-babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddî yardım ve destek programları uygularlar.

4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tara-

findan, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanısıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde 28

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

a) İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;

b) Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;

c) Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;

d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;

e) Okullarda düzenli biçimde devamin sağlanması ve okulu terketme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 29

1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;

a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;

b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;

c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun

yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;

d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;

e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi,

2. Bu maddenin veya 28 inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların varolduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılmaz.

Madde 31

1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.

2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32

1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitime zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri gözönünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tesbit ederler;

b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar.

c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde 33

Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34

Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;

b) Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurularak sömürülmesini;

c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemedeki kullanılarak sömürülmesini, önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Madde 35

Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36

Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37

Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

a) Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tâbi tutulmayacaktır.

Onsekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.

b) Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünüülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.

c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri gözönünde tutularak davranılacaktır.

Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.

d) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 38

1. Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.

2. Taraf Devletler, onbeş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, özellikle onbeş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, onbeş ile onsekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.

4. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 39

Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımından sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştiren bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40

1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları gözönünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz-önünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar:

a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmâl nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlâlde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

b) Hakkında ceza kanununu ihlâl iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:

i) Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;

ii) Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen

durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

iii) Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu gözönüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurularak yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;

iv) Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

v) Ceza yasasını ihlâl ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

vi) Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

vii) Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yarasını ihlâl ettiği iddiası ileri sürölen, bununla itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

a) Ceza Yasasını ihlâl konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığının kabulü;

b) Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretim programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde 41

Bu Sözleşmede yeralan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

a) Bir Taraf Devletin yasasında; veya

b) Bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yeralan hükümleri etkilemeyecektir.

II. KISIM

Madde 42

Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43

1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlölükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.

2. Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanın-

miş ve yüksek ahlâk sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri göz-önünde tutularak seçilirler.

3. Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.

4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.

5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.

6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.

7. Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.

8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.

9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.

10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.

11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir.

12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:

a) Bu Sözleşmenin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde,

b) Daha sonra beş yılda bir,

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.

2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşmenin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.

3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.

4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulamasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.

5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.

6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde 45

Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

a) Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşmenin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulunduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleş-

miş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin ke-simlerde Sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;

b) Komite, uygun bulunduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir is-tem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;

c) Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk hakları-na ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını, tavsiye edebilir;

d) Komite, bu Sözleşmenin 44 ve 45 inci maddeleri uyarınca alınan bil-gilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

III. KISIM

Madde 46

Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47

Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Mil-letler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 48

Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belge-leri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 49

1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürür-lüğe girecektir.

2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleş-meyi onaylayacak ya da ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, sözkonusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50

1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulu-nabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nez-

dine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf

Devletler Konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri sözkonusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur.

2. Bu maddenin 1 inci fıkrasında yer alan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş

Milletler Genel

Kurulunca onaylandığı ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.

3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır.

Öteki Taraf

Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişiklikle bağlı kalırlar.

Madde 51

1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.

2. Bu Sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.

3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52

Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirim Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 53

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54

İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir. Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

"İhtirazi Kayıt:

Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17, 29 ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır."

UNICEF Türkiye Temsilciliği tarafından hazırlanmıştır.

İSTANBUL BAROSU MÜDAHALE TALEPLERİ

İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi adına bir çok çocuk istismar dosyasına gözlemci olarak katılmıştır. Bunun yanında İstanbul Baro Başkanlığı'ndan alınan yetki ile üç davada katılma talebinde bulunulmuştur.

> NİHAT KAZANHAN'IN ÖLDÜRÜLMESİ

14 Haziran 2014 tarihinde Şırnak Cizre'de 12 yaşındaki Nihat Kazanhan'ın vurularak öldürülmesi nedeniyle, biri tutuklu toplam 5 polisin yargılandığı davaya İstanbul Barosu adına katılma talebinde bulunulmuştur

Antalya, Sakarya, Şırnak, Diyarbakır, Manisa, Bitlis, Batman, Siirt, Mersin, Bursa, Mardin, Tunceli Ankara ve İstanbul Barolarının müdahale talebinde bulunduğu davada Cizre Ağır Ceza Mahkemesi tarafından **"Avukatlık Kanununda belirtildiği üzere Baroların hukukun gelişimine katkı sağlamaları özellikle kendini savunamayacak kişilerin haklarının korunmasının ayönelik girişimde bulunabilecekleri kabul edilerek sağlıklı adil ve şeffaf bir yargılamanın yapılmasına katkı sunabilecekleri düşüncesiyle müdahale taleplerinin kabulüne"** karar verilmiştir

> ONUR ÖNAL'IN cezaevinde öldürülmesi

2014 yılında İstanbul Maltepe Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda Onur Önal isimli çocuk simit adında şiddet içerikli bir oyunun oynanması ve sonrasında koğuş ortamında başına aldığı darbeler sonucu hayatını kaybetmiştir Bu olayla ilgili olarak 6 infaz koruma memuru görevi ihmal suçundan, Onur'la aynı koğuşta kalan üç çocuk ise kasten öldürme suçundan yargılanmaktadır.

İstanbul Barosu Çocuk hakları Merkezi olarak infaz koruma memurlarının yargılandığı İstanbul Anadolu 59 Asliye Ceza Mahkemesi Hakimliği'ne 2015/402 E sayılı dosyaya müdahale talebinde bulunulmuştur. Müdahale talebimize mahkemece; "İstanbul Barosunun suçtan zarar görme ihtimali olmadığından, reddine" şeklinde karar verilmiştir.

> S.A CİNSEL İSTİSMAR DAVASI

Çok sayıda SSÇ ve sanığın yargılandığı, 2003 yılından itibaren köyde cinsel istismara maruz kaldığı için koruma altına alınan mağdur S.A'nın Elazığ 1. Ağır Ceza Mahkemesi görülmekte olan davasına 9 baro ile birlikte İstanbul Barosu adına katılma talebinde bulunulmuştur. Mahkemece "CMK'nın 237 maddesi gereğince suçtan doğrudan zarar görmedikleri ve katılma hususunda yasal dayanağın bulunmadığı, "gerekçesiyle reddine karar verilmiştir.

ÇOCUKLARIN GÖZÜNDEN ÇOCUK HAKLARI

Av. Yağmur Tuğçe KARA

Çocuk hakları konusunda en temel düzenleme olan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 1. maddesine göre "Çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır." Belirtilen yaş sınırları içerisindeki çocuk henüz zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal gelişimini tamamlamamış olması sebebiyle hukukun koruması altındaki en zayıf sujedir. Dolayısıyla haklarının tespiti ve korunması sosyal adalet açısından büyük önem arz eder.

Türk hukuk sisteminde "çocuk", "çocuk hakları" ve "çocuğun korunması" kavramlarına bu farkındalık doğrultusunda yer verilmiş, örneğin Türk Ceza Kanunu'nda bazı suçların çocuğa karşı işlenmiş olması bu suçlar için ağırlaştırıcı hal olarak düzenlenmiştir. Anayasa, Türk Medeni Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu başta olmak üzere birçok yasal düzenlemede çocuğun ailesi, toplum ve devlet ile ilişkisi çerçevesinde sahip olduğu haklarına yer verilerek bu hakların güvence altına alınması ve çocuğun korunması amaçlanmıştır. Ancak çocuk haklarının korunabilmesi yalnızca soyut hukuk kuralları ile sağlanamaz. Bu hakların toplumun geneli ve hatta çocuğun kendisi tarafından bilinmesi, benimsenmesi ve talep edilmesi gerekmektedir.

Bu noktada, öncelikle yetişkinler gerek aile gerek toplum içi ilişkilerinde çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılımını kapsayan hakları konusunda gereken bilgiye sahip olmalı ve bu hakların gerektirdiği hassasiyete uygun davranmalıdır. Daha sonrasında yetişkinlere düşen görev, çocuklara haklarını onların diliyle anlatmak ve toplumun küçük bireyleri olarak menfaatlerinin ve hak ihlallerinin farkında olmalarını sağlamaktır. Kuşkusuz ki bu farkındalığın artırılması çocuk hak ihlallerinin azalması sonucunu beraberinde getirecektir.

Bu konudaki farkındalığın ölçülmesi amacıyla özel bir okulda yapılan çalışmada, 5-12 yaş grubu farklı cinsiyetlerden çocuklara "hak" ve "çocuk hakları" kavramları sorulmuş ve cevapları kaydedilmiştir. Çocukların verdikleri cevaplar şöyle:

- > “Ailesiyle gezmek bir hak olabilir.” (5 yaşında kız)
- > “ Hak ne demek bilmiyorum. O anda ders yapan çocuğun oyun oynama hakkı yok. Evden kaçma hakkı yok. Çünkü annesi babası kızar. İzinsiz bir şey almak yaktır.” (6 yaşında erkek)
- > “Hak istediğimi yapmak demek; dünyayı yönetmek, film izlemek, ipad oynamak, resim yapmak, şarkı şiir söylemek, oyuncaklarla oynamak, özgür olmak, saçını taramak, dişini fırçalamak çocukların hakkı.” (6 yaşında kız)
- > “Oyun oynamak, resim çizmek çocuk hakkı.” (6 yaşında erkek)
- > “Özgürlük ve yaşama hakkımız var, oyun oynama hakkı, dolaşma, ders çalışma, okuma hakkımız.” (10 yaşında kız)
- > “Bir insanın hakkı istediği şeyleri yapması demektir. Çalışma, öğrenme, oyun oynama, savaşımlardan korunma hakkı.” (10 yaşında erkek)
- > “İnsana gereken ilk şey, ana şeylerdir haklarımız. Okuma hakkımız var, 18 yaşından önce zor işlerde çalıştırılmama hakkı, yaşama hakkı, özgür olma hakkı, temiz bir çevrede yaşama hakkı, eğlenme hakkı, giyinme, barınma hakkı” (10 yaşında kız)
- > “Haklar bize engel olmaması gereken şeylerdir. Belli bir yaşa kadar ailemizin yanında olma hakkı, eğitim hakkı, oyun oynama hakkı.” (10 yaşında kız)
- > “Bir kişiye, çoğu kişilere verilen devletin belirlediği şey, herkes ona uymalıdır. Özgürlük, yaşama, barınma ve beslenme hakkı.” (10 yaşında erkek)
- > “Özgürlük, mutluluk, yaşama hakkı, eğlenme hakkı.” (11 yaşında kız)
- > “Oyun oynama ve okuma hakkımız var.” (11 yaşında kız)
- > “Hak istediğimiz şeyi yapmamızı sağlayan şeylerdir. Yaşama, dilekçe, seyahat özgürlüğü, düşünce özgürlüğü hakkı. Çocukların da hakları var. Hiçbir çocuk arasında dil, din, ırk ayrımı yapılamaz. Haklar bizim özgürce yaşayabileceğimiz her şeydir.” (12 yaşında erkek)
- > “Çocukların oyun oynama hakları, her insanın sahip olduğu yaşama hakkı vardır. Haklar herkesi eşit tutar.” (12 yaşında kız)

ÇOCUKLARA HAK ETTİKLERİ BİR DÜNYA İÇİN SAĞLIKLI BÜYÜME HAKKI

Doç. Dr. Osman ABALI

İ.Ü. Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Öğr. Üyesi
Adli Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Birimi Sorumlusu

Çocukluk çağı; masumiyet, sevgi, şefkat, sağlıklı büyümek, mutluluk ve gelecek kavramları ile bir arada kabul edilmektedir. Bu kavramların hemen hepsi ile ilgili çok şey söylenebilir. Ancak ideal çocukluk için bu kavramların tamamının çocuk hakları açısından onlara sağlanması gerekmektedir. Modern dünyada çocuklar ile ilgili birçok STK, işletilmeye çalışılan devlet politikaları, Birleşmiş Milletler sözleşmeleri olsa da çocuklara dönük insanlığın karnesi maalesef hala zayıf durumdadır. Savaşlarda ölen çocuklardan, çocuk askerlere kadar bulaşıcı hastalıklardan muzdarip milyonlarca çocuktan bebek ölüm hızlarının hala düşürülmemesine kadar onlarca konuda insanlık henüz çocuklar için sağlıklı bir dünya oluşturamamıştır. Bunun en tipik örneklerini hala Afrika'da, Orta Doğu'da görmekteyiz. Çocuk istismarı ve ihmali ise bütün dünyayı içine alan çok kapsamlı sorunlar olarak karşımızda durmaktadır. Bu açıdan bakıldığında 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları günü belki bu sorunları gündeme getirmek çözüm önerileri sunmak ve sağlıklı bir gelecek için yapılacakları tartışmak önemli bir adımdır. Ancak unutulmamalıdır ki çocukların problemleri bir günde konuşulup çözülemeyecek kadar birikmiş ve çözüm önerilerine ihtiyaç duymaktadır. Hemen her gün bu konuların gündeme gelmesi ve farklı açılardan faaliyetlerin yapılması gerekmektedir.

Çocuk hakları sözleşmesinde ısrarla vurgulanan çocukların "sağlıklı büyüme hakkı" başlığı altında vurgulanması gereken çok sayıda sorun vardır. Hepimizin bildiği gibi ülkemizin de dahil olduğu imzalanan 142 ülkenin bir arada olduğu çocuk hakları sözleşmesine göre çocukların en doğal hakları sıralanmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 20 Kasım 1989 tarih ve 44/25sayılı kararıyla kabul edilip imza, onay ve katılıma açılmıştır. Bu haklar içinde ise sağlıklı büyüme hakkı belki de çocukların hatta dünyanın geleceği

açısından çok önemli bir konudur. Bu konunun kanun maddesini Tablo 1’de görebilirsiniz. Sağlıklı büyüme hakkını biraz daha açmamız gerekmektedir. Çünkü bu hakkın içeriği çok geniş olarak ele alınmalıdır bunların asgari şartlarını Tablo 2’de görebilirsiniz.

Görüldüğü gibi bir çocuğun sağlıklı bir büyümesi gerçekleşmesi için aileye görevler düştüğü gibi, okul, çevre, toplum ve devlet kurumlarına da ciddi görevler düşmektedir. Maalesef günümüzde sosyal devlet olamamanın getirdiği zorlukları yaşıyoruz. Anne babaların eğitiminden modern sağlık tesislerinin yaygınlık sıkıntısına kadar birçok problem görülmektedir. Milyonlarca çocuk ve gencin temel beslenme şartlarının bile karşılanmadığı, ailelerin yoksulluk sınırında çocuklarını büyütme çabasıyla, temel hastalıklardan bile çocukların gelişimsel zarara uğradığı, zihinsel ve fiziksel gelişimlerinin tehlikeye düştüğü, zor çalışma ve yaşam şartları açısından sağlıklı ortamın sağlanmadığı gerçeğini görüyoruz. Bu sorunlar sadece ülkemiz için değil maalesef dünyadaki bütün çocuklar için bu şekilde görülmektedir.

Batılı ülkelerde bile çocukların ihmal ve istismar süreçlerinin sıklıkla görüldüğü, temel ruh ve beden sağlığı açısından travmatik olayların yaşandığını görüyoruz. Bu süreçte sağlıklı büyüme hakkı ihlal edildiği gibi sağlık açısından ciddi risk olan sonuçlarla karşılaşılıyor. Depresyon, travma sonrası stres bozukluğu, dissosiyatif kimlik bozuklukları, davranım bozukluğu gibi ciddi sorunlarla bu çocuklar baş etmeye çalışmaktadır. Uzun vadeli sonuçların çok sıkıntılı olduğu bu çocuklarda devlet koruması da dahil her türlü müdahalenin sağlanması ancak sağlıklı bir şekilde tedavi ve rehabilitasyon sistemlerinin de oluşturulması ile mümkündür.

Dezavantajlı grupların tespit ve bu ailelerdeki çocukların sağlıklı büyüme hakkının öncelikli olarak takip edilmesi gerekmektedir. Engelliler, sosyo-ekonomik olarak düşük konumda olanlar, işsizlik ve yoksulluk ile mücadele eden aileler, parçalanmış aileler, yakın ve ebeveyn kaybı olan aileler, suç ve travma geçirmiş olan ailelerde büyüyen çocukların mutlaka çok yakından takip edilmesi, çocuk koruma kanuna göre onların büyüme ve gelişmesi açısından gerekli şartların sağlanması konusunda ciddi görevler düşmektedir. Bu konuda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler, STK’lar işbirliği yapmak zorundadır. Sadece kanun maddesinde kalmaması ve uygulamaya dönük çok ciddi adımların atılması zorunlu görülmektedir. Özellikle son yıllarda ülkemize göç eden mültecilerin çocukları ve onların yaşam şartları da bu konuda daha ciddi kapsamlı devlet politikalarına ihtiyaç göstermektedir.

Bilindiği gibi ülkemizde 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, risk altındaki çocukları ve korunmaya muhtaç çocukları tanımlamaktadır. Bu tanımlama ile birlikte korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına,

haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir. Özellikle korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler içinde sağlık tedbiri önemli bir aşamadır. Sağlık tedbiri çocuğun sağlıklı büyüme hakkının bu türlü çocuklarda güvence altına alınmasını sağlamıştır. Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına yönelik tedbirdir. Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülür. Ancak bu kanunun uygulamasında ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır. Maalesef ülkemizde cinsel istismara uğramış bir çok çocuğun mahkeme kararı ile sağlık tedbiri uygulaması düşünülse de pratikte takip sıkıntısı oluşmaktadır. Aşağıda ihmal ve istismar sonrası başvuran ve sağlık tedbiri ile belli bir düzelme sağlayan E.S'nin hikayesini dinleyeceksiniz.

Vaka: E.S beş yaşında kız çocuk, annesi ile birlikte başvurdu, yapılan psikiyatrik muayenede ihmal, hafif düzey mental gerilik, konuşma bozukluğu tespit edildi. Hastalığın gelişim öyküsüne bakıldığında annenin erkek arkadaşı ile kaçarak evlendiği, evlendikten sonra kendi ailesinden ayrılarak Anadolu'ya göç ettiği, düşük sosyokültürel bir ortamda yaşadıkları, gittiği yerde eşi ile anlaşamamaya fiziksel şiddete maruz kaldığı, sonrasında dayanamamaya çocuğunu orada bırakıp tekrar İstanbul'a döndüğü, İstanbul'a döndükten sonra depresyon tedavisi gördüğü, bu esnada kız çocuğunun 2 ile 3.5 yaşları arasında babası ve babasının ailesi ile kaldığı, gerekli bakım ve sağlık koşullarının sağlanmadığı, annesinin bıraktığında gelişim olarak hemen hemen normal olan çocuğun kas hareket ve konuşma gelişiminde aksamalar oluştuğu, daha sonra annenin yasal yollara başvurarak çocuğunu geri aldığı, annenin iddiasına göre bulunduğu yerde çocuğa şiddet uygulandığı ifade edildi. Adli vaka olarak poliklinikten değerlendirilen E.S'nin anne babasının evlilik sürecinde yaşadıkları ve sonrasındaki süreçte ihmal ve istismar mağduru olduğu tespit edildi. Yapılan biyo-psiko-sosyal müdahale ve tedavi süreçlerinin ardından E.S'nin zihinsel, duygusal ve iletişim becerilerinde önemli düzeyde gelişmeler sağlandı. Sonuçta bu vakanın yaşadığı ihmal ve istismar ortamı sağlıklı büyümesini engellemiştir. Yapılan müdahale sonrası sağlıklı bir tedavi sonrası önemli düzeyde gelişme görülmüştür.

STK'ların, çocukla ilgili dernek ve vakıfların, hukuki sorumluluğu olan her kurumun çocuklara ilişkin sağlık ve tıbbi bakım girişimleri konusunda deneyimlerin paylaşımını teşvik, kendi fikirlerini ifadelendirme imkânları tanımak; bilgi, iyi bakım ve hak- ihtiyaçlar noktasında ilgili erişimleri sağlamak konusunda aktif olması gerekmektedir. Çocuğun mümkün olabilecek en yüksek standartta sağlıklı büyüme, tıbbi bakım ve sağlıklı çevrede yaşama hakkı vardır. Devletler ilk derece ve önleyici sağlık hizmetlerinin teminine

ve bebek ölümlerinin azaltılmasına önem vermekle yükümlüdür. Ancak bu konu sadece devlet politikalarına bırakılmayacak kadar önemli ve hepimizin geleceğini ilgilendiren çok önemli bir konudur. Ayrıca, hiçbir çocuğun etkin sağlık hizmetlerine erişimden yoksun kalmaması için uluslararası işbirliğini desteklemek gerekmektedir. Ülkemiz ve dünya çocuklarının geleceği açısından sağlıklı nesillerin yetişmesi için gereken bütün önlemler alınmalıdır. En başta aileden başlamak kaydıyla, doğum öncesi, doğum ilk çocukluk ve ergenlikte dâhil olmak üzere 0-18 yaş için her türlü tedbir alınmalıdır. Çocukların sağlıklı büyüme hakkının sağlanması için ilgili kurumların ve yerel yönetimlerin sorumlu davranması gerekmektedir. Sağlıklı büyüme hakkını engelleyen her türlü eylemin cezalandırılması ve sağlıklı bir dünya oluşması için bu konunun sürekli gündemde kalması gerekmektedir. Çünkü çocuklara sağlanan haklar erişkinlerin onlara ekstra bir lütfu olmayıp sonuna kadar hak ettikleri bir konudur.

Tablo 1. Madde 24 (Çocuk Hakları Sözleşmesi, sağlıklı büyüme hakkı)

1.	Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler
2.	Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle: a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi; b) Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması; c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi; d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması; e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması; f) Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlaması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

3	Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü, ölemi alırlar.
4.	Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önüne alırlar.

TABLO 2. SAĞLIKLI BÜYÜME İÇİN ASGARİ KOŞULLAR (0-18 YAŞ)*

1	Doğum öncesi	Anne babanın sağlık ile ilgili eğitimi
		Gerekli sağlık kontrolleri ve sağlıklı hamilelik
		Anne ve aile için sağlıklı yaşam şartları
		Gerekli sağlık hizmetlerine ulaşılması için alt yapı
		Modern koşullarda doğum ve bakım
2	Bebeklik dönemi (0-3 yaş)	Düzenli tıbbi kontroller ve aşılama takibi
		Yeteri kadar anne sütü alması
		Çalışan anneler için izin ve devlet desteği
		Yeterli gıda, besin ve desteğin sağlanması
		Yaşam şartlarının zihinsel ve bedensel gelişime uygunluğu
		Düşme, çarpma ve travmaya karşı güvenli ortam sağlanması
3	Okul öncesi (4-6 yaş)	Büyüme ve gelişmenin takibi
		Enfeksiyon hastalıkları ve sağlık kontrolleri desteği
		Yeteri kadar beslenme
		Sağlık birimlerine ulaşma ve iletişim
		Zihinsel ve fiziksel aktivitelerin sağlanması
		Aile içi yaşam koşullarının sağlıklı olması (hijyen vb)
		Sağlıklı büyüme için uygun çevre (park bahçe yeşil alan vb)

4	Okul çağı (7-12 yaş)	Sağlıklı yaşam eğitiminin verilmesi
		Sağlıklı büyüme ve çocuk haklarının öğretilmesi
		Sağlık hizmetlerine ulaşım kolaylığı
		Sağlıklı büyüme için uygun çevre (park bahçe yeşil alan vb)
		Yaşanan sağlık sorunlarının maliyetinin karşılanması
5	Ergenlik (13-18 yaş)	Sağlıklı Büyüme ve gelişme takibi
		Sağlıklı cinsel gelişme konusunda bilgilendirme
		Sağlık hakkı ve tedbiri hakkında daha üst bilgilendirme
		İş ve çalışmaya zorlanan çocukların sağlık hakkı takibi
		Madde kullanımı ve sağlıklı büyüme takibi
		Riskli davranışlar, sağlıklı büyüme eğitimi (kaza, şiddet vb)
		Tabii afetler ve sağlık eğitimi
		Sağlıklı büyüme için çevre (spor, sanat etkinlikleri)
		Sağlık hizmetlerine rahat ulaşabilme

* Osman Abalı,
MD, İstanbul Üniversitesi, Adli çocuk psikiyatrisi birimi, 2014

FRANSIZ HUKUKUNDA SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA UYGULANAN ÖNLEMLER

Av. Ebru DEMİRALP

“ocuğun bir suça karışmış olması, yaşadığı çevrede yeterince korunmamış olmasından ileri gelmektedir.”¹

Çocukların korunmasına ilişkin sorunlar en ciddi sorunlar arasında yer almaktadır; hele ki bu çocuklar adalet sistemine karışmış ise. Fransa bu çocukların sağlıklı birer birey olmasını sağlayacak her türlü önlemi almak zorundadır. Zira, ülkedeki ocuk sayısı bu önlemleri almama lüksünü bize vermemektedir. Savaş ve beraberinde getirdiği maddi ve manevi çöküntü suça sürüklenen ocuk sayısının endişelendirici bir şekilde artmasına sebep olmuştur. Suça sürüklenen ocuk meselesi bugününün en acil sorunlarından biridir. İşbu Kanun tasarısı, Geçici Fransız Hükümetinin çocukları, özellikle suça sürüklenenleri, etkili bir şekilde koruyacağını ortaya koymaktadır².

Dönemin Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle, 2 Şubat 1945 tarihli Suça Sürüklenen ocuklara İlişkin Kanun’u³ bu cümlelerle halka duyurmuştur. Bu sözleriyle Charles De Gaulle, suça sürüklenen çocukların korunmaya muhtaç bireyler olduğunu açıkça vurgulamakta ve söz konusu Kanun’un çocukları korumaya yönelik düzenlemeler içereceğinin işaretini vermektedir. Bu Kanun’un temelinde korumaya yönelik önlemlerin cezalandırmaya yönelik önlemlere tercih edilmesi fikri yatmaktadır. Buna da “koruma sistemi” adı verilmektedir.

1 YOUF D. Juger et Eduquer les Mineurs Délinquants, Editions Dunod, 2009, s. 17

2 “Şubat 1915 tarihli Suça Sürüklenen ocuklara ilişkin Kanun’un yazılma sebeplerinin sunumu,http://www.textes.justice.gouv.fr/art_pix/exposemotifsordonnance.pdf , p.1

3 <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006069158>

Fransız Ceza Kanunu'nun 122-8.maddesi⁴ uyarınca, onüçyaşından küçük çocukların cezai sorumluluğu yoktur. On üç ve on sekiz yaş arasındaki çocukların ise cezai sorumluluklarının olmadığı varsayılır. Ancak bu yaş grubu içerisinde yer alan suça sürüklenen çocuklar, olayın koşulları ve çocuğun kişiliği göz önünde bulundurularak, işledikleri suçlardan sorumlu tutulabilirler.

Fransız Hukukunda suça sürüklenen çocuklara uygulanacak olan önlemler 45-174 sayılı, 2 Şubat 1945 tarihli Suça Sürüklenen Çocuklara İlişkin Kanun'da düzenlenmiştir. Bu Kanun'da sayılan önlemler üç gruba ayrılabilir: eğitim önlemleri, eğitim amaçlı uygulanan yaptırımlar ve cezai yaptırımlar.

Eğitim önlemleri şu şekilde sıralanabilir: ebeveynlere teslim, çocuklara yardım ve destek veren kurumlara teslim, sağlık ve eğitim kurumuna yerleştirme, tevbih⁵, denetimli serbestlik ve gündüz faaliyetleri.

Uyarı⁶, bir yıla kadar bazı yerlerde bulunmama, bazı insanlarla görüşme yasağı, bir kısım eşyaya el koyma, yardım veya zararı karşılamaya yönelik önlemler ve yurttaşlık eğitimi görme zorunluluğu eğitim amaçlı uygulanan yaptırımlar olarak farklı bir gruba ayrılmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki eğitim amaçlı uygulanan yaptırımların herhangi birine karşı gelinmesi halinde, çocuğun bir ıslah evine veya eğitim evine yerleştirilmesi söz konusu olabilir.

Son olarak, cezai yaptırımlar ise 7500 Avroya kadar para cezası, kapalı eğitim merkezine yerleştirme, hapis cezası ve çocuğun on altı yaşından büyük olması şartıyla toplum hizmeti verilmesinden ibarettir. Burada vurgulanması gereken husus çocuklara verilecek cezaların aynı suçtan ve aynı şartlarda reşitlere verilecek olan cezanın sadece yarısı kadar olabileceğidir.

Fransız Ceza Hukuku on yaşından küçük çocuklara hiçbir şekilde önlem uygulanamayacağını açıkça ortaya koymaktadır. On ve onüç yaş arasındaki çocuklara sadece eğitim önlemleri uygulanabilirken; onüç yaşından büyük çocuklara yukarıda sayılan bütün önlemler uygulanabilir. Ancak on üç ile onaltı yaş arasındaki çocuklara ceza indirimini uygulanması zaruridir.

4 http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=6495DAB371E680521A8C-407C3A856937.tpdjo11v_3?idSectionTA=LEGISCTA000006149818&cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20141216

5 Fransızcası "admonestation" olan bu eğitim önleminin Türkçe karşılığı paylama/azarlama olarak verilebilir ancak uyarma olarak anlaşılması daha doğru olacaktır

6 Tevbihin aksine, bu uyarı çocuk hâkimi tarafından değil, çocuk mahkemesi tarafından verilmektedir.

Bu ceza indirimine Fransız Hukukunda “küçüklük mazereti”⁷ adı verilmiştir. Cezai yaptırım 20 yıllık hapiscezasını ve 7500 Avroluk para cezasını geçecek şekilde verilmesi mümkün değildir. On altı yaşından büyük suçta sürüklenen çocuklar ise büyükler gibi işledikleri suçlardan sorumlu tutulabilirler. Kural olarak ceza indirimi bu yaş grubu için de uygulanır ancak küçüğün durumu ve karakteri göz önünde bulundurularak, bu indirimi uygulamamak yönünde hâkim tarafından bir karar verilebilir. Bu kararın gerekçeli olması gerekir. Dolayısıyla hâkimin “küçüklük mazeretini” ortadan kaldırma gerekçesini açıkça belirtmesi gerekmektedir.

Türkiye’de suçta sürüklenen çocuklara uygulanan hükümler Türk Ceza Kanunu (TCK) ve Çocuk Koruma Kanunu’nda (ÇKK) yer almaktadır. Suçta sürüklenen çocuklara uygulanabilecek olan yaptırımları çocuklara özgü güvenlik önlemleri ve hapis cezası olarak temel iki kategoriye ayırmak mümkündür.

Çocuklara özgü güvenlik önlemlerine ilişkin hükümler ÇKK’nun 11. maddesinde düzenlenmekle birlikte bu madde aynı Kanun’un 5. maddesine yollama yapmakta ve çocuklara özgü güvenlik önlemlerinin ÇKK’nun 5. maddesinde yer alan koruyucu ve destekleyici önlemlerden ibaret olduğunu belirtmektedir. Söz konusu koruyucu ve destekleyici önlemlerden ceza sorumluluğu olan suçta sürüklenen çocuklara⁸ kural olarak uygulanamaması⁹, bu önlemlerin yerine söz konusu çocukların cezai yaptırımlara tâbi tutulacak olmaları Türk Ceza Hukukunun suçta sürüklenen çocuklara karşı sert bir tutum sergilediğinin bir göstergesidir. Zira hapis cezası çok ağır bir yaptırımdır. Fransız Hukukunun aksine, Türk Ceza Hukukunda hapis cezasına alternatif olarak geliştirilmiş olan önlemler hem kısıtlıdır, hem de söz konusu yaptırımların çocuklara uyarlanmaları söz konusu olmamıştır. TCK’nun 50. maddesinde kısa süreli hapiscezasına seçenek yaptırımlar başlığı altında, suçta sürüklenen çocuğun mahkûm edildiği hapiscezasının bir yıl veya daha az süreli olması koşuluyla, hapis cezasına alternatif yaptırımlar öngörülmüştür. Bu düzenlemenin TCK’nda yer alması ve hükmün ayırım yapmaksızın büyüklere ve suçta sürüklenen çocuklara uygulanacak olması Türk Hukukunun çocuklara yönelik cezalandırıcı bir tutum sergilediğinin bir başka göstergesidir.

7 Excuse de minorité

8 Ceza sorumluluğu olan çocuklar: fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup on beş yaşını doldurmamış olan çocukların işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarının ılgılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarının yönlendirme yeteneği olan çocuklar ve on beş yaşını doldurmuş fakat onsekiz yaşını doldurmamış olan çocukları kapsamaktadır.

9 Koruyucu ve destekleyici önlemlerin ayrıca uygulanabilmesi için, çocuğun korunmaya muhtaç olduğuna dair bulgular ortaya konmasını gerektirir.

Keza, uygulanacak olan hapis cezasına ilişkin hüküm halihazırda TCK'nda yer alması suça sürüklenen çocukların korunmaya muhtaç çocuklardan ayrı tutulduğunu ortaya koymaktadır.

TCK'nun 31. maddesi, suça sürüklenen çocukların yaş gruplarını Fransa'daki düzenlemeden farklı olarak oniki yaşını doldurmamış çocuklar, oniki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış çocuklar ve on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış çocuklar olarak gruplara ayırmıştır. Buna göre, TCK'nun 31. maddesi Yaş Küçüklüğü başlığı altında suça sürüklenen çocukların çarptırılabilceği hapis cezalarını düzenlemektedir. Türk Hukuku, Fransız Hukukuna nazaran yaptırımlar bakımından daha yüksek üst sınırlar belirlemiştir. Ayrıca Fransız Hukuku, hapis cezaları açısından yaş ayrımı yapmazken, Türk Hukuku on beş yaşını doldurmuş olan çocuklara daha ağır yaptırımlar uygulama yolunu izlemiştir. Yaş küçüklüğünün hâkim takdirine bırakılmadan her koşulda bir indirim sebebi olarak öngörülmüş olması ise, Fransız Hukuku ile karşılaştırıldığında olumlu bir yön olarak göze çarpmaktadır. Zira Fransız hâkim, on altı yaşını doldurmuş suça sürüklenen çocuklar açısından yaşından kaynaklanan indirimi uygulamamayı seçip, büyükler gibi hapis cezasına çarptırılması yönünde karar verebilir.

Türkiye'de öngörülen Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (HAGB) kurumunun suça sürüklenen çocuklar bakımından da uygulama alanı bulması olumlu bir düzenlemedir. ÇKK'nun 23. maddesi uyarınca, onsekiz yaşını doldurmuş kişilerin aksine, suça sürüklenen çocuklara uygulanan denetimin üç yıl süreceğini vurgulamaktadır. HAGB büyükler için geliştirilmiş olan bir kurum olup, uygulaması küçükleri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Son olarak, TCK'nun 51.maddesi uyarınca "işlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir. Bu sürenin üst sınırı, fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler (...) bakımından üç yıldır". Bu hüküm sayesinde, suça sürüklenen çocuklara uygulanan hapiscezasının ertelenmesimümkün hale gelmektedir. Hapis cezasının ertelenmesi imkanı şartlar oluştuğu takdirde her sanık açısından mümkün olup, suça sürüklenen çocuklara özgü bir kurum değildir.

Türk Ceza Hukukunda çocuğun hapiscezasına çarptırılmasına alternatif yaptırımların çocuğun ihtiyaç ve yaşının getirdiği özellikleri de göz önüne alınarak geliştirilmesi üzerinde durulması ve tartışılması gereken bir durumdur. Suça sürüklenen çocukların herşeyden önce birer çocuk olduklarını, her durumda korunmaya muhtaç olduklarını ve yol gösterildiği takdirde suçluluk yolundan ayrılacaklarını unutmamak ve bu hususları göz önünde bulundurarak düzenlemeler getirmek gerekir.

ÇOCUKLARIN ÖZGÜRLÜKLERİNİN KISITLANMASININ EN SON ÇARE OLMASI PRENSİBİ

Av. Ali Onur GÜNÇEL

Bilindiği üzere infaz, ceza hukukunun son aşaması olup, ceza yargılaması sonucunda haklarında özgürlüğü kısıtlayıcı cezaya hükmedilen kişiler bakımından, cezaevi süreci başlamaktadır.

Mevzuatımızda, çocuk yargılamasında olduğu gibi, infaz hukukunda da çocuklar bakımından ayrı bir düzenleme olmayıp, Ceza Muhakemesi Kanunu ve 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun uygulanmaktadır.

Bununla birlikte yürürlükte olan 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve Türkiye'nin 1990 yılında imzalamış olduğu 'Çocuk Haklarına Dair Sözleşme' temel mevzuatı oluşturmaktadır.

Çocukların özgürlüklerinin kısıtlanmasının "en son" çare olması ilkesi, uluslararası bir norm olup, çocuk yargılamasının temel süjesini oluşturmaktadır. Özünde ve ruhunda bu ilke, çocuğun özgürlüğünün kısıtlanması bakımından 'suça sürüklenmiş olma ya da olmama' gibi bir ayırım da ihtiva etmemektedir. Suça sürüklendiği ve suç teşkil eden eylemleri kesin şekilde hükmolunan çocuklar bakımından dahi, özgürlüğü kısıtlamanın son çare olması gerektiği prensibi, geniş yorumlanması gereken özel bir ilkedir. Kanun koyucunun, kendi hukuk sisteminde geliştirdiği alternatif yöntemler ve ıslah teknikleri, çocuğun cezasının infazı bakımından çok farklı uygulamaların sonuçların oluşmasına sebebiyet vermektedir.

Bizim ceza yargılama sistemimize baktığımızda, teoride var olan bu ilkenin, zaman zaman kovuşturma aşamasında tedbir tutuklamalarında göz önünde alındığını ve serbest bırakılmaya ilişkin kararlarda bu ilkeye atıfta bulunduğu görülmektedir. Bu uygulama, oldukça dar bir yorumlama olup, özgürlüğünden yoksun bırakmanın son çare olması ilkesinin, yargılamanın tüm aşamalarında ve en nihayetinde karar aşamasında bilhassa göz önünde bulundurulması gereken, bütüncü bir ilke olduğu hususu göz ardı edilmektedir.

Yargılama sistemine, her ne sebeple olursa olsun giren bir çocuğun, toplumdaki izole edilerek cezalandırılmasının değil, eğitici ve onarıcı bir yaklaşım sergilenerek toplum içinde toplumla bütünleşmesinin ve topluma geri kazandırılmasının sağlanması, insan haklarına duyarlı bir ülkenin temel sorumluluğudur.

Her çocuğun yaşaması, gelişmesi, yaşama katılımının sağlanması, uluslararası sözleşmelerle yükümlendiğimiz hususlardır ve tüm düzenlemelerde çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, evrensel hukukun gereğidir. Çocuğun, hırsızlık ve infaz sistemlerinden uzak tutulması için, suça sürüklenen ve haklarında özgürlüğü bağlayıcı cezalara hükmedilen çocuklar bakımından, alternatif tedbir ve yöntemlerin geliştirilmesi ve müeyyide uygulama mantığının, çocuğu geri kazanma çerçevesine oturtulması gerekmektedir.

Bu anlamda, mevcut çocuk cezaevlerinin, ıslah etmek ve geri kazanmaktan öte; özgürlüğünden yoksun olan çocuk bakımından, yaşama, gelişme, eğitim, sağlık, beslenme gibi temel haklardan dahi yoksun kalma sonucunu doğurduğu aşikardır.

Uygulamanın içerisinde olan ve bizzat bu hassas duruma temas eden kişilerin yaşadıkları ve anlattıkları, çocuk cezaevlerinin vahametini gözler önüne sermektedir.

Çocuk hakları alanında çalışan pek çok kimse, çocuk cezaevlerinde, çocukların insanlık dışı muamele ve işkenceye, hakarete, tehdide, ayrımcılığa maruz kalabildiğini ve temel insan haklarından dahi mahrum olduğunu ifade etmektedir.

Çocuk cezaevlerinin kapatılarak, eğitim evlerinin artırılmasının gerekliliği her kademe konuluyor iken, mevcut durum itibarıyla, cezalandırıcı adalet sisteminin, çocuk yargılamasında halen ön planda olduğunu söylemek mümkündür.

Adalet Bakanlığı'nın internet sitesinde yer alan bilgilere göre;

Ülkemizde 18/02/2016 tarihi itibarıyla,

- > 290 kapalı ceza infaz kurumu,
- > 60 müstakil açık ceza infaz kurumu,
- > 2 çocuk eğitimevi,
- > 5 kadın kapalı,
- > 1 kadın Açık,

3 çocuk kapalı ceza infaz kurumu olmak üzere toplam 362 ceza infaz kurumu

Adalet Bakanlığı istatistiklerine göre; ülkemizde Şubat 2016 itibarıyla de, çocuk ceza infaz kurumlarında bulunan çocuk sayısı; 669 hükümlü, 1705 tutuklu çocuk şeklindedir.

Bu rakamlar bize, çocuk infaz sisteminde 'hapis cezasının' temel müeyyide olduğunu ve bu alanda somut adımlar atılmadan, her geçen gün daha fazla cezaevi açmanın temel ve geçerli politika olarak kalacağını göstermektedir. İnsan haklarını benimsemiş bir ülkede, daha fazla cezaevi açmak standartların yükseldiğini değil, suçluluğun önlenmesi mekanizmalarının işlemediğini ve devletin çocukları hapsedme iradesinin sürdüğünü gösterir.

ÇOCUĞUN SUÇA TANIKLIĞI

Av. Elif YORGANCIOĞLU

B Ekim 2014 günü gazetelerin, haber sitelerinin ve haber bültenlerinin manşetinde “O, gündüz tahliye oldu, akşam adam vurdu”¹ başlıklı bir haber yayınlandı. Haber bültenleri, sabah cezaevinden çıkan O. isimli kişinin aynı akşam yeniden suç işleyerek gözaltına alınmasını kamuoyuna duyurmuştu. Haber sitelerinde bu haberin verilışinden kısa bir süre sonra şüphelinin kim olduğuna ilişkin tespitler yapılmış, tespit edilen şüphelinin kimliği vurgulanarak haber yenilenmişti: Şüpheli ünlü kabada-yı/mafya D.’nin torunu, A.’nin da üvey oğluydu.

Artık haber, sabah cezaevinden çıkıp akşam yeniden suç işleyen bu kişinin ünlü bir mafya ailesinin oğlu olmasıydı. Haberde şüphelinin kim olduğu ve çocukluğundaki suç ilişkisi arasındaki bağ kurulup şüpheli bize “mafya içinde büyüyen çocuk” olarak tanıtılıyordu. Şüphelinin bir mafya ailesi içerisinde büyümesi ile ilgili en çarpıcı ayrıntı, şüpheli henüz çocuk yaşta-yken, annesinin, üvey babası A.’nin adamları tarafından, gözlerinin önünde öldürülmesiydi.

Bununla birlikte haberlerde şüphelinin Etiler’deki bir bara girmesine izin vermeyen korumayı cinsel organından vurması, Rumelihisarüstü’nde gittiği otoparkta otomobili park etmesine izin vermeyen bir kişiyi bacağından yaralaması, amcası G.’yi öldürmeye azmettirmekten tutuklanması ve Şişli’de bir rezidansta bir iş adamını öldürme suçlamasından tutuklanması gibi ayrıntılara da yer verilmişti.

Haberde, pek de alışık olmadığımız bir biçimde ve şüphelinin işlediği suçlar ile şüphelinin annesinin gözleri önünde öldürülüşüne ilişkin suç tanıklığı ve suçla ilgili bir çevrede büyüüşü arasında okuyucuya doğrudan bağlantı kurduruluyordu.

Peki, bir çocuğun suçta itilmesi ya da yetişkinlikte suç faili olması ile çocuklukta suçta tanık olması arasında bir bağlantı var mıdır? Bir çocuğun suçta

tanık olması bir mağduriyet olarak tanımlanabilir mi?

“Çocuğun Sağlıklı Gelişimi İçin Sağlanması Gereken İdeal Ortam”

Çocuğun sağlıklı gelişimi için sağlanması gereken ideal bir ortam vardır ve bu tanım hukuk metinlerinde yapılmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin giriş metninde, çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğinin kabul edildiği söylenmiştir. Yine sözleşmenin 6. maddesinde çocuğun yaşama, hayatta kalma ve gelişme hakkı tanımlanarak maddenin ikinci fıkrasında; *“Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.”* denilerek çocuğun gelişme hakkı koruma altına alınmıştır. Çocuğun gelişimini engelleyen her türlü durumun önüne geçilmesi hakkında taraf devletlere azami çabayı göstermesi yönünde sorumluluk yüklemekte ve çocukların zihinsel, ahlaki, psikolojik ve toplumsal gelişimi bağlamında pek çok konu gündeme getirmektedir.² Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin, Modern Aile İçinde Ebeveynlerin Konumu ve Sorumluluğu ve Onların Toplum Tarafından Desteklenmesi Hakkında 751 (1975) sayılı tavsiye kararında; çocukların yetiştirilmesinin, onlara fiziksel barınak ve bakım sunulması meselesinden ibaret kalmaması, bunun yanı sıra çocukların uzun erimdeki duygusal, entelektüel ve sosyal gereksinimlerini sürekli olarak gözetilmesi gerekliliğinin altı çizilmiştir. Hukuk metinlerinde çocuğun ideal ortamı, yaşaması ve gelişmesi için uygun düzen tanımları yapıldıysa da; geçmişte ve günümüzde bu biçimin aksine çocuklar, bu idealin dışında yaşamlarını sürdürmekte ve sıklıkla şiddet ve suçla karşı karşıya gelmektedirler.

“Mağdur Çocuk ve Suça Tanık Olan Çocuk Kavramları”

Mağdur kavramı doktrinde, mağdur aleyhinde suç işlenmiş, bir hakkı, hukuki menfaati veya hukuken korunan bir yararı ihlal edilmiş olan kişi, yani suç kurbanı olan kişi olarak tanımlanmıştır.³ Viktimolojinin “mağdur” tanımı ise daha geniştir. “Mağdur” kavramına suçun hem birincil hem ikincil mağdurları dâhildir. *“Gerçekten de suçun doğrudan doğruya mağduru olmuş kişiler ki bunlara birincil mağdurlar denir, yanı sıra suçun işlenmesine tanık olanlar, mağdurun aile bireyleri hatta tüm toplum suçun mağduru (ikincil mağdurlar) olarak kabul edilmektedirler.”*⁴

Birleşmiş Milletler Suç ve Yetkilerinin Kötüye Kullanılması Mağdurlarının Temel Adalet İlkeleri Bildirgesi'nde (1998) mağdur tanımı yapılarak mağdurun, üye ülkelerin ceza kanunlarında suç olarak belirlenmiş ihmali veya icrai eylemler sonucunda bireysel ya da toplu olarak, bedensel, zihinsel ya

da duygusal olarak zarar görmüş, ekonomik kayıplara uğramış ya da temel hakları zarar görmüş kişiler olduğu; mağdur teriminin ayrıca doğrudan doğruya mağdur olan kişinin aile bireylerini veya mağdura yardım ederken ya da mağduriyete engel olmağa çalışırken zarara uğrayan kişileri de kapsadığı belirtilmiştir.⁵

Tanık ise, ispat konusu olayı beş duyu organıyla algılayan ya da ispat konusu olayı başkalarından duymuş ya da ispat konusu olaydan sonra mahale gelen kişi de olabilir. Küçük çocuklar da dâhil olmak üzere herkes tanık olma ehliyetine sahiptir.⁶ Ceza muhakemesi içerisinde çocuk tanıkların konumu, yetişkinlerden farklılaşabilmektedir. Çocuklar savunmasız, hassas tanıklar grubu içerisinde sayılmışlardır. Çocuk tanık açık duruşmada ifade vermenin ve sanıkla yüzleşmenin kendisinde daha fazla travmaya sebep olabileceği kişilerdendir. Bazı içtihatlarda savunmasız tanıkların çıkarlarının sanık ile doğrudan yüzleşmesi ve açık duruşmada ifade vermesinden dolayı ciddi şekilde zarar göreceği kabul edilmiştir.⁷

“Mağdur Çocuk ve Suça Tanık Olan Çocuğun Hakları”

Çocuğun ihmal ve her türlü şiddetten korunma hakkı, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Anayasa ve Medeni Kanunla da güvence altına alınmıştır. Çocuğun ihmal, istismar ve kötü muameleye karşı korunması ve bu muamelelerle karşılaşmaması için önleyici tedbir alınması, bu muamelelerin mağduru olduğunda da koruyucu tedbirlerle çocuğun korunması ve rehabilitasyonun sağlanması öncelikle devletin ödevidir.⁸

Anayasa m. 17, ve Çocuk Hakları Sözleşmesi m. 6 ile çocukların varlığının korunması ve geliştirilmesinin temel yasal dayanaklarıdır. Çocuğun gelişmesi için gösterilmesi gereken çaba çocuğun şiddetten korunmasını doğurur. Anayasanın 41. maddesi ile; devlet tarafından çocuğun şiddetin her türüsünden korunması anayasal güvence altına alınmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi m. 19 da çocuğun şiddetin her türüsünden korunması için devletlere yasal, idari, toplumsal, eğitsel önlemlerin alınması için sorumluluk yükler. Çocuğa yönelik şiddetin önlenmesi, şiddetin doğrudan mağduru olan çocuklar kadar şiddetin dolaylı mağduru olan, yani suçun tanığı olan çocuklar için de uygulanması gereken korunma usullerini içerir.

2005/20 Birleşmiş Milletler Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklara İlişkin Konularda Adalet Hakkında Rehber İlkeler suç tanığı çocuklar için düzenlemiş en ayrıntılı belge olmakla birlikte; bu belgede suçun çocuk mağdurları ve tanıklarına ilişkin uygulanması gereken temel ilkeler belirlenmiştir. Sanık hakları korunurken, suç mağduru ve şahidi çocuklara adalet sağlanmasını temin

etmek gerektiği prensibinden yola çıkarak hazırlanan rehber ilkelerde, suç mağduru ve şahidi çocukların yargılama sürecine dâhil edilmesi için uygulama, usul kanunları ve yasal düzenlemeler geliştirmeleri için üye devletleri bu ilkeleri dikkate almaya davet eder.

Çocukların şiddete karşı korunmak için önleyici tedbirlerin alınmasına ilişkin hakları olduğu gibi; şiddetin mağduru olduktan sonra, koruyucu tedbirlerle çocuğun korunarak rehabilitasyonun sağlanması hakları vardır. Çocuklar tüm bu çerçeve haklara suçun mağduru da olsa tanığı da olsa sahiptirler. Ceza Hukuku ve Ceza Muhakemesi Hukuku prensipleriyle değişen sıfatları çocuğun temel olarak şiddetten korunması için koruyucu tedbirlerin alınabilmesi ve yaşadıkları mağduriyetin giderimi için gerekli kurumlara başvurunun önüne geçmemelidir. Suça tanık olan çocuklara ilişkin hazırlanmış en ayrıntılı belge olan, 2005/20 Birleşmiş Milletler Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklara İlişkin Konularda Adalet Rehber İlkeler suç tanığı çocuklara uygulanacak esasları suç mağduru çocuklara uygulanacak esaslarla bir tutmuştur. Suç tanığı ve suç mağduru çocukların haklarının karşılaştırılmasında her iki grup çocuğun da özellikle usuli haklar bakımından eşit haklara sahip olması gerekliliği bu belgede belirtilmiştir. Rehber İlkeler; amaçlar, özel durumlar, ilkeler, tanımlar, itibarlı ve şefkatli davranılma hakkı, ayrımcılıktan korunma hakkı, bilgilendirilme hakkı, dinlenme ve görüş ve endişelerinin vurgulanma hakkı, etkili yardım alma hakkı, mahremiyet hakkı, adli süreçte zarar görmekten korunma hakkı, güvenlik hakkı, tazminat hakkı, özel önleyici tedbirler hakkı ve uygulama başlıklı bölümlerden oluşarak 46 madde olarak hazırlanmıştır. Rehber ilkelerde belirtilen bütün işlemlerin çocuğun özel ihtiyaçlarının karşılanabildiği uygun bir ortamda, çocuğun yetenekleri, yaşı, entelektüel olgunluğu ve tekâmül kapasitesine göre, çocuğa karşı duyarlılık sergilenerek yerine getirilmesi gerektiğinin ve aynı zamanda çocuğun kullandığı dil ve anladığı dil kullanılarak yapılması gerektiğinin de altı çizilmiştir. Belgede adli süreçte zarar görmekten korunma hakkı başlıklı bölümde profesyonellerin çocuk mağdur ve şahitlere hassasiyetle yaklaşmaları, suç mağduru ve şahidi çocuğun süreçten ne beklemesi gerektiği gibi açıklamalar yapmak dâhil, süreç hakkında kesin bilgi sağlamaları gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bu bölümde ayrıca çocuklar için düzenlenmiş görüşme odaları, çocuk şahitler göz önünde bulundurulacak hazırlanmış mahkeme ortamları, çocukların ifadesi alınırken verilen molalar gibi çocuğun ifade vermesini kolaylaştıracak diğer uygun tedbirler dâhil çocuğa karşı duyarlı olan işlemlerin kullanılması gerekliliği ile profesyonellerin, çocuk mağdur ve şahitlerden delil elde edilmesi için özel usuller uygulanması gerektiğinin ve görüşme sayısının sınırlandırılarak video kayıt sisteminin kullanılması gerektiği ifade edilmiştir.

“Araştırmalarda Çocuğun Suça Tanıklığı”

2010 ve 2012 yıllarına ait gazetelerin taranması ile gerçekleşen bir basın taraması çalışmasında; 2010 yılı nisan ayından kasım ayına ait Radikal, Cumhuriyet, Hürriyet ve Milliyet gazeteleri; 2011 yılı aralık ayından haziran ayına kadar Radikal, Milliyet, Hürriyet, Cumhuriyet gazeteleri ve 2012 yılının Ocak ayından Haziran ayına kadar Radikal, Milliyet, Hürriyet ve Cumhuriyet gazeteleri taranarak çocukların hangi suç tiplerine tanık olduğu fail ve mağdura yakınlık dereceleri, suçun gerçekleştiği yer, haberler üzerinden araştırılmış; suça tanık olan çocukların bulunduğu elli bir adet habere rastlanmıştır. ⁹ Yapılan basın taramasında elli bir haberin otuzu fail veya mağdurun çocuğun birincil derecede yakını olduğu haberlere ilişkin olduğu, otuz haberin yirmisi, babanın anneye karşı işlediği şiddet suçuna tanık olan çocuklara ilişkin olduğu tespit edilmiştir. Bu vakıaların on dördü babanın anneyi öldürmesiyle sonuçlanmıştır. Söz konusu haberlerin on altısı eğitim kurumlarında gerçekleşen suçlara tanık olan çocuklara ilişkindir. Suça tanık olan çocuk haberlerinin büyük bir çoğunluğu, aile içi şiddet suçlarına tanık olan, özellikle babanın anneye karşı işlediği şiddet suçlarına tanık olan çocuklara ilişkindir.

2013 yılında nitel araştırma yöntemlerinden “Odak Grup” görüşmesi yöntemi ile yapılan araştırmada¹⁰ İstanbul yargı çevresinde görev yapan sosyal çalışmacılar ve İstanbul Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'ne bağlı olan kurumlarda görev yapan uzmanlarla görüşülmüş ve odak grup görüşmesinin betimsel analizi sonucu ortaya çıkan bazı bulguların özetine aşağıda yer verilmiştir.

Odak grup görüşmesinde katılımcı uzmanlara yöneltilen; “*Şimdiye kadar suça tanık olan bir çocukla uzman olarak görüştünüz mü? Ya da suça tanık olan çocuğun tanık olarak dinlenilmesi esnasında yanında buldunuz mu?*” şeklindeki soruya bir katılımcı uzman; “*Ağır cezada böyle bir olay gördüm. Mağdur için görevlendirildim ama mağdur çocuk gelmedi. Tanık çocuk vardı on yaşındaydı. O beni orada gördü ve konuştuk. Orada sohbet ettik falan sonra duruşmaya o girdi. Bekledik mağdur gelmedi. Ben tanık çocukla birlikte girmek istedim duruşmaya çünkü o parmaklıkların içinde onu dinlemek için aldılar. Böyle bakıyordu geldiği zaman, korkuyordu on yaşında. Ben geyim mi? diye sorduğumda hâkim gerek yok dedi. Bu tanık çocuk, gerek yok, dedi. O yüzden de almadı. İlk defa karşılaştım çok da üzüldüm açıkçası çünkü mağdurlar gibi bir tarafta yanında avukatının, psikoloğun yanında değildi. Sanıkla aynı yerde duruyordu daha çok küçüktü on yaşında ve konu cinsel istismar. Çocuk da bunu görmüş. Bir şekilde anlatmaya çalışacak ama istemedi hâkim. Orda olmak zorunda olsam, alsa hâkim diye düşündüm ama istese alabilirdi. Bunu da kullanmadı. Ben daha ısrarcı olabilirdim. Sonrasında pişman oldum, ilk defa o zaman gördüm.”* Yine uzmanlara biri

aynı soruya; “Çocuk, tanık olmanın da ne demek olduğunu bilmiyordu bence ifadesinin ne ifade ettiğini de çok iyi bilmiyordu o anlamda biz nasıl mağdur ifadesine girersek çocuğu hazırlıyorsak bence aynı hükümler tanıklar için de uygulanmalı ve mutlaka aynı sistemden onlarda geçirilmeli.” şeklinde cevap vermiştir.

Katılımcı uzmanlara sorulan, “Suça tanık olan çocukların bulunduğu yargılamalar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Suça tanık olmuş çocuklarla ilgili tecrübelerinizden edindiğiniz kanaatler nelerdir?” sorusuna bir uzman: Ben daha önce Çocuk Gençlik Eğitim Merkezi’nde (ÇOGEM) çalışırken özellikle sokak çocuklarıyla birlikte, bizim çocukların tanıklık anlamında ciddi bir geçmişleri vardı... O nitelikli suç ya da hırsızlık dedikleri şeye ağabeyleri arkadaşları, akranları buldukları o çevrede çok küçük yaştan itibaren tanık olmuşlar. Kemberburgaz da öyle bir yerdir. Yani çocuklar bunu meslek olarak da dillendirirler. Ciddi anlamda bu konuda uzmanlaşmışlardır. Onların tanıklığı, onların mağduriyeti... Mağdurlar ama bu suça sürüklenmeyi getiriyor... Yaşama tutunabilen oğlan çocuklarında çok fazla örnek görmedim en nihayetinde, açıkçası sayamam. Çocukların birçoğu ya cezaevine girmiştir yani o tanıklık istismarı mağduriyeti getirmiştir.” şeklinde cevap vermiştir.

Bir çocuğun suça tanıklık etmesi onda ne gibi etkiler yaratır? Bu durum ne gibi sonuçlara yol açabilir? sorusuna katılımcı uzmanlardan biri “Bana suça sürüklenen çocuk olarak gelmiş bir çocuk da, işte babam annemi öldürdü. Ben küçükken öldürdü dedi. Bizzat bunun görgü tanığı ama üzerinden çok da zaman geçmiş. Yine onun etkisini tamamen şu an görmek çok mümkün olmuyor ya da bizim yaptığımız buradaki görüşmede, kısa ve tek görüşmede çok mümkünatı olmayabiliyor ama bu bağlamda şunu söyleyebiliyor çocuk: Babam annemi öldürdü sonrada ailemiz dağıldı zaten. Çocuk bunu görmüş, bunun bizzat şahidi olmuş. Hem anneyi kaybetmiş oluyor hem babayı kaybetmiş oluyor. Çünkü baba cezaevinde. “Sonrasında ailemiz dağıldı. O zamandan sonra ben bir aklamda kaldım, bir ağabeyimde kaldım. Uzun zamandır da sokakta kalıyorum” diyor. Zaten olayın devamı niteliğinde çocuğun tüm hayat dinamikleri değişmiş oluyor. Onun öncesinde okula devam eden başarılı da bir çocukken sonrasında tamamen hayat dinamikleri değişmiş oluyor. Bu bağlamda çocuk üzerindeki etkisini görebiliyoruz. Direk olayın üzerinden yakın zaman içerisinde görmüş olmadığımız için direk tam belirtilerini şahsen ben o görüşmede elde edemediğimi düşünüyorum ama daha uzun soluklu bir görüşme olsa, terapi modunda olsa belki olabilir. Ama bizim buradaki görüşmelerde birebir etkisini o an görmüş olmuyor ama sonrasında işte yaşamının değişmesiyle direk etkisi olduğunu görebiliyoruz. Zaten bizzat kendisi söylüyor ailem dağıldı. Direkt ağzından çıkan kelime

bu. Belki adli sisteme tanık olarak girdiğinde fark edilebilir bir durum olsaydı; hatırladığım kadarıyla evli ağabey ve abla vardı. Belki desteklenerek, mesela sosyal hizmetler tarafından maddi olarak desteklenseydi, aynı nakdi yardım dediğimiz şey uygulanarak o ablanın ya da ağabeyinin yanında kalması desteklenmiş olsaydı... Şu an kardeşine bakmak bir abla olarak külfet ama zaten maddi bir yardım sağlansa onun bakımını sağladığı için, o yardımı sağladığı için, belki ağabey ya da abla o bakımı isteyerek yapmış olacaktı. Bu anlamda desteklenmiş olsaydı, Çocuğun psikolojik durumu için gerekli danışmanlık tedbiri uygulanmış olsaydı ve çocuğun aile denetimi, denetim mekanizması sağlanabilmiş olsaydı belki, o çocuk eğitimine devam eden hiçbir şekilde olumsuz arkadaş çevresine karışmayan bunun getirisi olarak madde kullanma öyküsü olmayan ve suç öyküsü olmayan bir çocuk olabilirdi. Yani ilk olayın kırılma noktası, yani hayatının kırılma noktasında müdahale edilmiş olsaydı, hangi yönden eksiklikleri varsa, eminim ki değişiklikler büyük olurdu.” şeklinde cevap vermiştir. Başka bir katılımcı uzman aynı soruya: “Çocuklar ağır travmatik zamanlar geçiriyor. Birçok çocukta geceleri uyuyamama, ölüm korkusu, dışarıyla sosyal ilişki kuramama gibi tüm ciddi problemleri gözlemledik. Özellikle uyuyamama şikâyetiyle gelen birçok çocuk oldu bize, psikoloğa yönlendirdiğimiz. Bizim gözlemlediğimiz şahit olduğumuz şeyler bunlardı.” şeklinde cevap vermiştir.

“Çocuğun Suça Tanıklığı, Dolaylı Mağduriyeti”

Suçun çocuk tanıkları, suça tanık olmak suretiyle suça maruz kalmaları nedeniyle zarar görürken; adli sistem içerisinde, sistem çalışanlarının özensiz davranışları ve yasal düzenlemelerdeki eksiklikler nedeniyle de bir kez daha mağdur olmaktadırlar.

Şiddetin çocuğu doğrudan hedef almadığı, şiddetin aile içerisinde, ebeveynler arasında gerçekleştiği durumlarda da çocuk, şiddetin yıkıcı etkilerinden şiddetin doğrudan mağduru kadar etkilenebilmektedir. Birçok çocuk ebeveynleri arasındaki aile içi şiddetin tanığı olmaktadır. Bu tip bir şiddette tanıklık çocukların nasıl hissettiklerini, nasıl geliştiklerini ve diğer insanlarla hayatları boyunca nasıl başa çıkacağını (iletiseceğini) etkileyebilir. Eğer bir evde kadına (anneye) yönelik şiddet varsa çoğunlukla çocuğa yönelik şiddet de olmaktadır.¹¹

Aile içi şiddete tanık olan çocuklar şiddetin aile ilişkilerinin bir parçası olduğunu, diğer insanları kontrol etmenin bir yolu olduğunu ve şiddetin failinin genellikle cezalandırılmayacağını düşünürler.¹²Chicago’da ortaokul ve lise düzeyinde 10.036 öğrenci arasında yapılan bir çalışmada şiddete tanık olan ve şiddetin doğrudan mağduru olan çocukların, şiddet faili olma eğilimleri-

nin herhangi bir şiddetin tanığı ya da mağduru olmamış çocuklara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.¹³

1992 yılında Jaffe, Suderman ve Retizel'in yaptığı bir araştırmada 3,3 milyon Amerikalı çocuğun aile içi şiddete tanıklık etme riski altında olduğu belirlenmiştir. Birçok araştırma da evdeki yetişkinler arasında ortaya çıkan şiddetin benzer şekilde çocuklara da yönelebileceği ihtimalini desteklenmiştir. Ailelerindeki yetişkinlerin arasındaki şiddete tanık olan çocukların çeşitli septomlar sergilediği ortaya konulmuştur.¹⁴

Çocuklar neyi görüyor ve deneyimliyorsa bunu öğrenir ve taklit ederler. Bu yüzden aile içinde ve yaşadığı toplum içinde şiddete ve suça tanık olarak maruz kalan çocukların ileride şiddetin ve suçun hem mağduru hem de uygulayıcısı olma riskleri daha yüksektir.¹⁵

Suçta tanık olan çocuklara da adli sistem içerisinde gerektiğinde Çocuk Koruma Kanunu'nda sayılan tedbirlere hükmedilebilmelidir. Görüşme yapılan uzmanların birçoğu da bu kanaattedirler. Özellikle danışmanlık tedbirinin kapsamı ve mahiyetine bakıldığında; suça tanık olan çocuk, korunma ihtiyacı olan çocuk olarak değerlendirilerek, gerektiğinde bu tedbir bu çocuklar yönünden uygulanmalıdır. Söz konusu tedbir riski azaltıcı bir önlem niteliğinde de olması sebebiyle suça tanık olan çocuklar yönünden uygulanması gereklidir.

Türk ceza yargılaması içerisinde çocuk tanıkların açıkça “unutulmuş” olduğunu söylemek mümkündür. Adalet sisteminde çocuk, suça sürüklenen olarak karşımıza çıkarken, mağdur ve tanık olarak da bulunabilmektedir. Sanık haklarının bugüne kadarki gelişimi göz önüne alındığında ülkemizde mağdur ve tanığa yönelik koruma gelişimini tamamlamış değildir. Mağdur ve tanık çocuklara yeterli desteğin sağlanması adalet sisteminin birer süjesi olarak gereken önemin verilmesi çocuk haklarının bir gereğidir. Özellikle tanık çocuk, adalet sistemi içinde en çok zarar gören kişi olmaktadır.

Suçta tanık olmuş çocukların adli süreç içerisinde ve sonrasında yaşadığı mağduriyeti önlemek için Birleşmiş Milletler Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklara İlişkin Konularda Adalet Rehber İlkeleri ışığında eksik olan yasal düzenlemelerin yapılması zorunluluktur. Suça tanık olan çocuklar hakkında adli süreç içerisinde ve sonrasında suç mağduru çocuklar için izlenen prosedüre benzer bir prosedür izlenmelidir. Tüm adli süreç boyunca suça tanık olan çocuklara ilişkin işlemlerin, çocuklara duyarlı ve saygılı şekilde yaklaşacak eğitilmiş uzmanlar gözetiminde yapılması gerekmektedir.

“İnsanın, -doğada bir eşi daha olmayan- bu bitmemiş ve tamamlanmamış varlığın gelişmesini bütün toplumsal düzenlemelerin en yüksek amacı

haline getirecek koşulları yaratmaya gereksinmemiz vardır. Gerçek özgürlük ile bağımsızlığın sağlanması ve bütün sömürücü denetim biçimlerine son verilmesi; ölüm sevgisini yenebilecek tek güç olan yaşam sevgisini harekete geçirmenin koşullarıdır.”¹⁶ Her bir ülkenin, evrensel ilkeler çerçevesinde kendi yapısına özgü çocuk politikası oluşturması bir mecburiyettir. Özellikle gelişmekte olan Türkiye gibi ülkelerde insan hakları sınavından başarılı geçmenin önemli bir koşulu da çocuk haklarının uygulanabilir olduğu bir zeminin oluşturulmasıdır.

KAYNAKÇA

- 1 Çevrimiçi http://www.radikal.com.tr/turkiye/onur_ozbizerdik_gunduz_tahliye_oldu_aksam_adam_vurdu-1225100 , 13 Kasım 2014
- 2 Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi ile Türk Hukuk Mevzuatı Karşılaştırmalı Analizi Yönetici Özeti, (Çevrimiçi)<http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/y/o/yoneticiozeti.pdf> 12 Haziran 2012
- 3 Nurullah Kunter, Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, 2008, s. 433,463.
- 4 Füsun Sokullu Akıncı, Viktimoloji (Mağdurbilim), 2. Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, 2008 , s.4.
- 5 Füsun Sokullu Akıncı, Viktimoloji (Mağdurbilim), 2. Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, 2008 , s.4.
- 6 Nur Centel, Hamide Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Bası, İstanbul, Beta, 2006,s.240.
- 7 Yusuf Solmaz Balo, Uluslararası İlke ve Uygulamalar Çerçevesinde Ceza Muhakemesinde Tanık Koruma, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2009,s.49.
- 8 Sevgi Usta, Çocuk Hakları ve Velayet, Oniki Levha Yayınları, İstanbul,2012, s. 163,164.
- 9 Elif Yorgancıoğlu, Bir Mağduriyet Türü: Çocuğun Suça Tanıklığı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, 2013
- 10 Elif Yorgancıoğlu, Bir Mağduriyet Türü: Çocuğun Suça Tanıklığı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, 2013
- 11 Susan Fountain, "Our Right To Be Protected From Violence", (Çevrimiçi), <http://www.unicef.org/violencestudy/pdf/Our%20Right%20to%20be%20Protected%20from%20Violence.pdf> 18 Mayıs 2012
- 12 Joy. D. Osofsky "Children Who Witness Domestic Violence: The Invisible Victims", Social Policy Report Society for Research in Child Development, No:9(3),1995, s.14
- 13 Joy. D. Osofsky "Children Who Witness Domestic Violence: The Invisible Victims", Social Policy Report Society for Research in Child Development, No:9(3),1995, s.16
- 14 Janis Sarah Golob, "The Forgotten Victims: The Child Witness To Domestic Violence: An Intervention Program For The Pre School Aged Child", PhD, Institute of Graduate Clinical Psychology Windener University, Chester, 1997,s. 28
- 15 Joy. D. Osofsky "Children Who Witness Domestic Violence: The Invisible Victims", Social Policy Report Society for Research in Child Development, No:9(3),1995, s.16
- 16 Eirc Fromm, İnsanda Yıkcılığın Kökenleri, s.30.

BAROLAR ÇOCUK HAKLARI MERKEZ - KOMİSYONLARI İŞBİRLİĞİ SONUÇLARI

08.01.2016 tarihinde Bursa Barosunun çağrısı ile 34 barodan toplam 81 avukatın katılımı ile çocuk çalıştayını gerçekleştirilmiştir. Bu çalıştay sonrasında bir başlangıç bildirgesi hazırlanmıştır. Buna göre çocuk hakları savunucuları;

1- Çocukların yaşam hakları, ihmal ve istismardan korunma hakları, eğitim ve sağlık hakları gibi konularda ülkede çocukların durumunu araştırmak ve çözüm üretmek üzere TBMM nezdinde çocuk komisyonu kurulması

2-Silahlı çatışma ortamlarında çocukların maruz kaldıkları hak ihlallerine yönelik olarak "Güneydoğudaki çatışmalı bölgelerde tehdit altında olan, gerek bölge halkının gerekse o bölgeye görev yapmak için gitmiş insanlarımızın çocuklarına dikkat çekmek ve durumu tespit etmek için tüm barolarımızın çocuk komisyonlarının katılımı ile 29-30 Ocak 2016 tarihlerinde Diyarbakır'a gidilerek, elde edilen tüm bilgilerin kamuoyu ile paylaşılması; Diyarbakır ili Cumhuriyet Başsavcılığı, Milli Eğitim Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü ve mağdur çocuk aileleri ile görüşülmesi"

3- Göç ile gelen ailelerin çocuklarının yaşadıkları hak ihlallerine yönelik olarak "Barolar tarafından bu alandaki ihtiyacı ve yapılması gerekenleri belirleyecekleri özel bir çalıştay yapılması ve iç ve dış göçün ayrı ayrı ele alınması, sempozyum düzenlenmesi, göç mevzuatının incelenmesi, bir komisyon kurularak İçişleri Bakanlığı ile görüşülmesi

4- Çocuk Hakları alanında çalışan Avukatlar olarak Çocuk Adalet Sisteminin işleyişi, çocukların ihmal ve istismardan korunması, aile içerisinde çocuğun ve haklarının korunması amacıyla ; yerelde çocuk haklarının tespitini sağlamak üzere çocuk haritası hazırlanması, Barolar tarafından hak ihlallerine ilişkin izleme ve raporlama yapılması ve bunların bir merkezde toplanması, bu raporlardan elde edilecek sonuçların Bakanlık ve TBMM'ye gönderilmesinin sağlanması, meslek içi eğitim çalışmaları ile staj eğitim çalışmalarında çocuk hakları konusunun ele alınmasını ve bunun için eğitim

çalışmalarının enstitü benzeri bir eğitim merkezince yapılmasının sağlanması, mahkemelere sunulan dilekçelerde, uluslararası mahkeme kararlarına ve uluslararası sözleşmelere yer verilmesi, CMK müdafiliği ve özellikle çocuk müdafiliği yapabilmek için sertifikalı eğitimin zorunlu hale getirilmesi ve bu konuda Baroların ortak ilke kararı almasının sağlanması ile birlikte TBB'den bu konuda yönerge çıkarmasının talep edilmesi

5-Bu alanda çalışan avukatlar arasında iletişimi güçlendirmek için TBB nezdinde sadece Çocuk Hakları Komisyonu üyelerinin şifre ile girebilecekleri bir portal oluşturmak için talepte bulunulması konusunda karar alınmıştır.

6-Bu kararların takibinin Bursa Barosu tarafından yürütülmesine karar verilmiş olup, bir sonraki toplantının organizasyonu ise Ankara Barosu tarafından üstlenilmiştir.

Çalıştayda alınan karar gereğince 29-30 ocak 2016 tarihinde Diyarbakır'da toplanılmıştır. İlk gün çatışmalardan kaçan aileler ile görüşülmüş sonrasında Valilik, Başsavcılık, İl Sağlık Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Belediye, İnsan Hakları Derneği ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ertesi gün ŞengalliEzidilerin kalmış olduğu Fidanlık kampına gidilmiş ve sonrasında raporda yer alacak konular belirlenmiştir.

Görüşmelerden elde edilen verilerle rapor hazırlanmıştır.

Buna göre; Sur İlçesinde evlerini terk eden aileler, oldukça zor fiziksel ve ekonomik koşullarda yaşamakta ve yeterli ekonomik ve sosyal destek görememektedir. Diyarbakır'da Sur ve Çınar İlçesinde çatışma ve saldırılarda çocukların hayatlarını kaybettikleri ve yaralandıkları, çatışmanın olduğu yerin çevresindeki bütün yerleşim yerlerinde kurşun ve patlayıcı maddelerin sivilleri yaraladığı ve öldürdüğü dolayısıyla il genelinde çocukların silah etkisi ile yaralanma ve ölme tehdidi altında oldukları anlaşılmaktadır. Sağlık hizmetlerine erişim zorluğu yaşayan yaralı çocuklar veya ölen çocuklar olmasına rağmen buna sebebiyet veren durumla mücadeleye yönelik (bağımsız heyet daveti, zırhlı ambulans temini vb.) bir stratejiden de söz edilmemektedir.Çatışma bölgelerinde ve hatta çatışma bölgeleri dışında (Örn. Çınar mahallesi) çocuklara yönelik hayati tehlike bulunmaktadır. Çocukların silahlı operasyonların etkilerinden korunması konusunda ilgili sözleşmelere taraf olunması dışında uygulamada etkili bir yöntemden söz edilememektedir. Yaralı çocukların sağlık hizmetlerine erişimlerinin dahi güvencesi bulunmamaktadır. Göç eden ailelere mensup çocukların önemli bir bölümü, güvenli ve temel ihtiyaçların sağlandığı bir konut olanağından yoksundur. Çocukların yeterli yaşam standardına sahip olma hakkı çerçevesinde barınma ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik çalışmaların da yeterli olmadığı gözlenmiştir. Çocuklu ailelerin evlerinden çıkarılmadan önce ve çıkarılmaları sırasında su-

nulan bir sosyal hizmet ve yönlendirme, yerleştirme planı bulunmamaktadır. Çocuklar aileleri ile birlikte zor koşullara katlanmakta ve çocuklara özel bir destek sunulmamaktadır. Bozulan sosyal ve ekonomik düzenin en büyük etkilerinden biri de çocukların beslenmeleri ve sağlıkları üzerinde olumsuz bir biçimde görülmektedir. Beslenme, tıbbi tedavi gerektiren haller, genel olarak çocukların psiko sosyal gelişimlerinin takibi ile ihmal ve istismardan korunmalarının önemli bir ayağı olan düzenli sağlık kontrollerinin yapılamamasının bizatihi kendisi çocuklar açısından riskli görülmektedir. Çocuklar okula devam edememektedir. Çocuklar raporun hazırlandığı tarih itibariyle yarı yıllarını kaybetmiş ve bu süre içerisinde ciddi bir travmaya maruz kalmıştır. Yaşanan kaybı telafi etmeye yönelik planın halihazırda sadece hızlandırılmış kurslardan ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Eğitimde fırsat eşitliği ilkesini zedeleyen bu duruma ilişkin eğitim biliminin verilerinden yararlanan ve sürdürülebilir bir telafi planının bulunmaması kaygı vericidir. Çatışmalar sırasında henüz tam sayısı açıklanmamış olmakla birlikte çatışmanın olduğu yerlerde yaşayan veya çalışan pek çok yetişkinin hayatını kaybettiği bilinmektedir. Çocuklar için anne baba veya çocuğun bakımını üstlenen yetişkinin kaybı, büyük bir psikolojik travma olmanın yanısıra bütün yaşamını ve geleceğini etkileyecek psiko sosyal ve ekonomik destek kaybı anlamına gelmektedir. Bu tür desteklerin ailenin insiyatifine bırakılması, çocuk hakları ve güvenliği açısından kaygı vericidir. Silahlı çatışma yurt genelinde çocukların ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir.

Çatışmanın olduğu yerde yaşayan, ebeveyni çatışma bölgesinde yaşayan veya çalışan, çatışmaları izleyen bütün çocukların ruh sağlığında meydana gelecek örselenmenin neden olacağı zararları dikkate alan, bunların önlenmesini ve giderilmesini hedefleyen, çocuk ruh sağlığını gözetici yaklaşımdan hiç söz edilmemesi kaygı vericidir.

Özellikle ergenlik çağındaki çocuklar, terör örgütüne üyelik ile suçlanma ve buna bağlı olarak gözlatına alınma veya tutuklanma tehdidi altında bulunmaktadır. Çocuklara yönelik kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlaline dair örnekler kaygı vericidir.

Ezidi Kampı İzlenimleri

Çalıştayın ikinci günü olan 30 Ocak Pazar günü Şengalli Ezidilerin kaldığı Fidanlık Kampına ziyaret gerçekleştirilmiştir. Bu kamp merkeze 20 km uzaktadır.

Yaklaşık iki yıldır yaşanan ve başlangıçta beşbinden fazla kişinin barındığı bu kampa, şuan 1610 kişi barınmakta olup bunların 732 kişisi çocuktur. Fidanlık Kampında yaşayan Ezidiler, Türkiye’de kalmayı düşünmedikleri için sığınmacı ya da mülteci olmayı kabul etmemişlerdir. Yine görevlilerin beyanı-

na göre, Ezidi halkın kampa yerleşmesinden bu yana 280 doğum gerçekleşmiş olup yaşanan en büyük sıkıntılardan biri, çocuk bezi ve çocuk maması ihtiyaçlarının karşılanamamasıdır. Kampta, çocuklar için 3 kreş, 6 derslik açılmış, oyun atölyeleri kurulmuş ve bu atölye ve dersliklerde gönüllü öğretmenler çocuklara kendi dillerinde eğitim vermektedirler.

Ziyaret sırasında, Sur'daki silah ve bomba seslerinin, 20 km. uzaklığa rağmen, kamptan da duyulduğu gözlenmiştir. Bu durum kampta kalan herkesi ve tabii çocukları da tedirgin etmekte, büyük korku yaşatmaktadır.

Öneriler

Bu bölümde yer alan öneriler, tespitlerden hareketle ve her çocuğun BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve TC Anayasası ve Kanunları gereği sahip olduğu hakların, ÇHS 38.4 maddesi gereğince silahlı çatışmadan zarar gören çocukların korunması için etkili önlemleri alma yükümlülüğü kapsamında öncelikle gözetilmesi gerektiği anlayışı ile hazırlanmıştır.

Yaşama ve tedavi olma hakkı, Silahlı çatışmadan korunma hakkı, Yeterli yaşam standardına sahip olma hakkı, Beslenme ve sağlık kontrolleri, Eğitim hakkı, Aile bakımına sahip olma hakkı, Ruh sağlığı desteği, Hak ihlallerinin tabiki ve önlenmesi en önemli konulardır

Bir grup çocuk doğrudan çatışmaya maruz kalmaktadır. Bir grup çocuk, ebeveyni çatışma ortamında yaşadığı veya çalıştığı için onları kaybetme riski ile karşı karşıyadır. Bir grup çocuk buldukları ildeki çatışmaya uzaktan da olsa doğrudan maruz kalarak yaşamaktadır. Ülkedeki bütün çocuklar ise silahlı çatışmalara, çocuk ölüm ve yaralanmaları başta olmak üzere silahlı çatışma mağduriyetlerine tanıklık etmektedir. Bütün bunların engellenmesi bu ülkede yaşayan yetişkinlere, topluma ve devlete düşen önemli bir görevdir.

Bu görev gereği, çocuklara barış içinde yaşama olanağı sunmakla yükümlüüz.

Herkesi acil olarak ulusal ve uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklere uymaya, çocuklara borçlu olduğumuz öncelikle çatışmasız bir ortamı ve sonunda kalıcı barışı tesis etmek için elinden gelenin en iyisini yapmaya ve bu süreç boyunca çocuğun üstün yararını gözetmeye birinci önceliği vermeye çağırıyoruz.

Barışın çocuklar için ve çocuklar ile birlikte tesis etmenin önemine dikkat çekmek ve bütün kamuoyunu ve yetkilileri bu süreçte çocukların taleplerini dinlemeye, onlara sorunun çözümüne katılım fırsatı vermeye davet ediyoruz.

BU TALEPLERİN HAYATA GEÇİRİLMESİ İÇİN BİZE DÜŞEN GÖREVİN FARKIDAYIZ...

1. Barolar ve Çocuk Hakları Merkez ve Komisyonları olarak bu sürecin takipçisi olacak ve alan ziyaretleri ile raporlama ve izleme çalışmalarımızı sürdüreceğiz.

2. Bu Raporu ve bu alanda hazırlayacağımız diğer belgeleri bütün Barolar eş zamanlı olarak kamuoyu ile ve il milletvekilleri ile paylaşacağız.

3. Türkiye Büyük Millet Meclisinin konuyu ele almasını, bütün siyasi partilerin çocuğun yararını gözetmek esası çerçevesinde birleşerek hareket etmesini sağlamak üzere Mecliste bir çocuk hakları komisyonu oluşturulmasını talep etmeyi ve bunu sağlamaya yönelik girişimlerimizi sürdüreceğiz.

CİNSİYET ROLLERİNİN VE TOPLUMSAL ROL MODELLERİN METİNLER YOLUYLA İÇSELLEŞTİRİLMESİ EDEBİYAT ve YAZAR

Yrd. Doç. Dr Necdet NEYDİM

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Çeviri Birim Bölümü Almanca Mütercim Tercümanlık

Sosyolojik anlamdaki cinsiyet rollerinin sözlü ve yazılı metinler aracılığıyla içselleştirilmesi süreci, dinsel metinler, masallar ve mitolojik metinlerin ortaya çıkışıyla koşut sayabileceğimiz bir süreçtir. Bu metinlerin hemen tümünde cinsiyet rollerinin belirlenmesi yanında toplumsal rol modeller de belirlenir. Metinlerin kurgusuna, içeriğine, olayları ele alış biçimine, kişileri betimlemesine baktığımızda iki ana tanımlama keskin çizgilerle karşımıza çıkar. İyi ve kötü...

İyinin zaferi kötünün alt edilmesi: **Bilinçaltının rahatlaması**

Tarihsel sürece baktığımızda bu gerçekliğe en çok masal ve mitolojide rastlarız. Masal ve mitoloji dönemseller olarak farklı yorumlarla ele alınsa da günümüze kadar etkisini yitirmeden gelmiştir. İyi ve kötünün kesin ayrımları; iyinin zaferi, kötünün alt edilmesi bilinçaltı eğitiminde önemli bir rol oynamıştır.

Masallar dinleyenleri muhteşem dünyasıyla büyüleyip, kahramanlarıyla özdeşleştirerek, yeryüzünün ötesinde, yıldızların arasında dolaştırırlar. Yeterince iyi, cesur ve iyi yürekli olurlarsa, bütün hayvanların, bitkilerin, doğa üstü yaratıkların kendilerine yardım edeceğini öğretirler. Ve daha önemlisi korkularını kendi kendine yok etmeyi; gerçek dünyanın insanın sandığı kadar korku dolu olmadığını düşündürürler. İnsanda daha iyi bir dünyanın mümkün olabileceği inancını da sağlarlar. Yaşamı sürdürme cesareti, günlük üzüntülerden uzaklaşma, dahası ruhsal rehabilitasyon yaratırlar. Kahramanlarla özdeşleşerek insanın oturduğu yerden tüm sorunları çözebilmesi olanağını da sağlarlar.

Masallarda iyi -kötü, mutlu- mutsuz, güzel- çirkin arasındaki keskin ayrım dinleyendeki düşünce zorlamasını da ortadan kaldırır. Cadıların karşısında iyilik perileri, üvey annenin karşısında prens ya da yedi cüceler ortaya çı-

kiverir. Ya da bir sihirli lambanın gücüyle bütün zorluklar aşılvirir. Masallar düşlerde bile olsa, sınıf atlayıvermenin önemli aracıdır. Bir köylünün oğlu (Keloğlan) kahramanlıklar göstererek, prensle evlenip, kendini sarayda hatta tahtta bile bulabilir. Ama prensesi alabilmenin en temel koşulu kahramanlık, kötülüğün üstesinden gelmektir.

Modern ve postmodern çocuk kitaplarında iyi ve kötü; suçluluk ve arınma üzerine

Modern çocuk edebiyatı başlangıçta temel anlayışını modernitenin gereksindiği insan tipini oluşturma üzerine kurmuştur. Bu anlayış sanayinin ve kentleşmenin ve elbette ulus devletin gereksindiği insan (yurttaş) tipini oluşturma üzerine kuruludur. Masal ve mitoloji iyi ve kötüyü ve kötüden arınma süreçlerini metnin ana kurgusu yapmışlardır. Özellikle mitolojide suç, suçluluk duygusu, arınma isteği, arınma süreci ve arınmışlık olarak tanımlayabileceğimiz bir süreç karşımıza çıkar. Midas'ın öyküsünde Kral Midas do- kunduğunun altın olmasını istemekle suç işler, en sevdiklerini altın yaparak cezalanır, pişmanlık duyar ve affedilmeyi ister ve sonunda dereye yıkanarak arınır. Zamanın içinden süzülerek gelen masal ve mitoloji metinleri aynı zamanda insanlığın ortak akli gibidir.

Modern metinler bu metinleri uzun süre kaynak olarak kullanmış ve evrensel değerler oluşturmada onların yol göstericiliğinden yararlanmış. Pinokyo bir klasik olarak suç suçluluk ve arınma sürecini anlatır. Çocuğun suçluluktan arınma süreci aynı zamanda onun eğitim sürecidir. Klasik metinlerin çoğunda temel anlayış olarak suçluluk ve arınma sürecinden bahsedilir.

Çoğu postmodern metin, klasik metinlerin suçluluk ve arınma temasını içermez. Bazıları bu duyguyu oluşturmanın insanı özgürleştirici yollar içermediği ve eşitlikçi yaklaşım taşımadığı için eleştirmiş ve anti-otoriter bir yönelimle metinlerini oluşturmuştur.

Masalarda kadın erkek rol modellerin yansıması

Masallar yüzyıllardan bu yana ataerkil sistemi sürdürmenin en temel aracı olarak kullanılmagelmiştir. Ataerkil sistem kadınları edilgen konuma sokmuş, etken olmaya çalışan kadınları ise, ya üvey anne figürü ile ya da amazon kadını tiplmesiyle aşağılamıştır. Kadınların erkeklere boyun eğmesinin yerinde olduğu aksi takdirde cezalandırılacakları vurgulanmıştır. Erkekler yeterince uysal olan kadınları korumaya hazır birer kahramandırlar.

Masalarda kadına edilgen bir şekilde kurtarıcısını bekleme rolü verilmiştir. Bu edilgen bekleyiş, başlangıçta bir cinsel erginliğe ulaşma sürecidir. Bu

süreç, kimi zaman ocak başında (Külkedisi) , kimi zaman da uyuyarak (Uyuyan Güzel) geçer. Ödül de prensin evlenme teklifidir. Daha sonraki süreç ise yaşamsal olgunluğa ulaşma sürecidir.

Masal dünyasında erkekler ve kadınlar olmak üzere iki ayrı dünya vardır. Erkek çocuklar farkında olmaksızın kendi rollerini benimserler. Kız çocuklar bastırma duygusuyla kendi sırlarını unuturlar. Erkek çocuklar bağımsız olmak üzere eğitilirken, kız çocuklara her şeyi erkeklerden beklemeleri öğretilir. Böylece erkeklerin sağladığı başarı kız çocukların da başarısı olur. Erkeğin ödülü prensesle evlenmekken, kız çocuğun en büyük arzusu başarılı bir adamla beraber olmaktır. Ve masallar bu davranışa arka çıkar. Başarılı olan kız çocukları ödüllendirilmez bile. Grethel, cadıyı fırına ittikten sonra herhangi bir ödül almamıştır. Davranışı Hansel'in evin yolunu bulmadaki başarısından daha fazla önemsenmemiştir.

Erkek çocuklar kendilerine biçilen rolden bir başkasını asla benimsemezler. Silahlara sahip olmak, araştırma gezileri yapmak, maceralar yaşamak onların görevidir. Yaptıkları hatalar kadınlarınkı kadar önemsenmez. Ve cezaları onlarınki kadar ağır değildir. Toplumun onlara verdiği yer ve masalların savunduğu da budur. Aksi durum toplum dışı kalmaktır ve sonu psikiyatristte biter. (Neydim;2000)

Çocuk edebiyatında rol modeller

Çocuk edebiyatına tarihsel süreç içerisinde baktığımızda her iki cinsle biçilen rol modellerin özünde çok fazla değişmediğini görmek mümkündür. Kadına biçilen rol günümüze kadar gelen süreçte ağırlıklı olarak annelik ve eşlik olarak yansımıştır. Kadın bu rolle özdeşleştirilirken, erkek modern toplum içinde masallardakinden biraz farklı olarak teknolojik araçlarla (mekanik ve elektronik) oynar ve onlarla özdeşleşir. Modernite başlangıçta kadına ve erkeğe dönük rol modelleri belirlerken aynı zamanda onların yapabileceği meslekleri de belirlemiştir. Bilim, kadına çok uzun bir süre yasaklanmıştır.

18. yüzyılın ortalarına kadar, kadınların gereğinden fazla eğitim almalarına çoğunlukla karşı çıkılmıştır. Moliere ve Fenelon'dan başlayıp, Montaigne'den Rousseau'ya kadar aydınların hepsi, kadına doğal anne ve ev kadını işlevi verdiler. Ve bilginin, kadını en kutsal görevlerinden uzaklaştırıp, onu bozacağını söylediler.

Aydınlanma çağının başlarında Fenelon daha katı kısıtlamalar getirmiştir. Fenelon, kızların bilimsel merakını cinsel suçla eşdeğerli görebilmiştir. Kızların biraz matematik ve dini bilgiler ile ancak gerekli görüldüğünde birazcık Latince ve tarih öğrenmesine izin vermiştir. Erkeklerle tanınan eğitim özgürlüğü, kadınlara ancak uzun mücadeleler sonunda tanınmıştır. (Badinter; 1992)

Modern resimli kitapta klasik kadın ve erkek rollerinin içselleştirilmesine bir örnek

Yukarda da değindiğimiz gibi modernite, başlangıçta kadın ve erkek rol modellerinde devrimsel bir değişim gerçekleştirilmemiştir. Erkeğe biçilen rol modelin onunla özdeşleşmesi için yarattığı araçlarla kadına biçilen rol modelin içselleştirilmesinde kullanılan araçlar farklılıklar göstermiştir. Bu okudukları kitaplardan başlayıp oynadıkları oyuncaklara kadar uzanan bir yelpaze oluşturmuştur. Bebeklerle oynayan erkek çocuk tipi olumsuzlanırken; aynı şekilde mekanik oyuncaklara (kamyon, vinç v.d.) ilgi duyan kız çocukları küçümsenmiştir. Aşağıda buna dönük ilginç bir örneği ele alacağız:

Muhtemelen 70'li yıllarda basılmış olan (çocuk kitaplarında baskı yılının baskı sayısının yazılması uzun yıllar ihmal edilmiş bir anlayıştır, bu nedenle kitabın baskı tarihini ancak yakın bir tarih olarak tahmin edebiliyoruz) kitabın başlığına baktığımızda, baştan beri vurguladığımız rol modelin daha baştan öne çıkartıldığını görüyoruz.: “KÜÇÜK ANNE” Ayrıca benzer bir konuyu ele alan Ayşegül dizisinden “KÜÇÜK ANNE” İSİMLİ kitaba da, günümüzde benzer anlayışın hala sürdüğünü gösteren bir örnek olarak kapağıyla yer verilmiştir.

Kapak resmine baktığımızda görüntünün çağdaş öğeler içerdiğini (kıyafet, ayakkabı, renk) fark ederiz. İlk başta hiç yabancılık çekmeyeceğimiz bu görüntü başlıkla birlikte ele alındığında temel anlayışı reddedilmeyen bir gerçeklik olarak karşımıza koymakta. Kitabın iç resim ve metinleri kapağı bütünüyle destekleyen ve temel anlayışı görsel tüm öğeleri de kullanarak içselleştirme üzerine oluşturulmuş.

“Merhaba! Benim adı Gülin. Benim üç çocuğum var:

Lale, Hale, Jale...

Çocuklarım çok şirindirler. İşte bahçede kendi kedilerine oynuyorlar. En büyükleri Lale kardeşlerine göz kulak oluyor.”

derken metin başlangıçta aile içi rol dağılımını da belirlemeye başlıyor. Üç çocuklu ideal bir aile. Çocukların isimleri birbirlerine uyumlu ve ritimli. Aralarındaki hiyerarşi belirlenmiş. En büyük kardeş, diğerlerine göz kulak olmakla yükümlü.

“Babalarının adı Çetin
“Yeni arabası ne güzel değil mi?”

“Bulaşıkları yıkayıp ev
temizliğine başlıyorum”

Yukarıdaki iki resim rol modellerin keskin ayrımını yansıtır. Baba, arabalarla ilgilenirken; anne temizlik, yemek ve bulaşıkla ilgilenmelidir. Ayrıca her iki cinse uygun görülen oyuncaklara baktığımızda biçilen rol model özdeşleşmesi araçlardan başlayarak gerçekleştirilmektedir. Resimlerdeki öznelerin yerini değiştirdiğimizde eğer farklı bir eğitim ve gelişim sürecinden geçemişsek bizi çok rahatsız edici bir durumla karşılaşacağımızı söyleyebiliriz.

“Tabii çocuklarıma bir şeyler öğretmeye de zaman ayırıyorum. Üçe kadar saymasını biliyorlar.”

Tüm bunların yanında kadına modern bir rol de verilmiştir. Okuma kültürünü edindikten sonra bu bilgisini çocuklarına aktarmak ve böylece eğitim sürecine katkı sağlamak. Kadının bilimsel bilgiyi öğrenmesi ve kullanımı ancak bunu çocuklarına aktarmakla sınırlıdır.

*“Alışverişe çıkmam gerek. Çocukları da yanıma alayım.
Gezmeyi çok seviyorlar.”*

Kadının dış dünyaya çıkışı yine çocukları üzerindedir. Onları gezdirmek, ev için alışveriş yapmak kadının dış dünya bağlantısını sağlar.

“Bir pasta yapacağım. Çocuklar da babaları da pastayı çok seviyorlar.”

“Pasta hazır. Komşum beni ziyarete geldi. Kahvemizi bahçede içebiliriz.”

Kadının görevi çocuklarını ve eşini mutlu etmektir. Bu mutluluğu sağlayan en önemli araçlardan biri de yemektir. Kadının bu becerisi komşu ve yakınları tarafından da takdir edilirse onun açısından övünç kaynağıdır ve onun değerini artırır.

“Eyvah Hale hastalandı! Ateşi var. Hemen Doktor Ahmet'e telefon etmeli. Elinden geldiğinde çabuk gelecektmiş.”

Doktor Ahmet hastayı muayene etti. “Kısa zamanda iyileşir.” dedi. Kabakulak olmuş. Çocuklar arasında çok salgın.”

Öncelikle çocukların hastalıklarıyla ilgilenen annedir, çünkü evdedir. Baba dış dünyada yani işinde iken çocukların tüm sorunlarıyla ilgilenmek anneye düşer. Burada da rol paylaşımı belirgin biçimde yansır. Başka yansıyan rol model ise meslek açısından karşımıza çıkar: Doktor erkektir. Metin, bu şekilde, meslek rol modellerini de belirleyen bir anlayış sergiler.

Anne (kadın) evin tüm düzeninden (yemek anı, yemek sonrası uyku öncesi ve sonrası sorumludur. Çocukların sofraya oturma düzenini anne belirler. Yemeğin sorunsuz geçmesini sağlamak onun görevidir. Uyku öncesi çocuklara masal okuyan onların uyku düzeninden anne sorumludur. Böylesine büyük sorumlulukları öğretmek için elbette çocukluktan başlayan bir süreç önemlidir.

Klasik eğitim anlayışı, alışıldık rol modelleri -masal ve mitolojide olduğu gibi- sorgulamaksızın içselleştirecek bir edebiyat gereksinmesini hep duyumuştur. Oluşturulan metinler de bu anlayışı içselleştirmeyi kolaylaştıracak metinler olmuştur. Yerli edebiyat dizgesinde bulunmayan metin ve resimler ise çeviri edebiyat aracılığı ile çocuk edebiyatı dizgesine katılmışlardır.

Cinsiyet rolleri değişebilir mi?

Cinsiyet rollerinin değişebilir hale gelişi, 60'lı yıllardan sonra gerçekleşen kültürel değişimi gözler önüne seren önemli bir tablodur. Cinsiyet durumunu görünür hale getiren bir gösterge olarak moda, dişil ve eril rol modellerinin eşitlendiğini gösterir bize. Cinsiyet rolü artık açıkça tanımlanmış, aile ve toplum tarafından örneklendirilmiş cinsiyete özgü roller yoluyla öğretilmemektedir. Bu durum; özgürleştirici, toplumsal olarak önceden belirlenmemiş kendini bulma süreçlerine imkan vermekle birlikte; çocukluk ve gençlik dönemindeki kimlik arayışını zorlaştırmakta ve aile içinde bölünme süreçlerine ve kuşaklar arasında yeni sınırların çizilmesine yol açmaktadır.

Pedagogik otoritenin sorgulanma süreci ve antipedagojinin ortaya çıkışı

Aile, okul ve üniversitedeki pedagogik otoritenin sorgulanması, 68 öğrenci hareketinin merkezinde yer almaktaydı. 68 öğrenci hareketi çocuk ve gençlik edebiyatında o güne dek var olan tüm resimleri, yani her türlü konusal tabuyu parçalamış ve bu sürece dönük eylemler ortaya koymuştur. Bu süreci gerçekleştiren edebiyat ürünleri özellikle mizahi özellikler taşıyan kitaplar olmuştur. Mizah, saldırgan bir eleştirelliği en iyi yansıtan, yanı sıra incitici olmayan bir yöntem olarak önemli bir işlevi yerine getirmiştir. Bu doğrultuda yazılmış bir dizi metin, çocuk edebiyatının yeni gizil gücünü göstermektedir. Bu güç; antiotoriter edebiyat anlayışının ve buna bağlı olarak oluşacak eğitimin, toplumsal koşullanmalar ile çocuğun hayatında - her şeyden önce okulun temsil ettiği kurumlaşmış iktidar ilişkilerine karşı- eleştirel bir bakış açısını oluşturarak, onu bu koşullanmadan çıkarıp 'mizahi özgürlük alanına' alanına nakledip, otoriter yapıların ve davranış biçimlerinin uyduruk maskesini düşürerek; bu zorlamaların çocuk ve genç okuyucu üzerindeki yükünü hafifletmektedir. Bu sürece eserleriyle katkı yapan yazarlar arasında özellikle kadın yazarlar vardır. Astrid Lindgren, Cristine Nöstlinger önde gelen yazarlardır. Roald Dahl, kara mizah örneğinde eşsiz bir yazardır.

Antiotoriter eğitim nedir, ne değildir?

70'li yılların büyük tartışma konularından biri, antiotoriter eğitimdi. Christine Nöstlinger; antiotoriter yöntemlerle eğitilmiş çocukları anlatırken okur üzerinde komik bir etki yaratır. 'Gretchen Sackmeier' serisindeki şımarık bir ana kuzusunun geleneksel eğilimleriyle; antiotoriter, ya da en azından otoriter olmayan bir şekilde eğitilmiş olan bir çocuğun isyanlarının birbirine karıştığı küçük kız kardeş Madi figürü: Sızlanmaları ve kaprisli beslenme alışkanlıklarıyla, yeni eğitim sistemi taslağının sebep olduğu yanlış gelişimi karikatürize eder. 'Luki-Live' deki küçük kız kardeş Katherina figürü, 'kendisine hiçbir eğitim harcaması yapılmadığı halde; burada ironik bir biçimde yabancılaştırılan yüksek tabakadan bir ailenin, iyi bir evde oturan kızları gibi seçkin bir dille konuşarak; geleneksel rol modellerine bağlı kalan, kızlara özgü bir eğitimin amaçlarından birini başarıya ulaştıran küçük kız kardeş figürünü çizer ve ince bir komiklik unsuru oluşturur.

Christine Nöstlinger'in aile romanları tam olarak yeni ailevi ilişki çeşitlerini ve ailede rollerin yeni dağılımını göz önüne sermektedir. Eski tip, bir otorite kurma arzusundaki figürlerdir bunlar. Bu metinlerde her zaman gülünç ve acınacak bir durumda (Kim Takar Salatalık Kralı'ndaki baba), ya da kötü, öfkeli ve otoriter kişi portreleri olarak özellikle iğneleyici bir komiklikle çizilen

(Konrad Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk'taki fabrika müdürü ya da ideal çocuk arayan çift) figürler tasvir edilmektedir.

Antitoriter ya da antimasal: Lisacık Kırmızı Turpçuk

Çalışmamızın başında klasik masalların okur üzerinde etki ve yönlendirmelerine değinmiştik. Yukarda değindiğimiz masal anlayışının tersine bir masal örneği vereceğiz şimdi. Masal bilinen masalların tersine prensin prensesi ejderhadan kurtardığı değil; aksine, prensesin prensi kurtardığı, bilinen tüm prenses özelliklerinin yerle bir edildiği bir kurgu ile yazılmıştır. Masalımızda prenses cici elbiseler giymez, Zorro kiyafeti giyer, akbabanın sırtına atlayıp haydut avına çıkar. Uslu kavramı bu figürle alt üst edilir. İlköğretim 2. ve 3. kademesindeki çocuklarla yapılan bir çalışmada çocuklar eğitim süreçlerine ve aile içi eğitimlerine göre metne kimi zaman tepki göstermişler kimi zaman da onaylamışlardır.

Sonuç:

Özellikle çocuk ve gençlere dönük oluşturulan edebiyat metinleri, başlangıçta (bu başlangıç aydınlanmanın başladığı 18 yüzyıla dayanır) sistemin gereksindiği insan tipini yaratmak için önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Sanayileşme ve kentleşme yeni bir insan tipine gereksinme duymuştur ve bu gereksinme sonucu sosyal yapıda büyük değişimler meydana gelmiştir. Feodalite yerini moderniteye bırakmak zorunda kalmış ve bu zorunluluk toplumsal yapıda yeni kurumların ve ilişkilerin ortaya çıkmaya neden olmuştur. Feodaliteden moderniteye geçerken değişmeyen bir durum vardır: Aile içindeki rol modeller. Her iki sistem kadın ve erkeğe dönük rol modelleri belirlerken çok büyük farklılıklar çizmemiştir. Kadına biçilen rol annelik ve eşliktir. Erkeğe biçilen rol, dış dünyaya hakim olmaktır. Toplumsal yapıya bakıldığında bunun hiç de yadırgatıcı bir yanı olmadığını görürüz. Çevremiz bu ilişkilerle kuşatılmıştır.

Ancak, modernite başlangıçta bu rol modelleri böyle belirlemiş olmasına karşın özellikle ikinci dünya savaşından sonra kadın ve çocuk hakları ve eşitliği doğrultusunda değişim ve dönüşümler geçirmiştir. Çocuk ve gençlik edebiyatı 68 öğrenci hareketinin getirdiği sorgulayıcı ve eleştirel bakışla birlikte eşitlikçi bir edebiyat anlayışına yönelmiş ve dayatılmış rol modeller oluşturmaktan vazgeçmiştir. Katı, kısıtlayıcı, değişmez gibi algılanacak rol modeller sağlıklı bir toplum yaratılmasına neden olabileceği gibi; eleştirel düşünceden uzak kuşakların yetişmesine de neden olabilecektir.

Çocuk edebiyatında metinleri oluştururken, nasıl bir figür yaratacağımızdan daha çok, hayatın içindeki çocuğa nasıl bir özne olarak yaklaşıcağımızı

belirlemek ve onu ne kadar insan yerine koyduğumuzu saptamak ve bunun sorumluluğunu yerine getirmek daha önemlidir. Yazar ve çizer çocuğu öznelştirebildiği ve ona kendi gerçekliği içinde eşit yaklaştığı ölçüde yazar ve çizer olabilecektir. Aksi durum yazarın kendisini kutsallaştırması olacaktır ki bu, çocuk ve çocuk edebiyatı için telafisi olanaksız hasarlar oluşturabilecek en tehlikeli durumdur.

Kaynakça

- Auer, Martin; Axel Scheffler: Lieschen Radieschen und der Laemmergier, Belz-Gelberg Verlag, Weinheim 1994*
- Badinter, Elizabeth: Annelik Sevgisi, Afa Yayınevi, İstanbul 1992*
- Neydim, Necdet: Çocuk Edebiyatı, Bu Yayınevi, İstanbul 2003*
- Neydim, Necdet: Çocuk ve Edebiyat, Bu Yayınevi, İstanbul 2000*
- Collodi, Carlo : Pinokyo, Çev: Gülten Suveren Altın Kitaplar İstanbul 1994*
- Dahl, Roald : Matilda, Çev: Lale Akalın- Cüneyt Akalın Yapı Kredi Yayınları İstanbul 1994*
- Delehaye, Gilbert, Marcel Marlier: Ayşegül Küçük Anne, Çev: Eray Canberk, Marsık Yayınevi, İstanbul 2004*
- Nöstlinger, Christine : Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk Konrad, Çev: Sakine Eruz Düzlem Yayınları İstanbul 1993*
- Nöstlinger, Christine: Kim Takar Salatalık Kralı Çev: Selahattin Dilidüzgün, Günışığı Kitaplığı, İstanbul 2004*
- Sağiroğlu, Feride (Yayına Hazırlayan): Küçük Anne, Alfa Yayınları, İstanbul (Yayın tarihi verilmemiş)*

ÇOCUK OYUNCULARIN HUKUKI DURUMU ÜZERİNE BİR İNCELEME

Av. Özlem Akbulut GÜN

Çocuk” kavramı ülkemiz sosyal yaşamında olduğu gibi hukuk sistemimizde de göz ardı edilen ve üzerine pek kafa yorulmayan bir konudur. Türkiye’nin hukuk sistemine genel olarak baktığımızda çocuğa ilişkin tüm sorunları düzenleyen kapsayıcı özel bir kanun olmadığını görmekteyiz. Bu çerçevede çocuk mevzusunun alt başlıklarından biri olan “çocuk oyunculuğu” da düzenleyen doğrudan bir yasal mevzuat bulunmamaktadır. “Çocuk oyuncu” kavramı henüz tanımı yapılmamış, sınırları belirlenmemiş, oldukça dağınık ve karmaşık bir konu olarak karşımızda bütün gerçekliği ile durmaktadır.

“Çocuk oyuncu” konusunda sağlıklı bir açıklama yapabilmek için Türkiye’nin 1994’te taraf olduğu 1989 tarihli “Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”, “4857 sayılı İş Kanunu”, 2004 tarihli “Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”, “5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu”, “Türk Medeni Kanunu”, “Borçlar Kanunu” vs çerçevesinde bir değerlendirmede bulunmak yerinde olacaktır.

“Çocuk oyuncu” kimdir sorusuna cevap verebilmek için taraf olduğumuz sözleşmelerdeki ve yasalarımızdaki çocuk tanımına bakmamız gerekmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 1. maddesinde “on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” tanımlaması bulunmaktadır. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu 11. maddesi “Erginlik, onsekiz yaşın doldurulması ile başlar” şeklinde düzenlenmiştir. Ulusal ve uluslararası mevzuat ışığında on sekiz yaşının altındaki tüm oyunculara “çocuk oyuncu” denilmektedir. Uygulamada da on sekiz yaşın altındaki tüm oyunculara “çocuk oyuncu” olarak bakılmaktadır.

Çocuk oyuncuların, yetişkin oyuncular gibi tek başınayapımcılar ile sözleşme ilişkisi kuramazlar. Sözleşme ilişkisi kurabilmesi için mutlaka onsekiz yaşını doldurmaları gerekmektedir. Yapılacak olası bir yasal düzenlemede

çocuk oyuncu kavramında yaşlara göre birtakım ayrımlara gitmek; sözleşme ilişkisindeki düzenlemeleri bu çerçevede farklılaştırmak çok daha sağlıklı olacaktır.

“Çocuk Oyuncu” kavramını açıklamak ve yasal zeminini ortaya koyabilmek için mevcut en temel, kapsamlı ve önemli düzenleme olan *Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*'nin 32. maddesini irdelememiz gerekir.

Madde 32: *“Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığına veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.*

Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

- a)** İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler;
- b)** Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar;
- c)** *Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.”*

1989 tarihli Sözleşme, taraf devletlere çocuğun eğitimine, sağlığına, bedensel, ruhsal ve toplumsal gelişimine zarar verecek şekilde ekonomik sömürüye maruz kalarak çalıştırılmasına engel olma yükümlülüğü getirmiştir. Çocuk oyuncu açısından da bu ilkelerin esas alınması ve buna uygun koşullarda sektörde yer almaları gerekmektedir.

Ülkemizde ayrıca yürürlükteolan 4857 sayılı İş Kanunu'nun 71.maddesi çalıştırma yaşı ve çocukları çalıştırma yasağına ilişkin düzenlemeler içermektedir. Buna göre;

Madde 71: *“On beş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak, on dört yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler.*

Çocuk ve genç işçilerin işe yerleştirilmelerinde ve çalıştırılabilecekleri işlerde güvenlik, sağlık, bedensel, zihinsel ve psikolojik gelişmeleri, kişisel yatkınlık ve yetenekleri dikkate alınır.

Çocuğun gördüğü iş onun okula gitmesine, mesleki eğitiminin devamına engel olamaz, onun derslerini düzenli bir şekilde izlemesine zarar veremez.

On sekiz yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçiler bakımından yasak olan işler ile on beş yaşını tamamlamış, ancak on sekiz yaşını tamamlama-

miş genç işçiler çalışmasına izin verilecek işler, on dört yaşını bitirmiş ve ilköğretimini tamamlamış çocukların çalıştırılabilecekleri hafif işler ve çalışma koşulları Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından altı ay içinde çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir.

Temel eğitimi tamamlamış ve okula gitmeyen çocukların çalışma saatleri günde yedi ve haftada otuz beş saatten fazla olamaz. Ancak, on beş yaşını tamamlamış çocuklar için bu süre günde sekiz ve haftada kırk saate kadar artırılabilir.

Okula devam eden çocukların eğitim dönemindeki çalışma süreleri, eğitim saatleri dışında olmak üzere, en fazla günde iki saat ve haftada on saat olabilir. Okulun kapalı olduğu dönemlerde çalışma süreleri yukarıda birinci fıkrada öngörülen süreleri aşamaz.”

4857 sayılı İş Kanununun çocuk işçiliğe ilişkin bu düzenlemesi yanında “çocuk oyuncu” kavramının özellikle 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) kapsamında ele alınması gerekmektedir. FSEK madde 80, Bağlantılı Hak Sahipleri arasında yer alan oyunculuğu (icracı sanatçılığı) düzenlemektedir. FSEK madde 80’de herhangi bir yaş sınırından bahsedilmemektedir. Dolayısıyla bağlantılı eser sahibi olan oyuncunun yaşı yasa açısından bir sorun oluşturmamaktadır. Ancak temel yasalarımız gereği haklarını kullanabilmesi ve borç altına giren işlemler yapabilmesi için reşit olunması (erginlik) gerekmektedir. Bağlantılı hak sahibi oyuncu reşit değil ise yani “çocuk oyuncu” ise velisinden veya vasisinden mutlaka yazılı izin alınması; “Oyunculuk Mali Hak Devir veya Lisans Sözleşmesi”nin de veli veya vasisi tarafından imzalanması gerekmektedir.

Fikri mülkiyet hukukunun temel kavramları olan “eser, eser sahibi, bağlantılı hak sahibi, eser sahibinin ve bağlantılı hak sahiplerinin hakları” üzerine açıklayıcı bir bilgi vermek; buradan bağlantılı hak sahibi oyuncuyu ve dolayısıyla çocuk oyuncuyu anlamak çok daha yararlı olacaktır. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) 1/B maddesine göre eser: “*Sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsullerini ifade eder.*” Buna göre bir fikir ve sanat ürününün eser olarak kabul edilip kanunla korunabilmesi için, sahibinin hususiyetini taşıması, sahibinin hususiyetini yansıtacak kadar şekillenmiş olması, FSEK’te öngörülen ve sayılan eser türlerinden birine girmesi, fikri bir çabanın sonucu olması gerekmektedir.¹

Yine FSEK’in 2, 3, 4 ve 5. maddelerinde fikir ve sanat eserlerinin çeşitleri sayılmıştır. Buna göre de eser türleri; İlim ve Edebiyat Eserleri, Musiki Eserler, Güzel Sanat Eserleri ve Sinema Eserleridir.

FSEK 5. maddeye göre, her nevi bedii, ilmi, öğretici veya teknik mahiyette

¹ Ünal Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku, İstanbul, Arıkan, 2005, say: 97*

olan veya günlük olayları tespit eden filmler veya sinema filmleri gibi, tespit edildiği materyale bakılmaksızın, elektronik veya mekanik veya benzeri araçlarla gösterilebilen, sesli veya sessiz, birbiriyle ilişkili hareketli görüntüler dizisi, sinema eseri olarak kabul edilmiştir.

FSEK 1/B ve 8. maddeye göre eser sahibi, “*Eseri meydana getiren kişi*”dir. Örneğin, bir müzik eserinin sahibi, onu meydana getiren bestesini ve sözlerini yaratan kişidir. Eser sahibi, kendi yaratıcı düşünce özelliklerinin etkisiyle esere vücut veren kimsedir.² Eser sahibi, yaratıcı gücünün özelliğini meydana getirdiği fikir ürününe yansıtan kişidir.³ Sinema eserlerinde; yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo yazarı ve diyalog yazarı, eserin birlikte sahibidirler. Canlandırma tekniğiyle yapılmış sinema eserlerinde; animatör de eserin birlikte sahipleri arasındadır. (FSEK m. 8) 1995 öncesi sinema eserlerinde, eser sahibi, yapımcıdır.

FSEK sisteminde eser sahibine iki tür hak verilmiştir. Bunlar, maddi ve manevi haklardır. Manevi Haklar; Umuma Arz Yetkisi (FSEK m. 14), Adın Belirtilmesi Yetkisi (FSEK m. 15), Eserde Değişiklik Yapılmasını Menetme Yetkisidir (FSEK m. 16). Mali Haklar ise; **İşlenme Hakkı (FSEK m. 21), Çoğaltma Hakkı (FSEK m. 22), Yayma Hakkı (FSEK m.23), Temsil Hakkı (FSEK m. 24), İşaret, Ses ve/veya Görüntü Nakline Yarayan Araçlarla Umuma İletim Hakkıdır** (FSEK m. 25).

Eser sahibinin haklarıyla bağlantılı haklar(komşu haklar) kavramı, icracı sanatçıların, seslerin ilk tespitini gerçekleştiren fonogram yapımcılarının, radyo ve televizyon kuruluşlarının ve filmlerin ilk tespitini gerçekleştiren film yapımcılarının haklarını ifade etmektedir. Bağlantılı hak sahiplerini tanıma sebebine göre iki gruba ayırabiliriz: Birinci grupta, eseri yorumlayan, anlatan, seslendiren, çalan, icra eden, kamuya duyuran, bir anlamda ona hayat veren icracı sanatçılar yer almaktadır. İcra sanatçıların yaptığı, bir eser yaratmak olarak kabul edilemese de yaratıcı bir faaliyet olarak görülmekte ve bu sebeple eser sahibinin korumasına benzer bir korumaya tabi olmaları gerektiği kabul edilmektedir. Oyuncular bu grupta yer almaktadır. Oyuncular ile beraber, şarkıcılar, dansçılar, dublaj sanatçıları, müzisyenler vb. bağlantılı hak sahibi kimselerdir. İkinci grupta ise, fonogram yapımcıları, radyo televizyon kuruluşları ve film yapımcıları bulunmaktadır. Bunlara böyle bir hakkın tanıma sebebi ise eserin ortaya çıkışındaki organizasyonları ve finansal katkılarıdır.

Çocuk oyuncular, tiyatro, sahne sanatları, sinema, dizi ve reklamlarda ortaya koydukları performansları (icraları) ile bir eser yaratımına katkı sunmak-

² Akın Beşiroğlu, *Düşünce Ürünleri Üzerinde Haklar*, APB, 1999, say 49

³ N. Şafak Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, Ankara, İmaj, 1998, say 69

tadırlar. Bu nedenle çocuk oyuncular da birerircacı sanatçı olduklarından bir eserde bağlantılı hak sahibidirler.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nun 138 sayılı “Asgari Yaş Sözleşmesi” 8. maddesi, “Yetkili makamların varsa ilgili işçi ve işveren örgütlerinin de görüşünü alarak çalışma yasalarına sanatsal faaliyetlere katılmak gibi amaçlar için münferit çalışma izni verilmek suretiyle istisnalar getirebilir.” demektedir. Yani çocukların tiyatro, sahne sanatları, sinema, dizi, reklam ya da diğer filmlerde oyuncu olarak oynamasının ve sanatsal faaliyetlerde yer almasının belli koşullar altında çocuğu güvence altına almak kaydıyla münferiden yasa ile iç mevzuatta düzenlenebileceğini belirten çalışma izni istisnası getirilmiştir. Bu konuda şu anda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı “Sanatsal, Kültürel, Reklamcılık ve Sportif Faaliyetlerde Çalışan Çocuklarla İlgili Yapılacak Mevzuat Düzenlemesi” isminde bir çalışma başlatmış ancak bu çalışma henüz tamamlanmamıştır.

Çocukların tiyatro, sahne sanatları, dizi, reklam ya da sinema filmlerinde oyuncu olarak oynaması sanatsal faaliyetlerde yer alması belli koşullar altında çocuğu güvence altına alacak şekilde yasa ile iç mevzuatta düzenlenebilmesi yerinde olacaktır. Şu anda yasal boşluk bulunmaktadır. Çocuklara ilişkin bu önemli konuda mevzuat düzenlemesi yapması gereken kurumun “Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı” değil “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı” olması gerekmektedir. Çünkü çocukların 4857 sayılı İş Kanunu'na eklenmeleri doğru değildir. 4857 sayılı İş Kanunu hizmet akdi ile çalışanları kapsamaktadır. Aksi bir durumda “çocuk işçilik”, çocuk oyunculuk eliyle yasal bir statü kazanacak ve bu da Anayasa'ya aykırılık oluşturacaktır. Çocukların sanatsal, kültürel ve sportif aktivitelerdeyer almalarının ayrı ve özel bir statü ile münferiden, yeniden, tüm yönleriyle kapsamlı ve bir bütün olarak düzenlenmesi daha yerinde olacaktır.Çocuklar, sanatsal, kültürel ve sportif faaliyetlerde “işçi” gibi yer almamalıdır. Onlara özel bir kanun çıkarılmalıdır. Sadece yönetmelik düzenlemesi yeterli olmayacaktır. Çünkü konu oldukça karmaşık ve kapsamlıdır. Bu kanun çocukların bu alanlarda bulunmalarına dair tüm koşulları düzenlemelidir. Çalışma saatleri, süreleri, iş sağlığı ve güvenliği açısından bulunulan koşulların niteliği, sosyal ve psikolojik ortam, yaratıcı ve eğitici faaliyetlerin niteliği, çocukların fiziksel ve ruhsal olarak korunması, geliştirilmesi vb.

Çocukların sanatsal, kültürel ve sportif faaliyetlerde bulunması sadece ticari nitelikte bir olay değildir. Çocukların fiziksel, ruhsal ve kişisel gelişimine dair önemli bir süreçtir. Dolayısıyla iş ilişkisi dışında da çocukların bu tip yerlerde yer almalarının eğitim, eğlenceve benzeri niteliğinin de bulunduğu göz ardı edilmemelidir.Taraflar arasında yapılacak olan sözleşmenin niteliğinin de “istisna akdi” (eser sözleşmesi) olduğu gerçeği de unutulmamalıdır. Çün-

kü çocuklar 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu çerçevesinde yukarıda ayrıntılı olarak açıklandığı üzere bağlantılı hak sahibi-icracı sanatçılardır.

Yine çocuklar (on sekiz yaşın altında kimseler olarak), yasalarımız gereği borç altına giremezler. Çocukların işçi olarak değerlendirilmesi onları borç altına sokmak anlamına gelecektir. Oysa çocuklar adına yapılan oyunculuk sözleşmeleri veli veya vasileri ile yapılmaktadır.

Çocuk oyuncular, filmi meydana getiren diğer kimselerle (eser sahipleri ve bağlantılı hak sahipleri) eşitlik temelinde bir ilişki içinde yer almalıdırlar. Çocuğun işçi olarak görülmesi tarafların eşitliğine zarar verecektir. Ayrıca sinema eseri meydana getirme taraflar arasında iş yapma olarak değil eser yaratma olarak değerlendirilmelidir. Bu durum çocuğun fiziksel, ruhsal ve karakteristik özelliğine daha fazla katkı sunacaktır.

ŞİŞLİ ÇOCUK İZLEM MERKEZİ (ÇİM) AÇILDI

İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ

İstanbul'da Kanuni Sultan Süleyman Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde faaliyet gösteren Çocuk İzlem Merkezi'nden(ÇİM) sonra 14.01.2015 günü Şişli Hamidiye Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde de ÇİM açıldı.

Açılışa, Şişli Hamidiye Etfal EAH Hastane Yöneticisi Prof. Dr. Abdülkadir Ünsal, Beyoğlu Kamu Hastaneler Birliği Genel Sekreteri Uzm. Dr. Güven Bektemür, İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı Hadi Salihoğlu, İstanbul Cumhuriyet Başsavcı Vekili Önder Yaman, İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi üyesi Av. Gizem Atar, İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü yetkilileri ve Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) üyeleri katıldı.

Açılış konuşmalarının ardından sunulan videoda, istismara uğrayan çocukların ikinci sefer örselenmeden aynı travmayı yaşamadan, duygularını ve sıkıntılarını tek seferde karar mercilerine anlatmaları için kurulan ÇİM'lerin amacının çocukların duygu dünyalarına odaklanmak olduğu belirtildi. Sunumdan sonra, Çocuk İzlem Merkezi'nin açılışı yapılarak; bekleme odası, muayene odası, oyun odası, aynalı oda(görüşme odası), yatak odası ve diğer bölümler gezilerek açılış sona erdi.

ÇOCUK İZLEM MERKEZLERİ (ÇİM), 4 EKİM 2012 TARİH VE 28431 SAYILI RESMİ GAZETE'DE YAYINLANAN 2012/20 SAYILI BAŞBAKANLIK GENELGESİ İLE KURULMUŞTUR.

İlgili genelge de, "Mağdur çocukların; kolluk kuvvetleri, adli merciler ve sağlık kurumları tarafından ayrı ayrı değerlendirilmesi ve bu süreçte yaşadıklarını defalarca dile getirmek zorunda bırakılması, gizliliğin yeterince sağlanamaması, ilgili kurumlarda çocukla görüşme yapanların; çocuğun ruhsal durumunu gözeterек görüşme yapabilecek yeterlilikte eğitime sahip olmaması halinde, çocuğun uğradığı travma şiddetlenmektedir. Çocuk istismarının önlenmesi ve istismara uğrayan çocuklara bilinçli ve etkin bir şekilde müdahale edilmesi amacıyla, öncelikli olarak cinsel istismara uğramış çocukların ikincil örselenmesini asgariye indirmek, adli ve tıbbi işlemlerin bu alanda eğitilmiş kişilerden oluşan bir merkezde ve tek seferde gerçekleştir-

tirilmesini temin etmek üzere; Sağlık Bakanlığına bağlı hastaneler/kurumlar bünyesinde Çocuk İzlem Merkezlerinin (ÇİM) kurulması ve bu merkezlerin işleyişinin Sağlık Bakanlığınca koordine edilmesi gerekli görülmüştür.” tespitlerine yer verilmiştir.

BU MERKEZLERDE SÜREÇ NASIL İŞLEYECEKTİR?

Kolluk güçleri, Cumhuriyet savcılığı, öğretmen, sağlık personeli, sosyal hizmet görevlisi gibi meslek gruplarından birine cinsel istismara uğrayan çocuk bilgisi ulaştığında süreç başlamaktadır.

İhbar halinde çocuk sivil plakalı bir araçla ve sivil görevlilerle bulunduğu yerden Çocuk İzlem Merkezi' ne getirilir. Baro'nun görevlendirdiği avukat çağrılır.

Bağımsız ve şifreli bir girişten merkeze kabul edilen çocuğun, mahremiyet ve bilginin gizliliği esas alınarak, giriş kaydı tutulmaz.

Çocuk bekleme süresinde, özel düzenlenmiş oyun ve etkinlik alanlarında vakit geçirirken, kendisine görüşmenin nasıl ve kimlerle olacağı hakkında bilgi verilir.

Çocuğun beyanı, alanında uzman psikolog, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı görevlisi, Barodan görevlendirilen avukat, aile görüşmecisi ve uzman bir hekimle birlikte aynalı bir odada ses ve görüntü kaydı yapılarak alınır. Ek sorular sorması gerektiğinde adli görüşme yapan personel, kulaklıkla haberdar edilerek çocuktan, tüm kurumlar için gereken bilginin alınması sağlanır.

Çocuk, merkezde bulunan adli tıp uzmanı, çocuk psikiyatristi ve çocuk hekimi tarafından muayene edilir. Adli görüşme ve muayene süreci sonunda çocuğun kısa süreli korunması ve tedavisi Merkezi de yürütülür.

Görüşme sonunda hazırlanan tutanak, mahkemede kullanılmak üzere ilgili merciiilere iletilir ve istismara uğrayan çocuk bir daha hakim karşısına çıkarılmaz. Uzun süreli tedavi, rehabilitasyon ve izlem planı için çocuk uygun kurumlara yönlendirilir.

Yukarıda açıklananlar ışığında, mağdur çocuklara ilişkin işlemlerin Çocuk İzlem Merkezi'ne yönlendirilerek yürütülmesi ve yasal sürecin de çocukların yeni mağduriyetlerine yol açmayacak şekilde tamamlanması hususlarına önem verilmesi gerekliliğini bir kez daha tüm meslektaşlarımıza hatırlatmak istiyoruz.

CİNSEL İSTİSMAR MAĞDURU ÇOCUKLA İLETİŞİM YÖNTEMLERİ

Prof. Dr Oğuz POLAT M.D.

Acıbadem Üniversitesi, Suç ve Şiddeti Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü

Çocuğa yönelik cinsel istismar çok yönlü ele alınması gereken bir konudur. Olayın fiziksel bulgularını, duygusal travma yönünü, sosyal, ahlaki, kültürel ve hukuki boyutlarını irdelemeden konunun açıklığa kavuşabilmesi mümkün değildir. Özellikle, mağdur çocukla iletişim en önemli konulardan birisidir. Çünkü cinsel istismar olgularında anamnez çok belirleyici olmasına karşın çocuğa doğru yaklaşım yapılmadıkça çocuğun olayı anlatmadığı görülmektedir.

1999'da Dünya Sağlık Örgütü Çocuk İstismarı Önleme komitesi tarafından yapılan çocukta cinsel istismar tanımı : " Bir çocuğun, tam olarak anlamadığı, yeterli bilgi veya gelişim düzeyine sahip olmadığı için rıza veremeyeceği ya da kanunlara, toplumun sosyal tabularına uymayan herhangi bir cinsel aktivite içerisinde yer alması" olarak yapılmıştır.(1). Çocuk ile yaş veya gelişimsel olarak sorumluluk, güven veya güç ilişkisi içerisinde olan, başka bir çocuk veya erişkin arasındaki; söz konusu kişiyi memnun ve tatmin eden cinsel içerikli aktiviteler çocuğa yönelik cinsel istismar olarak tanımlanmaktadır. Bu eylemlere; çocuğun yasadışı bir cinsel eyleme ikna edilmesi veya zorlanması, kar amaçlı fuhuş için kullanılması, kar amaçlı pornografik eylem ve materyaller için kullanılması da dahildir. Çocuk istismarı saldırganı, pratikte bir çocuğa cinsel amaçla dokunan kişi olarak tanımlanmaktadır.(2)

Tipleri

Çocuğa yönelik cinsel istismar tipleri hakkında farklı birçok sınıflamalar yapılmışna karşın en kapsamlı olanı Foller tarafından yapılan sınıflamadır. Bu sınıflama şöyledir (3);

A-Temas İçermeyen Cinsel İstismar Davranışları	B- Temas İçeren Cinsel İstismar Davranışları
1-Seksi konuşma: 2-Teşhir 3-Voyerizm (Röntgencilik)	1-Cinsel dokunma 2-Frotaj (fortçuluk = frottage) 3-Oral-genital seks a-Cunnilingus(ağız-vagina), b-Fellatio(ağız-penis) c- Analingus (ağız-anüs) 4-Interfemoral ilişki(Vulvar ilişki) 5-Seksüel penetrasyon a-Dijital Penetrasyon b-Objelerle Penetrasyon c-GenitalPenetrasyon d-Anal Penetrasyon 6-Cinsel sömürü a-Çocuk Pornografisi b-Çocuk Fuhuşu 7-Başka istismar türlerini de içeren cinsel istismar

Tablo 1: Cinsel İstismar Tipleri (Foller'e göre)

Çocuklukta cinsel istismara maruz kalma sıklığının her geçen gün artış gösterdiği görülmektedir. Olguların çoğunun gizli kalmasına karşın yüksek rakamlar olayın ne denli büyük ve korkutucu boyutlara sahip olduğunu göstermektedir. Kızlarda erkeklere oranla cinsel istismar olguları 4 kat daha fazla görülmektedir. İstismarcıların genellikle erkek olduğu görülmektedir. (4)

Cinsel istismarın etkilerini sadece yaşanan olaydan dolayı ortaya çıkan fiziksel bulgularla sınırlamak mümkün değildir. Kısa ve uzun dönemdeki travmatik etkilerin çok fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bunu etkileyen faktörler; çocuğun istismarcı ile olan ilişkisi, istismarın tipi, süresi, cinsel ve fiziksel şiddetin birlikte kullanılması, fiziksel zararın boyutu, çocuğun yaşı ve gelişim düzeyine travma öncesipsikolojik gelişimi olarak sayılabilir.

Cinsel istismar öyküsü anksiyete, depresyon, madde bağımlılığı, intihar davranışı, borderline kişilik bozukluğu ve post-travmatik stres bozukluğunu içeren psikiyatrik bozukluklarla sonuçlanabilmektedir. Kişiler arası ilişki kurma ve sosyal ilişkileri sürdürme becerisi, benlik saygısı cinsel istismardan olumsuz etkilenmektedir.

Çocuğun cinsel istismarında: istismarla birlikte yaşanan travmatik cinsellik, ihanete uğramışlık hissi, güçsüzlük, damgalanma gibi dört travmatik dinamik yer alır.

Travmatik Cinsellik

Genellikle ensest olgularında görülür. İstismar eden kişi, aslında çocuğun ailede en çok sevgi ve onay beklediği kişidir. Hatta özdeşim modeli bile olabilir. Çocuğun en çok sevdiği kişi onun sevgisinden faydalanıp hediyeler vermiş ve cinsel talepte bulunmuştur. Bu durum çocukta cinsel davranış ve ahlak karmaşası yaratacaktır. Cinselliği bir alışveriş gibi değerlendirecektir. Sevgi için cinselliğin gerektiğini düşünecek bu da sonraki yaşamında birçok partnerle cinsel ilişkiye girmesine ve riskli cinsel davranışlarda bulunmasına neden olacaktır.

İhanete uğramışlık hissi

Cinsel istismara uğramış çocuk yakınları tarafından ihanete uğradığını düşünür. İlişkilerinde kişilere güvenmekte zorluk çeker. Kime güveneceğine karar vermekte zorluk yaşadığı için yetişkinliğinde çoklu, kısa, istismara açık ilişkiler yaşayabilmektedir.

Güçsüzlük

Bu dinamik istismarcı tarafından çocuğa sürekli saldırıda bulunulması ile gerçekleşir.Çocuk bu istismarı içeren davranışı çoğunlukla kontrol altına alamaz, eğer bu istismar hareketine dur diyecek olsa toplum ve aile tarafından ya ona inanılmayacağı ya da aynı hareketin tekrar yapılacağı yönünde istismarcı tarafından yöneltilen tehdit davranışlarını içeren pek çok engelle karşı karşıya kalmaktadır.

Damgalanma

Cinsel istismara maruz kalan çocukta damgalanmışlık ve lekelenmişlik duyguları çok yoğun hissedilir. Utanç, suçluluk kavramlarının da eklenmesiyle bu duygular zamanla benlik algısına karışır ve kendisini böyle algılamaya başlar. Bu dinamik çocuğun istismarcı tarafından azarlanması, toplum ve aile tarafından çocuğa tepki verilmesi ile ortaya çıkmaktadır.

Mağdurda Adli Tıp Muayenesi

Çocuğun cinsel istismara maruz kaldığını ortaya çıkarabilmek ve tedavisini yapabilmek için çocuğun anamnezini alabilmek ve muayenesini yapmak çok önemlidir. Ancak bu muayeneyi de yaparken başta tek bir seferde muayeneyi bitirebilmek olmak üzere birçok konuda dikkatli olmak gerekmektedir.

Genelde ortaya çıkışı çocuğun ailesine ya da öğretmeni ile bir yakınına olayı anlatmasıyla başlar. Yaşanmış olay; okşama, teşhircilik gibi vücutta hiç bir fiziksel iz bırakmayan türde olabileceği gibi fiziksel temasın olduğu ve iz bırakan bir olay da olabilir. Burada çocuğun fiziksel bulgularının saptanarak adli raporla somutlaştırılması çok önemlidir. Çünkü çocuğun yaşadığının somut bulgusu yargı aşamasında adli tıp raporu olacaktır (5).

Çocuk cinsel bir saldırıya maruz kalmışsa muayene ederek hem oluşan hasarın tespit ve tedavisi hem de adli raporun hazırlanması gerekmektedir. İlk görüşmede hekim çocuğu genital muayeneye hazırlamalı ve gizlilik korunmalıdır. Muayenede mümkün olduğu kadar az kişi bulunmalıdır. Çocuklar için fiziksel muayene travmatiktir. Bu nedenle tıbbi personelin olaya yaklaşımı yumuşak ve güven verici olmalıdır (6).

Çocuğun medikal değerlendirmesi çok önemlidir. Çocuğun genel sağlığı, tuvalet alışkanlıkları, herhangi bir cilt hastalığı veya genital ya da kuyruk sokumu bölgesinde herhangi bir irritasyondahilgeçmiş tıbbi hikayesi, çocuğun çevresel ortamı ve davranışlarındaki herhangi bir değişiklik hakkında bilgi veren, çocuğun ebeveyninden, bakıcısından alınan hikayesini içermelidir. Çocuğun gelişim düzeyi değerlendirilmelidir. Çocuğun söyleyeceklerini dinlemek ve kelimesi kelimesine kaydetmek önemlidir (7).

Yönlendirici sorulardan kaçınmaya özen gösterilmelidir. Çocuğun spontan yorumları, sorulan sorular ve karşılığında verilen cevaplar ile ilgili ayrıntılı kayıtlar tutulmalıdır. Çocuğun neler olduğuna dair anlattıkları, anlatırken gösterdiği davranışlar ve duygusal tepkiler ile birlikte tanıya varmak için en önemli özelliktir.

Cinsel istismar sırasında çocuğa verilebilecek hasarı önlemek için kayganlaştırıcı maddeler kullanılmış olabilir. Ağrılı cinsel istismar hikayesivar ise ve çocuk gecikmeden muayene edildiyse, fiziksel bulguların bulunması genellikle mümkündür. Araştırma esnasında tıbbi muayene erken uygulanmalı ve adli soruşturmanın tamamlanmasına kadar ertelenmemelidir.(8)

Cinsel istismar olgularında muayene zordur. Bunun temel iki nedeni vardır.

- > İstismara maruz kalmış çocuğun muayenesi de çocuk için travmatiktir. Çocuğun yüksek yararını gözeterek onun için en iyi koşullarda ve onu incitmeyecek, hasar vermeyecek şekilde muayenesi yapılmalıdır.
- > Çocukların korkudan dolayı olayı bildirmeleri ancak çok uzun süre geçtikten sonra gerçekleşmektedir. Bu da özellikle yargı için delil elde edilmesini zorlaştırmakta ve saldırganın yakalanması zorlaşmaktadır.

Özellikle cinsel istismara maruz kalmış çocuklarda yaşanan ruhsal travmanın etkisi çok büyüktür. Hasarın kalıcı olmaması açısından çocuğun iyileştirilmesi çok önemlidir. Ancak istismar mağduru çocuğun çok sayıda farklı kişilerce muayeneye maruz kalması ve sorgulanması çocuğun ruhsal açıdan yaralanmalarının derinleşmesine ve kalıcı olmasına neden olabilmektedir. Çocuğun yüksek yararı açısından çocuğun en az zarar görmesinin temel hareket noktası olduğu akıldan çıkarılmamalıdır (7).

Çocuklarla görüşme :

Çocuklarla ilgili çalışan ve birebir çocuklarla beraber çalışma zorunda olan tüm profesyonellerin ilk olarak çocuklarla iletişim içerisinde olabilmeleri başarı için vazgeçilmez koşuldur. Çocuk istismarı mağdurlarındaki en önemli kilit aşama çocukla iletişim kurabilmektir.

Çocuklarla iletişim kurma çocuk gelişimi bilgisi, çocuklara yaklaşımda çok rahat olma ve kişiler arası becerilerin iyi olması, temelinde birtakım özel stratejileri gerektirir. Yetişkinler ve çocuklarla iletişimde kolaylık sağlayan kişiler arası beceriler şunlardır: (10)

- (a) Empati kurarak yaklaşma (kişinin hissettikleri ve yaşadıklarını paylaşma)
- (b) Koşulsuz bir şekilde olumlu gözle bakma (kişiyi yargılamadan kabul etme),
- (c) İçtenlik (kim olduğunuzu dürüst bir şekilde ortaya koyma),
- (d) Etkin dinleme (kelimeleriniz ve vücut dilinizle karşınızdaki kişinin söylediklerini gerçek anlamda dinlediğinizi göstermek),
- (e) Problem çözme veya bir krizi idare etme kapasitesi.

Çocuklarla çalışacak uzmanın yukarıda belirtilen becerilere sahip olmasıdır. Çocukların fiziksel güçleri ve dayanıklılıkları fazla değildir. Çocuklar çoğunlukla yetişkinlerle dengeli ve eşit bir kişiler arası ilişkide bulduklarını düşünmezler. Özellikle cinsel istismar mağduru çocuklarını yetişkinlere şüpheye yaklaşımları sıklıkla gözlenen bir durumdur. Çocuk yaşadığı istismardan sonra yetişkinlere güvenini kaybetmiş bir durumdadır çünkü yaşadığı travmanın aktörü yetişkin bir kişidir.

Çocukla görüşme yaparken çocukların içinde buldukları yaşam koşullarını anlama ve bunları tam olarak idare etmelerini sağlayacak mental gelişim ve başa çıkma becerilerine tam olarak sahip olmayabilirler. Ayrıca çocukların karakterleri birbirlerinden farklıdır; bu durum onları sosyal etkileşimde ne kadar uysal olacaklarını da etkilemektedir. Çocuklar devamlı geliş-

me halinde olduklarından ilgilerini çekmede kullanılacak stratejiler yaşları ve gelişme düzeyine bağlı olarak değişkenlik gösterir.

Çocukların ilgilerini çekmede kullanılacak bazı genel stratejiler şunlardır (11)

- > Çocukla fiziksel olarak aynı düzeyde olmak (örn., yerde veya çocuk sandalyesinde oturmak).
- > Çocuun daha rahat olabileceği iletişim şekilleri kullanmak (oyun, hikaye, şiir, müzik ve sanat faaliyetleri).
- > Çocukla duruma uygun şekilde ilgilenmek (yemek yedirmek, uygun bir şekilde dokunmak, küçük bir hediye vermek, ihtiyaçlarına anında cevap vermek ve düşünceleri, ilgilendiği şeyler ve dileklerini ilgiyle dinlemek).
- > Çocuğun ardından gitmek (çocuun verdiği mesajlar doğrultusunda hangi yönde ilerleneceğini, davranışlarının nasıl idare edilmesi gerektiğini ve duygular üzerinde ne kadar yoğunlaşılacağını belirlemek).
- > Güvenilir olmak (sözlerinize sadık olmak, randevularınıza sadık olmak, beraberce karara vardığınız durumları takip etmek, boş sözler vermemek ve çocuğun söylediklerinin mümkünse sıraladığını garanti etmek)
- > Çocuk için güvenli bir sığınak sağlamak (kullandığınız kelimeler ve davranışlarınızla çocuun sadece fiziksel değil psikolojik olarak ta güvende olduğunu incitmeyeceğiniz ve ihtiyaçlarına cevap vereceğiniz- mesajını vermek)

Deneyimler göstermiştir ki yapılacak müdahale tedavinin başarıya ulaşması büyük ölçüde aile bireyleri ile problemin çözümünde işlevi olacak bir birlik geliştirme becerisine bağlıdır. Araştırmalar çok küçük çocuklarla görüşme yapılırken temkinli olunması gerektiğini göstermektedir. Bu çocukların yaşadıkları istismar olayının hepsini hatırlamalarının da güç olduğu görülmüştür. Birçok durumda da, görüşmeyi yapanların direkt olarak bir şey sormaktan çekindikleri görülmektedir. Görüşmeyi yapan kişilerin literatür okumaları ve bütün eğitimleri ve süpervizyonları almasında fayda vardır. Diğer önemli bir nokta da çocuğa karşı esnek ve duyarlı olma gereğidir.

1. Küçük çocuklarla görüşme yapmak zaman alabilmektedir. Küçük çocuklar çok çabuk endişeye kapılır, dikkatleri dağınık ve yorulurlar. Bu nedenle, görüşmeye birkaç ara vermek veya aynı kişiyle birden fazla görüşme yapmak gerekebilir.

2. Yapılan bildirim ne kadar inandırıcı olursa olsun, görüşme yaptığınız her çocuğun cinsel istismara uğramış olması söz konusu değildir. Tam aksi durum da söz konusu olabilir. Güvenilir olmadığını düşündüğünüz bir kaynaktan yapılan ve pek ihtimal verilmeyen bir bildirim de doğru çıkabilir. Araştırmalar göstermektedir ki pek çok çocuk kurban başlangıçta bir belirti ortaya koymamaktadır. Alınan bilgiler hakkında önceden hüküm vermemek, kesin veriler elde edilmeden varsayımda bulunmamak ve tüm olasılıkların söz konusu olabileceğini unutmamak gerekmektedir.

3. Mağdur yaşadığı istismarı açığa vurduğunda, bunu genellikle ilk başta inkar ettikten sonra isteksiz olarak yapmaktadır. Yaşadıkları hakkında küçük bilgiler verir ve en kötüsü olarak kabul ettikleri olayı en sona saklamaktadır. Bununla birlikte, küçük yaştaki bazı kurbanlar özellikle sonuçlarından korkmadıklarında yaşadıkları istismarı birdenbire anlatabilirler.

4. Çoğu cinsel istismarı kurbanın olaydan kimseye söz etmemeleri için tehdit edilirler veya tembihte bulunurlar. Çok küçük çocukların sessiz kalmasının nedeni tehdidin doğru çıkacağı korkusudur. Tehdidi ortaya çıkarmak ve korkunun giderilmesi anahtar niteliğinde olabilir.

5. Şüpheli bir istismarcı hakkında söylediklerinize ve kastettiklerinize dikkat edilmelidir. Çocuğun anlatacaklarını boş yere etkileyebilir ve aynı zamanda çocuğun istismarcıya karşı olumlu hisleri ve yine ona bağlılığı nedeniyle hiçbir şey anlatmaması sonucunu ortaya çıkarabilir.

6. Mağdur çocuklar her ne kadar ilk başta rahat olsalar da, cinsel istismara uğramış küçük çocuklar sadece olanları anlatmak değil, aynı zamanda, kendisi hakkında ne düşünüldüğü ve ona yapılabileceklerden (cinsel saldırıda bulunulması da dahil olmak üzere) korkabilir. Eğer sizden korkar ve bir ara vermek isterlerse onlara gidebileceklerini söyleyerek ara vermeliye daha sonra odaya yine gelmeleri sağlanmalıdır.

7. Yaşadıkları cinsel istismarı anlatmış olan bazı çocuklar bunun sonuçlarından korkar ve söylediklerini inkar ederek hemen geri alırlar. Aynı yaşanan istismarın anlatılması gibi, geri alınması da otomatik olarak doğruyu ya da yanlışlığı gösteriyor demek değildir. Hem neyin güdülediği hem de inandırıcılığı açısından söylenenlerin dikkatlice değerlendirilmesi yarar getirecektir.

8. Çok küçük çocuklarla çalışanlar bunu bir oyun terapisi çerçevesi içinde gerçekleştirirler. Bazı durumlarda oyun terapisi ortamı adli bir görüşmenin yanlış yönleneşine neden olabilir; çünkü hayal gücünü teşvik eder, bilgileri kirlitebilir ve birden fazla yoruma açık bulgular ortaya çıkarabilir.

Bu, bazı oyun terapisi tekniklerinin çocuklara olayları tarif etmeleri için yararlı olmadığı anlamına gelmemektedir. Oyun terapisi teknikleri bilgileri açıklığa kavuşturmak için kullanılmalı ancak dikkatle kontrol edilmelidir.

Çocuğa yönelik cinsel istismar olgusu gerek mağdurun yaş küçüklüğünden dolayı gerekse saldırganın çoğunlukla çocuğun tanıdığı birisi veya çevreden olması ve onu korkutarak susturması yüzünden gizli kalan veya çok geç gün yüzüne çıkan olgulardır. Cinsel istismar olgularında bu açıdan çocuğun kendi sözcükleriyle başına gelenleri aktarması çok değerlidir. Ancak çocuğun zaten yaşadığı saldırıdan yıpranmış ve travmatize olmuş olmasından dolayı onu sürekli ve tekrarlayan şekillerde sorgulamak yerine prensipler çerçevesinde ve bu konuda eğitim aldıktan sonra konuşmak çok önemlidir. Çocuk cinsel istismarında olayın adli boyutta ortaya çıkarılabilmesinde tedavi edilebilmesinde ve rehabilitasyon aşamalarında çocukla iletişim en önemli basamağı oluşturmaktadır.

Kaynaklar

- 1- American Academy of Pediatrics Committee on Child Abuse and Neglect. Guidelines for the evaluation of sexual abuse of children. Pediatrics 1997 , 87:254-260
- 2- Murray L.K., Nguyen A., Cohen J.A: Child Sexual Abuse Child and Adolescence Psychiatric Clinics of North America, vol 23 issue 2, april 2014, pp:321-337
- 3- Faller K.C., Child sexual abuse , Assessment and Therapy 2001, pp:61-73
- 4- Finkelhor, D.(1989) Sexually victimised children. New York Press , pp:45-51
- 5- Polat O. (2014) Klinik Adli Tıp, Seçkin yayınları ,Ankara, ss: 83-89
- 6- Polat O.(2007) Tüm boyutlarıyla Çocuk İstismarı ,cilt 2 Seçkin yayınları, Ankara, , ss:411-414,
- 7- Polat O.(2016) Tüm boyutlarıyla Çocuk istismarı cilt 1 Seçkin yayınları, Ankara, ss:189-209,
- 8- Polat O. ,(2000) Çocuk İstismarında İstismarcı ve Kurban İlişkisi; Çocuk Forumu Dergisi; 2000; 3(4); 1-17
- 9- Groth, A. N., & Oliveri, F. (1989). Understanding sexual abuse behaviour and differentiating among sexual abusers. In Sgroi (Ed.) Vulnerable populations, vol.2 (pp.309
- 10- Polat O., Ö. Yapıcı, M. Yenilmez;(2005) Çocuklara Cinsel İstismar; Klinik Çocuk Forumu; 2005; 1; 19-27
- 11- American Academy of Child and Adolescent Psychiatry : Practice parameters for the assessment and treatment of children and adolescents with posttraumatic stress disorder (1998) J. Am Acad Child Adolesc Psychiatry 37

ÇOCUK EVLİLİKLERİ= ÇOCUK İSTİSMARI

Av. Gurur BUDAK

Türkiye'nin en önemli toplumsal sorunlarının başında gelen erken ve zorla evlilikler, geçmişten günümüze süregelen birtakım değer ve inanışların hem nedeni hem de sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyada da son derece yaygın olan erken evlilikler, Türkiye'nin tamamında görülen ve tek bir adresi olmayan birlikteliklerdir.

Bu evliliklerin ortaya çıkmasında; ekonomik yetersizlikler, eğitim eksikliği, gelenekler ve dini inanışlar, toplumsal baskı ve aile içi şiddet gibi birçok faktör etkilidir. Çocuk yaşta yapılan evliliklerin yalnızca belirli bölgelerde ya da ekonomik ilişkilerde yaşandığı yanılgısına düşmek, en başta sorunun temel nedenlerinin gözden kaçırılması sonucunu doğurur. Nitekim Türkiye'nin her yerinde, her birimizin yakın çevresinde, bugün veya yalnızca birkaç kuşak ötesinde çocuk evliliklere rastlamak mümkündür.

Çocuk yaşta evlilik ya da diğer bir ifadeyle erken evlilik; Türk Medeni Kanunu uyarınca, en az biri on yedi yaşından küçük olan iki kişinin, yasal ya da resmi olmayan bir şekilde, evlilik bağıyla birleşmesi anlamına gelir.

Türk Medeni Kanunu'nun Evlenme Ehliyeti ve Engelleri başlığı altında, 124. Maddesinde evlenme yaşına ilişkin düzenleme yer almaktadır. Buna göre; *"Erkek veya kadın onyediyi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple onaltı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak bulunduğu karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir."*

Yine aynı yönde, TMK'nın 126. Maddesinde; *"Küçük, yasal temsilcisinin izni olmadıkça evlenemez."* Hükmü yer almaktadır.

BMÇH sözleşmesine göre, 18 yaşın altındaki her birey çocuktur. Çocuk eşler özgür ve tam rıza gösterme yetisine sahip olmayan bireyler olarak kabul edilirler, bu nedenle çocuk yaştaki evlilikler insan haklarının ve çocuk haklarının bir ihlali olarak değerlendirilmelidir.

Burada tartışılması gereken bir diğer konu da TMK'nın 124. maddesinin BMÇHS aykırılığı sorunu üzerinde yaşanan tartışmadır. Kabul etmek gerekir ki, TMK evlenme yaşını ebeveyn rızası ile 17 yaşla başlatmış hâkim kararıyla 16 yaşına kadar indirmiştir. Bu yasa metninin düzenlenmesinde Türkiye gerçeğinin rol oynadığı açıktır. Zira yasa koyucu BMÇHS aykırı bir düzenleme ile evlenme yaşını 17 hatta 16 yaşına kadar indirmiştir.

Zorla ve/veya erken evliliklerin temelinde imam nikâhı olduğunu, bu hususun da gerek aileler, gerekse çevre tarafından genel kabul gördüğünü ve bir anlamda kişiler nezdinde ilişkiyi meşrulaştırdığını söylemek yanlış olmaz.

Bu şekilde, imam nikahı kıyılarak zorla ve erken evliliklerin caydırılması, dini inançların kullanılarak kadın ve çocukların istismarının engellenmesi amacıyla, Türk Ceza Kanunu'nun Aile Düzenine Karşı Suçlar ana başlığı altında "**Birden Çok Evlilik, Hileli Evlenme, Dinsel Tören**" başlıklı 230. Maddesinin 5 ve 6'ncı fıkraları ile resmi nikâh kıyılmaksızın dinsel tören yapılması suç kabul edilmişti.

Ancak bu düzenleme, Anayasa Mahkemesi'nin 10.6.2015 tarih ve 29382 sayılı R.G.'de yayımlanan, 27.5.2015 T., 2014/36 E. ve 2015/51 K. sayılı Kararı ile iptal edilmiştir.

Bu noktada önemle belirtmek gerekir ki, Anayasa Mahkemesinin işbu iptal kararı, Anayasa'nın İnkılap Kanunlarının Korunması başlığında düzenlenen 174. Maddesi 4. Fıkrasında belirlenen, 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi ile kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medeni nikah esası ile aynı kanunun 110'uncu maddesi hükmüne açıkça aykırıdır.

Yine, kadınların tek eşliliğinin, uygun yaş ve koşullarda evlenmelerinin, evlendikten sonra yönetsel ve ekonomik haklara sahip olmalarının, miras haklarının ve boşanırken boşanma hakkı başta olmak üzere, nafaka ve tazminat haklarının kullanılmasında önemli hak kayıplarına sebep olacak bir ortam yaratılmıştır. Bu kapsamda düzenleme Anayasamızın 41. Maddesi olan devletin ana ve çocukları koruma yükümlülüğüne de açıkça aykırıdır.

Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararında her ne kadar evlenmeden birlikte yaşayanlar ile dini inançları gereği evlendiğini düşünenler arasında bir ilişki kurulmuşsa da bu şekilde bir gerekçelendirme kabul edilemez. Nitekim birlikte yaşayanların bunun evlenme akdi olmadığını ve evliliğin güvencelerini taşımadığını açıkça bilmeleri gerektiği izahtan varestedir. Resmi evliliğe alternatif bir evlilik akdi varmış gibi bir yanlışlığı yaratmaktan öteye gidemeyecek ve vahim hak ihlallerine yol açacak bu karar hukuk devleti ilkelerine aykırıdır.

Diğer bir deyişle, iptal edilen düzenleme kadın-erkek eşitliği yolunda açıkça bir geri adım olmuştur. Kadın ve çocuk haklarının ihlallerine, kadın ve çocukların daha fazla şiddete uğramasına yol açacak iptal kararının, Anayasa'nın da üzerinde olan imzacısı olduğumuz tüm uluslararası sözleşmelerin insan haklarına dair düzenlemelerine, Çocuk Hakları Sözleşmesine, CEDAW ve İstanbul Sözleşmesine de açıkça aykırı olduğu ortadadır.

Bu bakımdan, öncelikle Türk Ceza Kanunu, Türk Medeni Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu ile uluslararası belgeler arasındaki farklılıklar ve çelişkiler giderilmelidir. Bununla birlikte Türk Medeni Kanunu ve Türk Ceza Kanunu'nda yer verilen çocuk tanımları arasındaki farklılıklar giderilmeli, tüm ilgili mevzuatta evlilik için asgari yasal yaş 18 yaşın doldurulması olarak belirlenmelidir. Zira erken ve zorla evlilikler, başta eğitim ve sağlık hakkı olmak üzere birçok hak ihlaline sebep olmaktadır. Bu evlilikler çocuğun birey olarak gelişmesinin önünde engel teşkil etmekte, gelenek ve görenekler çocukların istismarına neden olmaktadır. Bu ihlallerin önüne geçilmesi için öncelikli ve acil olarak birçok düzenleme yapılmalıdır. Aksi halde, her geçen gün çocuklar gelin-damat, anne-baba olmakta, çocuk istismarları devam edegelmektedir.

Bu anlamda, Kader Erten basına yansıyan acı bir örnektir. Kader, evlendirildiğinde 12 yaşındadır. 13 yaşına geldiğinde, yani daha çocuk yaşta iken çocuk sahibi olmuştur. 14ünde ise, evinde tüfekle vurulmuş halde ölü olarak bulunmuştur.

Kader'i, Türkiye'nin en acı gerçeklerinden biri olarak tanıdık. Onun gibi, Türkiye'de adı duyulmamış, ancak kaderi Kader'le ortak her gün bir başka örneğini duyduğumuz çocuklar var. Siirt'ten, Niğde'den, Samsun'dan, Amasya'dan, Mersin'den, Denizli'den, Nevşehir'den...

Erken ve zorla evlilikleri sadece kız çocukları için bir istismar olarak düşünmemek gerekir, erkek çocukları da istismar mağduru olmaktadır. Ancak, kız çocukları erkek çocuklarına nazaran çok daha erken yaşta evlendirildikleri, berdel başlık parası vb. uygulamaların kurbanı oldukları için çocuk yaşta evlilikler **"çocuk gelinler"** başlığı altında tartışılmaktadır. Oysa **"çocuk evlilikleri"** hem kız hem de erkek çocukları için geçerli bir tanımdır.

Kendilerine söz hakkı tanınmayan çocuklar yalnızca ailelerin karar vermesi sonucu evlenmek zorunda bırakılarak temel eğitim alma, sağlık hakkından yararlanma, toplum içinde kendine yer edinme gibi birtakım hak ihlallerine uğramakla birlikte, cinsel istismarla da karşı karşıya kalmaktadır.

Burada çocuklara karşı cinsel istismarda bulunan kişilerin cezai sorumluluğu hususundaki tartışılması ve istismarda bulunan kişilere karşı ağır yaptırım-

lar uygulanması ayrıca önem arz eder. Nitekim on beş yaşından küçük olan çocuklar kendi rızaları ile bu birlikteliği istemiş olsalar dahi, burada rızanın varlığı ceza sorumluluğunu ortadan kaldırmamakta ve bu anlamda, çocukların cinsel istismarı suçu karşımıza çıkmaktadır. Cinsel istismar, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Çocuğun Cinsel İstismarı başlıklı 103. maddesinin 1. fıkrasında, **“a) On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayma yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış, b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar, anlaşılır.”** şeklinde tanımlanmıştır.

Kanunun lafzından da açıkça anlaşıldığı üzere, on beş yaşından küçük çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış, cinsel istismar suçunu oluşturmaktadır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu ESAS NO: 2013/14-478 KARAR NO: 2014/34 KARAR TARİHİ:04.02.2014 kararı ile Yargıtay daireleri ve mahkemelerin 15 yaşından küçük çocukların yaşına dair hata olasılığının tartışıldığı kararlara ilişkin olarak *“onbeş yaşını tamamlamamış olan mağdure ile zincirleme şekilde rızasıyla cinsel ilişkide bulunan sanığın çocukların cinsel istismarı suçundan cezalandırılmasına ilişkin yerel mahkeme kararı isabetlidir.”* Diyerek, vermiş olduğu karar ile hata tartışmalarının sınırını çizmiştir.

Bunun yanında TCK'da yer alan, işlenmekte olan bir suçu bildirmeme suçunu düzenleyen TCK'nın 278. maddesi, bu evliliklere aracılık etmesi istenen imam, muhtar vb. kamu görevlilerin cezai sorumluluğunu düzenleyen TCK 279. maddesi ve bu evliliklerin sonucunda yaşanan gebelik ve diğer sağlık sorunlarından haberdar olan sağlık mesleği mensuplarının sorumluluğunu düzenleyen TCK 280. maddesi ile *“bu evliklere katılan, duyan, bilen, sonucundan haberdar olan herkesin TCK anlamında suç işlediğini”* açıkça düzenlenmektedir. O halde öncelikle bu maddelerin aktif olarak uygulanması ve en azından bu törenlere katılıp *“takı”* takanların dahi işlenmekte olan bir suçunun faili olduğunun bilincinde olması sağlanmalıdır.

Özetle, erken yaşta evlilikler insan haklarının kullanılmasını engelleyen, kadının statüsünü düşüren ve çocukların başta eğitim ve sağlık olmak üzere en temel haklarını ellerinden alan bir sorundur. Erken yaşta evlilikler önce bireyi, daha sonra tüm toplumu etkileyecek yıkıcı sonuçlar doğurmaktadır. Anne-çocuk ölümleri, üreme sağlığına yönelik sorunlar, eğitim eksikliği ve toplumsal izolasyon bu sonuçlardan birkaçıdır ve bu sonuçların önüne geçilebilmesi adına erken ve zorla evlilik sorununun bir an önce çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

OTİZM FARKINDALIĞI

Hazırlayan
Av. Gizem ATAR

Geçtiğimiz 2 Nisan Otizm Farkındalık Günü vesilesiyle, yayının bu kısmını “özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar”a, daha yaygın deyişle “otizmi olan çocuklar”a ayırmak istedik. Böylesi önemli bir meseleye Çocuk Hakları Merkezi olarak bir nebze de olsa hukuksal pencereden bakmayı amaçlayarak bu alanda uzman bir isimle, Psikolog Selin TÜMEN’le bir söyleşi gerçekleştirdik.

Çocuk Hakları Merkezi: *Kısaca sizi tanıyabilir miyiz?*

Psikolog Selin Tümen: Merhabalar. Ben İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü’nü bitirdim. Sonrasında ise, daha çok otistik ve psikotik bireylerle çalışan, Aura Psikoterapi Sanatla Tedavi ve Eğitim Merkezi’nde, yaklaşık bir yıl kadar staj yaptım. Ayrıca bu merkezle bağlantılı olan ve otistiklere ve ailelerine destek amacıyla kurulmuş Otistikler Derneği’nde de 1 yıldan fazladır gönüllü olarak çalışıyorum.

Ç.H.M.: *Bir süredir otizmi olan çocuklara eğitmenlik yapıyorsunuz, kısaca nedir otizm?*

S.T.: Aslında çok uzun bir zaman olmadı. Ama geçirdiğimiz vakitte çok şey öğrendim diyebilirim. Literatürdeki tanımından bahsedeceksek; otizm bir gelişimsel bozukluktur. Yaygın gelişimsel bozukluklar içinde Otizm Spektrum Bozukluğu diye anılır. Genel olarak otizmi, iletişim ve etkileşime büyük oranda kapalı olmak diye özetleyebiliriz belki. Hatta otizm için ‘bir fanusun içinde yaşamak’ diye bir tasvir mevcut.

Otizm, kısaca söylenişidir. Fakat daha geniş anlamda bakarsak, buna bozukluk değil de farklılık demeyi tercih etmeliyiz bence. Bu tür bir farklılıkla dünyaya gelen ve genelden farklı bir gelişim gösteren bireylere ‘farklı gelişen’ birey demek gerek.

Ç.H.M.: *Otizm tanısı kesin olarak ne zaman konulur, erken tanı mümkün müdür?*

S.T.: Otizm tanısı 1 yaştan itibaren konulabilir. Daha önce belirtiler sezilebilirse de her çocuğun gelişme hızı farklı olacağından 1 yaşa kadar beklenebilmektedir. Ama en geç 3 yaşa kadar tanının konulmuş olması önemli, çünkü bu çocuklara özel eğitim uygulanmalı ve bu sayede yaşamları kolaylaştırılmalı, ona da ne kadar çabuk başlanırsa o kadar iyi.

Ç.H.M.: *Otizmden şüphelenen ebeveynin öncelikle yapması gerekenler nelerdir?*

S.T.: Otizm Spektrum Bozukluğunun belirtileri var. Ebeveyn çocuğunda bazı belirtiler seziyorsa; çocuk iletişime kapalıysa, el-göz kontağı zayıfsa, konuşmaya niyetli görünmüyorsa, tekrarlı davranışları ve garip alışkanlıkları varsa, ebeveyn hemen bir uzmana gitmeli. Aslında her ebeveynin bu konudan az çok haberdar olup, kendi çocuğuna arada bir tetkik eden bir gözle bakması gerekir. Çünkü dediğim gibi, ne kadar erken anlaşılıp desteğe başlanırsa, o kadar iyi.

Ç.H.M.: *Başta BM Çocuk Haklarına dair sözleşme, iç hukukta Anayasa ve diğer mevzuatlarla engelli olsun olmasın herkes eğitime eşit düzeyde sahiptir. Bu anlamda çok önemli bir düzenleme olan "özel eğitim hizmetleri yönetmeliği" çıkıyor karşımıza. Nedir bu "özel eğitim", aşamaları nelerdir?*

S.T.: Özel eğitim, farklı ve özel ihtiyaçları olan çocuklara göre düzenlenen ve çocuğun ihtiyacına göre içeriği değişen bir eğitim düzenidir. Genel olarak düzenlenmiş eğitimden farklılaşır, pek çok çocuğun kendiliğinden taklit yoluyla öğrendiği şeyler konusunda fazladan destek içerir bu eğitim. Buna giyinme, yemek yeme, yürüme vs. dâhil olabilir mesela.

Bunun için ebeveynin otizm tanısı alan çocuğunu Rehberlik ve Araştırma Merkezi'ne götürüp eğitsel tanılama yaptırmayı, yani ne tür bir eğitime ihtiyacı olacağına karar verilmesi, sonra da bunun için gerekli raporların düzenlenmesi ve eğitim planı çıkarılması lazım.

Ç.H.M.: *Yaşlara göre eğitim olanakları nelerdir?*

S.T.: Bu bireyler tanı konulduktan itibaren özel eğitime başlamalı. 3 yaştan önce tanı konulmuşsa evde eğitim vb yöntemler var. Bu konuda bilgili öğretmenlerin bulunması koşulu ile okul öncesi kurumlardan faydalanabilirler. Konuşma terapistleri ve uğraşı terapistleri bu dönemden itibaren faydalı olabilirler. Benim bildiğim, her otizm spektrum bozukluğu olan çocuğun okul öncesi eğitim almasının şart olduğu. İleriki dönemde de devlet okullarına gidebiliyorlar. Tabi gerekli bilgi ve ilgiyi bulabilecekleri bir devlet okulu bulurlarsa..

Ç.H.M.: *Yapılan araştırmalar Türkiye’de 450.000 otizmlı çocuğun olduğunu söylüyorsa da MEB verileri devlet okullarında 2.114 otizmlı çocuğa eğitim verildiğini gösteriyor. Size göre geriye kalan yaklaşık 448.000 otizmlı çocuğun -anayasal hakkı- olan eğitim hakkından mahrum bırakılmasının sebepleri nelerdir?*

S.T.: Biz bu işleri pek beceremiyoruz bence. Söylediğiniz rakamlar trajik, değil mi? Yani kalanlara ne oluyor peki? Ama aslında bu insanlar yaşama hakkından bile tam anlamıyla faydalanamıyorken, eğitim hakkından faydalanamamaları çok şaşırtıcı değil maalesef. İşleyişte pek de sosyal bir devletimiz olmadığı için, bu ve benzeri özel ihtiyaçları olan vatandaşlara hizmet vermek daima bir ideal, bir uzak hayal.

Yani girişimler var elbette, fakat kurumlar genelde bu tür hizmetleri ‘adı var’ şeklinde veriyorlar. Yetişmiş eleman, uygun uygulama koşulları, düzenli dikkat ve ehemmiyet yok.

O okullarda eğitim alabilen çocuklar da dört dörtlük bir hizmet alıyor değiller. Elbette emek verenler vardır, ama sınıfında sandalyeye bağlanarak eğitim gören bir otizmlı tanıdığım vardı mesela.

Ç.H.M.: *Bu anlamda, kaynaştırma modeli çok önemli bir yer tutuyor. Nedir “Kaynaştırma Modeli”? Devlet okulları ve özel okullarda görebiliyor muyuz bu programları?*

S.T.: Kaynaştırma Modeli, özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların diğer çocuklarla birlikte, aynı eğitim kurumlarında eğitim görmesini sağlayan bir model. Amaç, özel ihtiyaçlı çocukların yaşıtlarıyla birlikte eğitim görmeleri, bu sayede sosyal entegrasyonun kolaylaşması. Bir de akranlarından öğrenmeleri beklenen şeyleri görme fırsatı. Okul ortamı, her çocuk için çok geliştiricidir. Etkileşim çok yüksektir. Bu yüzden doğru uygulanabildiği takdirde faydalı bir yöntem bu bence. Doğru uygulanabildiği takdirde.

Bu uygulamanın olduğu okullar var. Bazılarında düzenli bir işleyiş de var, ama bu modelin ne kadar yaygın olduğunu, sizin de verdiğiniz sayılardan anlamak mümkün. Pek çok okulun yasa dışı bir tavır göstererek otistik öğrenciyi okula kaydetmeyi kabul etmediği bilinen bir gerçek. Bu konudaki devlet yaptırımının da kuvvetli olduğunu sanmıyorum. Bu uygulama için önemli olan gölge öğretmenleri de okullarda göremiyoruz.

Ç.H.M.: *Kaynaştırma programları ile ilgili olarak en sık rastlanan problemlerden biri de sınıftaki diğer çocukların velilerinin olumsuz tepkileri oluyor galiba. Özel okullar başta otizmlı çocuğu kabul etseler de sonra velilerin*

tepkisinden çekinerek bu kararlarından vazgeçiyorlar. Neden bu kadar korkuyoruz farklılıklardan?

S.T.: Zaten en önemli sorunlardan biri bu; korku. Biz her tür farklılığa korkuyla yaklaşıyoruz. Bu anlaşılabilir bir şey. Farklı demek tehlikeli demek, zor demek, yanlış demek olabilir. Yani temel algı mekanizmamız bu şekilde işler. Fakat farklılığa bizim yükleyeceğimiz anlam, bunu zenginlik olarak algılamamızı da sağlayabilir. Çünkü farklılık aynı zamanda ihtiyaç duyduğumuz bir şeydir. Bu noktada insanları bilinçlendirecek ve yol gösterecek uygulamalar olmalı. Aileler, sınıfta çocuğunun yanında oturan ve değişik alışkanlıkları olan, pek konuşmayan bu “farklı çocuklar”dan korkmak, onun birazdan kendi çocuğuna saldıracak olduğunu sanmak yerine anlamayı ve paylaşmayı denerse, kendi çocuğunun da aslında bu deneyimden neler kazanabileceğini görmeye başlarlar.

Tek sorumuz budur bence. Tüm toplumda, en genel haliyle, tüm insan sorunlarının en dibindeki tortu; anlamak yerine korkmak, yaklaşmak yerine kaçmak. Neden kaçır veliler otizmlili çocuklardan? Kendi çocuklarının da otizmlili olabileceği ihtimalini hatırladıkları ve bu fikirden hoşlanmadıkları için olabilir mesela. Bu durumu kendilerine yakıştırmazlar çünkü. Bu durum bir bozukluktur ve kimse kendi varlığının bir uzantısı olan çocuğunun bozuk olduğunu düşünmek istemez.

Oysa dedik, buna bozukluk değil farklılık gözüyle bakmalı. 'Sağlam'ın tam karşılığı var mı aramızda ki, biz bazı başkalarına 'bozuk' diyoruz. Ben otizmlili insanlarla çalışırken aslında hiç de farklı olmadığımızı, sadece öyle gibi göründüğümüzü öğrendim. Ben karşımdaki insan beni garipsemesin diye bir çok duygumu yönlendirdiğimi, bastırdığımı, hatta rol yaptığımı; fakat bir otistiğin böyle bir dürtüsünün pek olmadığını ya da çok daha az olduğunu gördüm. Fark burada belki biraz da.

Hepimiz biraz bozuk, biraz sağlamız; istisnasız hepimiz.

Ç.H.M.: *Onlara nasıl yaklaşmalıyız; sağlıklı bir iletişim kurmak adına nelere dikkat edilmeli?*

S.T.: Bir otizmliliye yaklaşmanın özel bir yolu yoktur. Hatta siz siz olun, herhangi bir yol izlemeye kalkmayın. Çünkü karşınızda tüm toplumsal şekillendirmelerden azade, tam olarak dürüst ve olduğu gibi bir insan var. Bu yüzden neysen o olmalısın. Dürüst.

Bu insanlar, topluma uygun olmanın gereklerini yerine getirmek yerine, kendi iç dünyalarına odaklanmış haldedirler. Yani aptal değil, ilgisizdirler.

Tabii ilgisizliğin getirdiği bir yetkinlik kaybı söz konusudur. Ama bu, onları idare etmek gerekeceği anlamına gelmez. Hangi yaş grubuysa, o yaşın normal gereklerine göre bir muameleyi hak ederler. Sadece bu dediğimiz durumların bilincinde olarak davranmak yeterlidir.

Ç.H.M.: *Bir de baktığımızda maddi durumu iyi olan otistik aileler ciddi miktarda paralar dökerek bin bir zorlukla da olsa çocuklarına eğitim aldırabiliyorlar o da belli bir aşamaya kadar...devletin bu güvenceyi sağlayamamasının faturası, durumu olmayan aileye kesiliyor. Bir yerde bu çocukların devlet eliyle ötekileştirilmiş olduğunu söyleyebilir miyiz?*

S.T.: Maddiyat mevzusu çok bildiğimiz bir mesele. Pek çok başka konuda olduğu gibi bu konuda da sosyoekonomik konum, yaşam kalitesini desteklemenin en önemli gücü. Ülkemizde bu konuda teknik yetersizlik öyle üst boyutta ki, para bile yetmiyor hizmet satın almaya. Çünkü hizmet neredeyse yok. Bunu yüceltmeyeceğim ama maddi imkânı yeterli olan aileler bir tık daha kolay şartlara sahip olabiliyor. Ayrıca bu durum çoğunlukla eğitim düzeyiyle de bağlantılı olduğundan, birazcık daha bilinçli olabiliyorlar. Yine de zor, her haliyle zor ülkemizde. Ama bu konuda hiçbir fikri olmayan ve hiç destek alacak kimsesi olmayan pek çok aile bu durumu sadece sıkıntı içinde yaşayıp, çaresizlikten kendi çocuklarına kötü muamele yapmaya bile başlayabiliyorlar. Demiştik ya, yaşama hakkı hususu bile tartışmalı olabiliyor bu bireyler için. Benim çalıştığım terapi merkezi de bir yandan bir dernek vasfı taşıyorsa da, onlar da sadece ödeme yapabilen ailelere verdikleri hizmetten öteye gitmiş değiller.

Bunun sorumlusu devlet mi, çoklukla evet. Çünkü bu yaşamsal bir hak. Bunlar birincil ihtiyaçlar. Bunlar, paran var mı diye sorulması abeste iştiğal olacak kadar zaruri meseleler. Fakat gerçekçi olalım, bu bizim yakinen bildiğimiz bir durum. O yüzden devlet deyip geçmek olmaz. Yani her şeyi devlete atıp kenara çekilmek de doğru değil. Bu işi kendine dert edinen, buna bir çare gerek diyen insanlara ve kaynak ve destek bulmak için devletin ve özel kurumların kapısını aşındırıp istediğini alacak gönüllü ve bilinçli bir kitleye de ihtiyaç var. Yani her şey para değil. Her şey bilinç de değil. Bu ikisini de kovalayacak “gönül”lere ihtiyaç var.

Ç.H.M.: *Genel olarak topluma baktığımızda ortaya bilinçsiz ve eğitimsiz bir tablo çıkıyor. Bu da maalesef otizmlili çocuğun toplumda kabul görmemesine yol açıyor. Otizmlili çocuğu topluma en iyi şekilde entegre etmek için neler yapılmalıdır sizce?*

S.T.: Otizmin ne olduğunu bilen pek yok. Aslında bu tür farklılıkların hiç-

birini pek bilen yok toplumda. Bu da korkunun en önemli sebebi belki. Bilinmeyen korkutur insanı. O yüzden öncelikle bu konuda bilgilendirme artabilir bence. Hatta öyle şeyler hayal ediyorum ki, bu tür hassas konular çocuklara, çocuk yaşta fark ettirilse. Bu konuda öğretici sunumlar yapılabilir. Çünkü çocukken edindiğimiz bilgi en yerleşik ve etkili olandır. Ve önyargıları oluşmadan önlemek en sağlıklı yoldur. Kim bilir, belki böyle şeyler de yaygınlaşabilir günün birinde. Ama toplumda medya vb. yollarla yapılacak tanıtımlar, sanat yolu anlatımlar ve daha pek çok yol bulunarak bilinç oluşmasına katkı sağlanabilir.

Bunlarla birlikte belki daha da önemlisi, otizmli insanları uzak diyarlarda yaşayan yabancılar gibi algılamaktan kurtulmamız için onları sokakta, restoranda, sinemada, barda yanımızda yaşarken görme fırsatının yaratılması. Bu konuda yetkin kişiler eşliğinde, belli programlar dahilinde bu imkan yaratılabilir. Bu, ilişkinin iki yönü için de çok faydalı olur. Yani birbirimizi tanıma fırsatına ihtiyacımız var.

Bir süre dâhil olduğum 'Alternatif Gelişim Projesi' bu konuda Türkiye'de ilktir. Burada uzun uzadıya anlatmayayım, ama tam da bu dediğim konuda çalışıyorlar ve sosyal yaşama entegrasyon konusunda oldukça geliştirici bir çalışma olduğunu söyleyebilirim. İlgilenenlere araştırmalarını tavsiye ederim. Fakat tabii onlar da sadece yüksek meblağları ödeyebilen bireylere veriyorlar bu hizmeti.

Ç.H.M.: *Son olarak; otistik ailelere sağlanan haklar nelerdir? Devlet bu ailelere psikolojik danışmanlık desteği sağlıyor mu? Bu ailelerin sahip olduğu sosyal haklar?*

S.T.: Otizmli çocuk sahibi ailelere sağlanan haklar içinde en öncelikli olan; ailenin, otizmli bireyin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yetecek maddi güce, gerekliyse maddi destek yoluyla ulaştırılması. Beslenme, barınma ve eğitim ihtiyacının devlet güvencesi altında olması şart. Ayrıca bu ailelere erken emeklilik, evde bakım, gölge öğretmen ve özel sınav imkânı ve de psikolojik danışmanlık ve yol göstericilik amaçlı destek birimleri gibi uygulamalar var. Bunlar ve eğitim hakkı konusunda bahsettiğimiz tüm hususlar mevzuatta mükemmel olarak düzenlenmiş durumda. Fakat işleyişte eksiklikler büyük. Ne o bahsedilen "kaynaştırma"lı okullar, ne gölge öğretmenler, ne de aile destek birimlerine ulaşılabilir. Bu hizmetin muhatabı ailelerden biri memnunsa, bini memnun değil.

Bu konuların ciddiyetinin, toplumdaki bu dengesiz fırsat dağılımı ve anlayışsızlığın bizi daima gerçekten bütün ve mutlu bir toplum olmaktan uzak

tutacağını, bu tür mutsuzlukların yansımalarının ne derece büyük kitleleri etkileyebileceğini önce yöneticilerin idrak etmesi gerek. Toplum vicdanı bu meselelere yoğunlaşamayacak kadar meşgul edilip oyalanıyor olsa da, bu tür yaralar hep kanarlar. Ve her bir üyesinin önemi fark edilmedikçe toplum kalır, olduğu yerde kalır, senelerce sınıfta kalır.

Umarım düzelir demiyorum, bir an önce bu gibi konulara hassasiyetine uygun biçimde baş koyacak, emek verecek yenilere ihtiyaç var, bizlere ihtiyaç var, sorumluluk almaya ihtiyaç var. O kadar.

Söyleşi bitiyor, fakat bir soru kalıyor dilimin ucunda sorulmayı bekleyen... Bu soru da kendime, okuyucuya, herkese... **"OTİZM" İN NE KADAR FARKINDAYIZ?**

Bireysel ve toplumsal farkındalığın artacağı güzel yarınların ümidiyle...

*Bu söyleşi, 2014, Ekim tarihinde yapılmıştır.

ÇOCUK VE OYUN HAKKI

Av. Özlem Akbulut GÜN

İstanbul Barosu Avukatı, Çocuk Hakları Merkezi Üyesi

Oyun kavramı biz yetişkinlere çocukluğa ait ve çocukluk çağlarında kalan bir kavram olarak görünse de aslında oyuninsanlık tarihi kadar eskidir ve yaşamın tüm süreçlerine eşlik eden bir kavramdır. Johan Huizinga, Homo Ludens adlı eserinde bilim insanlarının insanoğlunu Homo Sapiens (akıllı insan) olarak tanımladıklarını ancak bu tanımın yetersiz kaldığı anlaşılınca Homo Sapiens yanına Homo Faber (imalat yapan insan) tanımını eklediklerini ancak ilk insanlığı tanımlamak için Homo Ludens (oyun oynayan insan) tanımlamasının daha yerinde olacağını belirtmiştir. Çünkü insan uygarlığı oyun içinde ve oyunla birlikte ortaya çıkmıştır. İnsanoğlunun ilk faaliyetleri olan avlanma, dilin gelişimi, mitoloji, tapınma ve inanç oyun içinde gelişmiş faaliyetlerdir. Yani bir anlamda oyun, kültürden çok daha eski ve kültürü yataran bir kavramdır. *'Oyunu, kültürün içinde, bizzat kültürden önce var olan, kültüre eşlikeden ve bu kültüre başlangıcından içinde yaşadığımız döneme kadar damgasını vuran verili bir bizzahitlik olarak buluyoruz.'*¹Bugün insalığı vareden hukuk, bilim, sanat, ticaret ve endüstri faaliyetlerininve bu faaliyetlerin temel kavramlarının yaratıcısı oyundur.

Oyunun kuralları vardır ve kurallarına göre oynamak gerekir.

Oyun, ciddi bir eylemdir. *'Oyun fikri, bilincimizde ciddiyet fikrinin karşıtıdır.'*²Yetişkin dünyasında oyun ciddi olmayan bir faaliyet olarak görülmektedir. Sanıldığıının aksine oyun, kuralları olan, ciddiyet gerektiren, uymayanın dışlandığı, tüm bedeninin ve ruhun adaptasyonu ile sağlanan ciddi bir faaliyetdir. *'Bir oyunun kuralları mutlak olarak emredici ve tartışılmaz niteliktedir.'*³Çünkü kuralların ihlali halinde oyun evreni çöker ve oyunun büyüğü bozulur.

Oyun, devrimsel bir olgudur. Oyun, gerçeklik zemininden çıkılıp hatta kaçılıp yeni ve geçici bir hayat kurulmasıdır. Bu anlamıyla devrimsel bir eylemdir oyun. Gerçeğe başkaldırı ve yeni bir düzen kurulmasıdır. Oyun, hayatı

1 Johan Huizinga, Homo Ludens 1995, s 20

2 Johan Huizinga, Homo Ludens 1995, s 22

3 Johan Huizinga, Homo Ludens 1995, s 29

süsleyen, boşluklarını dolduran ve hayalleri genişleten bir faaliyettir. Çocuk oyun ile dünyayı olmasını istediği gibi, hayal ettiği gibi kurgular. Oyunda insanoğlunun sonradan uydurduğu ahlaki ve kültürel normlar yoktur. Oyunda çalışkan-tembel, iyi-kötü, doğru-yanlış, zengin-fakir, namuslu-ahlaksız normları yaşam alanı bulmaz. Sınırları çizilen oyun çemberinde yeni bir yaşam kurulumu ve o yaşamın kendi kuralları ile oynanılır.

Oyun, gönüllü bir eylemdir. Özgür irade ile katılımı şart kılar. Bu yönüyle özgürlük oyunun karakterinde vardır. *'Çocuk ve hayvanlar oynarlar, çünkü oynamaktan zevk alırlar; işte özgürlükleri tam da bu noktadadır.'*⁴ Oyun çocuğa dışardan yetişkin dünyası tarafından dayatılabilecek ve bir görev olarak yerine getirmesi istenilebilecek bir kavram değildir.

Oyun, zamansal ve mekansal sınırlara sahiptir. Oyun belli bir zamanda başlar ve belli bir zamanda biter. Aynı şekilde oyunun sınırları baştan çizilir. Sınırları çizilen mekanda özgürce oynanan oyunun bitiminde gerçek dünyaya geçilir. Bugün insanoğlu sınırları çizilmiş pek çok alanda oyunla başlayan faaliyetleri büyük ciddiyetle oynamaya devam etmektedir. *'Arena, oyun masası, sihirli çember, tapınak, sahne, perde, mahkeme bunların hepsi biçim ve işlev açısından oyun alanlarıdır yani tahsis edilmiş, ayrılmış, çevresine parmaklık çekilmiş, kutsallaştırılmış ve kendi sınırları içinde özel kurallara tabi kılınmış yerlerdir. Bunlar bildik dünyanın ortasında, belirli bir eylemin gerçekleştirilmesi amacıyla tasarlanmış geçici dünyalardır.'*⁵ Yani oyun yetişkin dünyasında da devam etmektedir.

Oyun, dürüstçe oynamak zorundadır. Oyunbozan kişi, oyunun "Fair-Play" kavramına uymazsa çemberi yırttığı, gerçeği oyuna soktuğu, gerçek dünyanın kavramları ile oyuna katıldığı ve oyunu oynuyormuş gibi yaptığı için yani oyunu yozlaştırdığı için oyun dışına çıkartılır. Çünkü *'oyun maddi çıkar ve yarardan arınmış bir eylemdir.'*⁶ Gerçek hayatın menfaatleri büyümlü oyun sınırından içeri sızar ise oyun temeli çöker.

Oyun, mutlak bir düzene sahiptir. Oyundan kopan yetişkin dünyası için dışardan karmaşık görünse de oyunun kendi içinde bir düzeni mevcuttur. *'Oyun düzen yaratır, oyun düzenin ta kendisidir. Dünyanın kusurluluğu ve hayatın karışıklığı içinde geçici ve sınırlı bir mükemmellik yaratır.'*⁷

4 Johan Huizinga, Homo Ludens 1995, s 25

5 Johan Huizinga, Homo Ludens 1995, s 27-28

6 Johan Huizinga, Homo Ludens 1995, s 31

7 Johan Huizinga, Homo Ludens 1995, s 28

Sonuç olarak oyun '*özgürce razı olunan, ama tamamen emredici kurallara uygun olarak belli zaman ve mekan sınırları içinde gerçekleştirilen, bizatihi bir amaca sahip olan, bir gerilim ve sevinç duygusu ile alışılmış hayattan başka türlü olmak bilincinin eşlik ettiği iradi bir eylem veya faaliyet*⁸olarak tanımlanmaktadır.

Oyun, çocuğun fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal, cinsel ve kültürel gelişiminde kişilik kazanmasında önemli rol oynar. Kişilik, bir kişiyi diğerlerinden ayıran fiziksel, zihinsel ve duygusal özelliklerdir ve bu özellikleri çocuk oyun içinde edinir. Oyunla birlikte içine girdiği fiziksel ve sosyal ortamda takındığı tavırlar, ürettiği fikirler, kullandığı dil kişiliğinin oluşumunu sağlar. Oyun içinde çocuk fiziksel gelişimini tamamlar. Çocuğun büyüüp gelişebilmesinin tek şartı harekettir ve bu hareket kabiliyetini geliştiren, ona özgür hareket alanı sunan tek gerçek oyundur. '*Çocuk ancak bu sayede iskelet yapısını güçlendirir, ciğerlerini geliştirir, kanını zenginleştirir, sinirlerini kuvvetlendirir vs. bütün bunların olabilmesi için çocuk hareket etmeye mecburdur.*⁹ Oyun hakkı elinden alınıp eve kapatılan yahut ağır iş kollarında çalıştırılan çocukların böylece fiziksel gelişimi engelenmektedir. Oyun ile çocuk motor gelişimini yani hareket yeteneğini kazanır. Hareket kontrolü, sorun çözme yeteneği, hızlı düşünme, hızlı karar verme, kendine inanma ve güvenme motor gelişim ile sağlanmakta ve çocuk bunu oyun içinde gerçekleştirebilmektedir. Ayrıca çocuk oyun içinde dilini geliştirir, kavramlarla tanışır ve kavramlar üretir. Çocuğun kendi kimliğini oluşturmasında önemli rol oynayan dil gelişimi oyunla sağlanır. Oyunla birlikte çocuk yalnız olmadığını, arkadaşlığı, empati kurmayı, hayattaki farklılıkları öğrenir böylece duygusal gelişimini sağlar. Oyun, çocukta algılama, bilgilenme, muhakeme, idrak ve hatırlama kabiliyeti geliştirerek zihinsel gelişimine katkı sunar. Şaşırtıcı ve yeni bir duruma uyum sağlayabilmesini ve problemlerin üstesinden gelebilmesine imkan verir. Oyun çocuğu toplumla ilişkili kılar. İşbirliği, örgütlenme, farklı olanla geçinebilme yeteneğini artırır. Oyun, çocuğun cinsel kimliğini tanımasında, kendi bedenini ve karşı cinsi anlamlandırmasında da önemli rol oynar. Çocuklar toplumsal cinsiyet dayatmaları dolayısıyla toplumsal cinsiyet kimliğine uygun oyunlar oynamakta ve karakterle bürünmektedirler. Oysa yetişkin dünyası dayatmalarından uzak, oyun içinde çocuk gerçek cinsel kimliğini kendi tanımaktadır. Oyun çocuğun korkularının ve engellerinin üstesinden geldiği öz benliğini bulduğu, kendisine olan özgüven ve özsaygısını pekiştirdiği alandır. Kısaca oyun, çocuğun kimliğini ve kişiliğini bulmasının tek yoludur. Engellenmesi,

8 Johan Huizinga, Homo Ludens 1995, s 50

9 Oktay Erdoğan, Çocuk Hakları, 2011, s 306

kimliksiz ve kişisiz sosyopat yetişkin yaşamlarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Yetişkinler çocuğun oyun hakkına farklı dönemlerde farklı yaklaşımlar sergilemişlerdir. İlk çağlarda çocukluk kavramı net değildir. Ortaçağda çocukluk kavramı reddedilmiş, çocuk yetişkin kopyası, onun minyatürü olarak görülmüş kendisinden yeme, içme, giyinme, çalışma, eğlenme gibi tüm yaşamsal faaliyetlerini yetişkinler gibi yapması beklenilmiştir. Bu nedenle oyun oynaması engellenmiştir. Sanayi devrimi ile başlayıp büyük yıkımların yaşandığı 20. yüzyılın son çeyreğine kadar devam eden çocuğun oyun hakkına yönelik politik yaklaşımla aşırı ilgili, yetişkinlerden soyutlanmış, oyun dünyasına hapsedilmiş çocukluk yaklaşımıdır. "Korunmuş çocukluk" olarak tanımlanabilecek olan bu yaklaşım çocuğun yetişkinden ayrı bir varlık olduğunu, korunması, kollanması gerektiğini, oyun oynaması gerektiğini kabul etmekteydi ancak bu aşırı izole çocukluk, çocuğu yetişkin dünyasından tamamen kopartıp soyutlamıştır. 'Çocukların gerçek dünyadan uzak tutulup yapay bir dünyaya hapsedilmesinin doğal sonucu, bilgisiz kalmak, haklarını yitirmek, katılımdan yoksun kalmak, geleceğe hazırlanamamak olmuştur.'¹⁰Bugün ise yaşanan teknolojik gelişmeler sonucunda bu konuya kafa yoran yazarların dediği gibi yeniden "yetişkinleştirilmiş çocukluğa" doğru gidişin yaşandığı gözlemlenmektedir. *Çocukları ve yetişkinleri ayıran çizgiler gitgide bulanıklaşmakta, sınırlar yeniden belirsizleşmektedir. Çocuklar ile yetişkinlerin giyimleri, yiyecekleri, yine aynı olmaktadır. Bukatko ve Daehler'e göre daha da önemlisi eskiden yalnızca yetişkinlerin dünyasında bulunan pek çok sorunu bugün çocukların da yaşıyor olmasıdır. Alkolizm, uyuşturucu kullanımı, cinsel ilişki, şiddet suçları çocuklar ve ergenler arasında da artmaktadır.'*¹¹Bugün yetişkin değer ve usupları ile çocuğunkiler birbirine karışmakta ve birleşmektedir. Bugün çocuklar David Eklind'in tanımladığı gibi "acele ettirilmiş" bir çocukluk yaşamaktalar. Görünüşte oyun hakkı tanınmakta ancak yetişkin oyun araçları ve alanlarında oyun imkanı sunulmakta, görünüşte katılım hakkı sunulmakta ancak yetişkinlerin ulusal ve dinsel ideolojik eylemlerinde kullanılmaktadırlar. Kreş ve okullarda yetişkinlerce belirlenen oyunları oynamakta, fikirlerine başvurulmadan yetişkinlerce belirlenen bayramlarda zorunlu gösterilere dahil edilmekte, yetişkinlerce kurgulanan internet oyunlarında zaman geçirmektedirler. Çocuk, oyunu kurallarına göre oynayamamaktadır çünkü oyun, karakterini yitirmiştir. Karakterinde yer alan özgürlük, gönüllülük, dürüstlük vedevrimci yönünü kaybetmiştir.

10 Bekir Onur, Müze ve Oyun Kültürü, 2013, s 152

11 Bekir Onur, Müze ve Oyun Kültürü, 2013, s 152

Çocuğun oyun hakkı çocuk hukuku tarafından koruma altına alınmıştır. Normatif anlamda yaş sınırını, sosyolojik açıdan gelişimölçütünü esas aldığımız çocuk için uygulanan hukuka çocuk hukuku denir. *‘Çocuk hukuku, devletçe tanınmış ve herkesçe uyulması yine devletçe (yaptırımla) sağlanmış olan toplumsal davranış kuralları anlamına gelen hukukun çocuklara özgü dalıdır.’*¹² Ülkemizde bir çok kanun, KHK, tüzük ve yönetmeliklerde parçalı halde çocuğa ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Ancak çocuklar için özel bir kanun ve özel bir hukuk sistemi gerekmektedir. Çünkü çocuklar *‘bedensel, zihinsel, ekonomik ve sosyal yönden en güçsüz ve en bağımlı insanlardır. İşgüçleri ve cinsellikleri acımasızca sömürülür. Üstüne üstlük çocuklar dövülür. Onların dertlerini anlatacak dilleri, çıkarlarını savunacak deneyimleri ve gereksinimlerini karşılayacak paraları eksiktir. Haksız ve keyfi baskıya ve dayağa direnemezler. Üstelik birlikten ve kullisten güç oluşturabilecek dernekleri, sendikaları ve lobileri de yoktur... Hukukun asıl işlevi kendilerini zaten özgüçleri ile koruyabilecek olanları değil de görece güçsüzleri, yani işçileri, konut kiracılarını, tüketicileri, kadınları, azınlıkları, muhalifleri korumak olduğuna göre, çocuklar hiç kuşkusuz hukukun başlıca konusunu oluşturmaktadırlar.’*¹³

T.C. Anayasasının çocuk hukuku ve oyun hakkı çerçevesinde değerlendirilebilecek iki temel ilkesi vardır. İlki 2. maddede düzenlenen **sosyal devlet** ilkesidir. Bu ilke uyarınca ‘çocuk babaya ve patrona, savcıya ve polise karşı özel olarak korunacak çıkar çatışmasında kollanıp kayırılacaktır.’¹⁴ Sosyal devlet çocuğu korumak kadar çocuğun zihinsel, bedensel ve ruhsal gelişimi için uygun eğitim sistemi, çevre düzenlemesi, temiz yaşam alanı oluşturmakla da yükümlüdür. İkinci olarak, 10. maddede düzenlenen **eşitlik ilkesi** çocuk hukuku ve oyun hakkı açısından önemli yer tutmaktadır. Sosyal devlet tüm çocuklara eşit mesafede durmak, eğitim ve oyun imkanını eşit biçimde sunmak zorundadır.

Çocuk hukuku açısından değerlendirildiğinde çocuğu bağımsız kişilik sahibi bir insan olarak yani özne olarak ele alan ilk bütünlükçü yaklaşım Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesidir. 20 Kasım 1989 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilen ve Türkiye Cumhuriyetinin de 1994 yılında azınlık çocuklarının dil, kültür ve eğitimi konularını düzenleyen 17,29 ve 30. maddelerine bugün çokça eleştirdiğimiz çekinceleri koyarak kabul ettiği Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuklar açısından düzenlenmiş en

12 Prof. Dr. Rona Serozan, Çocuk Hukuku, 2000, s 1

13 Prof. Dr. Rona Serozan, Çocuk Hukuku, 2000, s 3-4

14 Prof. Dr. Rona Serozan, Çocuk Hukuku, 2000, s 26

kapsamlı ve koruyucu metindir. Bu sözleşme bir iyiniyet deklarasyonundan öte altına imza atan devletleri bağlayan ve onları sorumluluk altına sokan bir sözleşmedir. İlk kez çocuğun oyun hakkı Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde açıkça dile getirilmiş ve taraf devletler çocuğun boş zamanını değerlendirme, oyun oynama ve eğlenme hakkını tanımaları ardından da bu hakları için çocuklara imkan sunmaları için yükümlülükler getirmiştir. Çocuğun oyun hakkı sözleşmenin 31.maddesinde düzenlenmiştir.

Madde 31: "Taraf Devletler, çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkına saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler."

Boş zaman çocuğun bütün zorunluluklardan kurtulduğu andır. Oyun için çocuğa tanınan zamanı ifade etmektedir. *'Boş zaman, çocuğun istediği işi yapabileceği makul bir süredir; çocuk bu süreyi serbestçe değerlendirir'*¹⁵ bu madde ile oyun bir hak olarak çocuğa tanınmıştır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin çocuğun oyun hakkı düzenleyen 31.maddesini, -sözleşmenin üzerine yükseldiği dört temel paradigma ile birlikte okunmak gerekmektedir. Sözleşmenin üzerine yükseldiği dört temel paradigma; çocuğun yaşam ve gelişim hakkı korunacak, ayrımcılık yapılmayacak, çocuğun üstün yararı ve son olarak katılımı esas alınacaktır. Sözleşmenin bütünselliği içinde bu dört temel ilke ile çocuğun oyun hakkını incelemek gerekir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 6/2.maddesi çocuğun yaşam ve gelişim hakkına sahip olduğunu söyler. Buna göre; "Taraf devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler." Yani burada taraf devletler çocuğun yaşam hakkını korumayı, gelişimini güvence altına almayı ve kaynaklarını buna göre kullanmayı taahhüt etmişlerdir. Bu düzenlemeler ışığında devletin çocukların oyun haklarını kullanabilmeleri, özgürce oyun oynayabilmeleri için oyun alanları yaratması, çevre ve şehir planlamasını buna göre yapması gerekmektedir. Yeşil alan ve oyun alanı mekanlarının artırılması, kent mimarisinin çocukların özgür düşünme, hayal kurma ve yaratma becerilerini engellemeyecek şekilde dizayn edilmesi gerekmektedir. Riskli yaşam koşullarını ortadan kaldırarak yaşama çocuğun yaşam kalitesini yükseltmek ve oyuna erişimini sağlamak zorun-

15 Oktay Erdoğan, Çocuk Hakları, 2011, s 305

dadır. *‘Çocuk açısından yaşam kalitesi, gereksinimlerini güçlük çekmeden sağlama, çevresi üzerinde denetim kurma, durumlar arasında özgür seçim yapabilme, kendini geliştirebilme ve anlamlı bir yaşam sürdürebilme demektir.*¹⁶Geçmişte sokakta özgürce kendi oyun düzenlerini kuran çocuklar bugün eğitim, çevre, belediyecilik gibi bir çok alandaki hatalı sosyal-politik tutumlar dolayısıyla bireysel, kapatılmış, stres altında çocukluk geçirmektedirler. Oyun, çocuğun yaşam enerjisidir bu nedenle çocuğun yaşam ve gelişim hakkına saygılı politikalar geliştirilmelidir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmenin diğer temel ilkesi ayrımcılık yasağıdır. Sözleşmenin 2. maddesinde düzenlenen ayrımcılık yapmayacak ilkesi çocuğun oyun hakkı açısından da önemlidir. Buna göre; “Taraflar Devletler, bu sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasi ya da başka düşünceler, ulusal, etnik veya sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş veya diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler”. Ayrımcılık *‘bütün insanların haklara ve özgürlüklere eşit biçimde sahip olmalarını, bu haklardan eşit biçimde yararlanmalarını önleme amacı taşıyan ya da fiilen bu sonucu veren herhangi bir ayırım, dışlama, kısıtlama ya da tercih yapılmasıdır.*¹⁷Devlet, çocuğu bir birey olarak ele alıp onun oyun hakkına saygı duymak, tüm çocuklara yaşlarına uygun ve eşit fırsatlar sunmak, çocuğun oyuna ulaşmasını sağlamakla yükümlüdür. Ayrımcılık yasağı kapsamında kız çocuklarının oyun hakkını engelleyici ahlaki ve dini yargılarla mücadele etmeli, engelli çocuklara da uygun oyun alanları inşa etmeli, tutuklu ve hükümlü çocukların oyun hakkını kullanabilmeleri için uygun düzenlemeler getirmelidir. *‘Çocuklara eşit fırsat sağlanması, yoksullar, engelliler, kız çocukları, tutuklular, tedavi altındakiler gibi dezavantajlı çocukların bu haklara erişimlerinin desteklenmesi gerekmektedir.*¹⁸

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmenin diğer önemli ilkesi çocuğun üstün yararının esas alınmasıdır. Buna göre; “Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.” Bu maddeyi genellikle boşanma süreçlerinde ebeveynleri arasında kalan çocukların velayet sorunu tartışılırken ya da aileleri tarafından bakılmayan, istismara uğrayan çocukların durumları ele alınırken göz önün-

16 Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi, Türkiye’de Çocuk Hakları, 2010, s 33

17 Prof. Dr. Emine Akyüz, Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması, 2010, s 45

18 Oktay Erdoğan, Çocuk Hakları, 2011, s 308

de bulunduruyoruz.Çocuğun üstün yararı, oyun hakkı açısından da önemli bir ilkedir.Türkiye’de çocuk politikasının tarafı olan pek çok kurum bu ilkeyi dikkate almadan politika üretmektedir.Millî Eğitim Bakanlığı haklara erişimi engellenmiş, baskı altına alınmış, rekabetçi ve başarı odaklı bir eğitim politikası izleyerek çocuğun dinlenme, oyun ve eğlence hakkını çiğnemekte, çocuğun üstün yararını eğitim politikasında gözetmemektedir.Idari birimler, çarpık kentleşme ve yeşil alan katliamıyla neredeyse nüfusun yarısını oluşturan çocukları yok sayan imarlaşmaya izin vererek çocuğun üstün yararı ilkesini çiğnemektedir. Kent tasarımı da çocuk çıkarının üstün tutulması ve çocuk merkezli yapılaşmaya gidilmesi gerekmektedir. Belediyelerin ekolojik temelli oyun alanlarını tasarlaması, oyun alanı ekipmanlarının temin etmesi, oyun alanlarının bakımı, oyun alanlarının işletilmesi ve sürdürülebilirliğinin üzerinde çalışması gerekmektedir.‘*Ekolojik prensipler çerçevesinde tasarlanan ve içinde değişik habitat tiplerini barındıran doğal mekânların özellikle kentlerde yaşayan öğrenciler için klasik yeşil alanlara göre çevre eğitiminde daha elverişli olduğu bilinmektedir.*’¹⁹Belediye kanununun 14.maddesi de belediyelere çocukların boş zamanlarını değerlendirme, eğlence, spor, kültür ve sanat etkinliklerine katkıda bulunma görevi yüklemektedir. Yapılan araştırmalara göre İstanbulda 1975 yılında 154 çocuk alanı mevcuttu ve çocuk başına 0,4 m2 düşüyordu. Nüfus artışı ve büyümeye rağmen 2000 yılında çocuk oyun alanlarının sayısı sadece 278 ve çocuk başına 0,1 m2 düşmektedir. ‘*İstanbul kentinde 13.684.915 m2’lik çocuk oyun alanı açığı ortaya çıkmaktadır.*’²⁰Tutukevlerinde ve ceza infaz kurumlarında suça sürüklenen çocukların oyun haklarına ilişkin ise daha alınması gereken çok yol olduğu bilinmektedir.BM İnsan Yerleşimleri II.Konferansı (Habitat II) Raporunda kentlerin, kasabaların ve mahallelerin biçimlendirilmesinde katılımcı süreçlere dikkat göstermek gerekmektedir.Böyle bir katılım, çocuklarla gençlere güvenli yaşam koşulları sağlamak ve çevre konusundaki sezgilerinden, yaratıcılıklarından ve düşüncelerinden yararlanmak açısından gereklidir denilmiştir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmenin diğer bir temel ilkesi çocuğun görüşlerinin dikkate alınması yani katılım hakkının tanınmasıdır. Buna göre; “Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.” ‘*Robert A. Hart katılım kavramını, kişinin gerek*

19 III. Ulusal Karadeniz Ormanlık Kongresi 20-22 Mayıs 2010 Cilt: IV Sayfa: 1618-1630

20 İstanbul Aydın Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Çocuk Oyun Alanları Üzeri Ne Bi R Araştırma İstanbul, Isparta, Eski şehir, Erzurum, Kayseri, Ankara, Zonguldak Ve Trabzon İlleri Örneği, Yıldız Aksoy

kendi yaşamını gerekse yaşadığı ortamı etkileyen kararların ortaklaşa alınması süreci olarak tanımlamaktadır. Hart'a göre katılım bir yurttaşlık hakkıdır ve demokrasinin kurulmasını sağlar. Bu hakkın çocukluk çağına kadar indirgenmesinin nedeni katılım için gerekli özgüven ve becerilerin erken yaştaki deneyimlerle kazanılmasıdır.²¹ Çocuğun kendi yaşamını ilgilendiren konularda söz sahibi olmasına olanak tanınmalıdır. Bu sayede hem görüşlerini dış dünyaya duyuracak hem de kendinden farklı fikirler olabileceğini görüp bunlara saygı duymayı öğrenecektir. 'Unutulmasın ki çocuğun bu katılım hakkı aile içi demokrasinin, genel demokrasi kültürünün ve çocuğun onurlu ve özerk kişiliğinin oluşabilmesinin olmazsa olmaz koşuludur.'²² Katılım hakkının tanınması ilkesi çerçevesinde oyun hakkını ele aldığımızda ülkemizde tersinden katılım veya olumsuz katılımın var olduğunu söylemek yanlış olmaz. 'Hart katılımın olumsuz ve olumlu türlerini açıklamaktadır. Zorlama, dekorasyon ve göstermelik katılım olumsuz katılım türleridir. Zorlama katılım, yetişkinlerin çocukları kendi amaçları yönünde kullanmalarıdır. Bu durumda çocuk yaptığının bilincinde değildir ve bilgilendirilmez (Çocuklara siyasal pankart taşıtmak...) ikinci olumsuz katılım türü çocukları hakkında hiçbir şey bilmedikleri ve hazırlığına da katılmadıkları etkinliklerde dekorasyon olarak kullanmaktır... Göstermelik katılım da çocuklara görünüşte söz hakkı tanımakta ama ne konu biçiminde ne de iletiminde görüşleri alınmaktadır. (panellerde konuşturulan çocuklar gibi)²³ Kendilerini ilgilendiren konularda politikaların üretilme süreçlerine çocuklar katılabilmelidir. Sözleşmenin diğer maddelerinde düzenlenen çocuğun düşüncesini özgürce açıklama hakkı (m.13), çocuğun düşünce, din ve vicdan özgürlüğü hakkı (m. 14), çocuğun dernek kurma ve toplanma hakkı (m.15), özel yaşamına saygı hakkı (m.16) ve bilgi kaynaklarına erişim hakkı (m.17) çocuğun söz sahibi olma ve katılım hakkını ilgilendiren maddelerdir.

Dünyada çocuğun oyun hakkı için uğraşan belli başlı kuruluşlar bulunmaktadır. Uluslararası Çocuğun Oyun Hakkı Derneği (IPA) 1961 yılında kurulmuş, 40'dan fazla üyesi olan, UNESCO ve UNICEF ile bağlantıyı temsil yönü güçlü bir sivil toplum kuruluşudur. IPA, Dünya Konferansı düzenlediği her ülkede çocuğun oyun hakkının korunması, desteklenmesi ve yaygınlaştırılması alanında çalışan uzmanları bir araya toplayarak aralarındaki bilgi akışını sağlamayı amaçlamaktadır. 19. IPA Dünya Oyun Konferansı 20-21-22-23 Mayıs 2014 tarihleri arasında İstanbul'da Aktif Yaşam Derneği yürütücülüğünde gerçekleştirilmiştir.

21 Bekir Onur, Müze ve Oyun Kültürü, 2013, s 156

22 Prof. Dr. Rona Serozan, Çocuk Hukuku, 2000, s 50

23 Bekir Onur, Müze ve Oyun Kültürü, 2013, s 157

Uluslararası Çocuk Oyunları Konseyi (ICCP) ve Oyun Araştırmaları Derneği (TASP) 1995 yılında Salzburg'da Dünya Oyun Konferansını düzenlemiştir.

Uluslararası Oyuncak Araştırmaları Derneği (ITRA) bilimsel araştırmalar yapan, oyun kuramcıları ve oyuncak araştırmacılarının bulunduğu 20 den fazla ülkeden üyesi bulunan bir sivil toplum kuruluşudur.

İsveç'te Stockholm Üniversitesinde Çocuk Kültürü Araştırmaları Merkezi bulunmaktadır.

Çocukları Şiddetten Koruma Ulusal Birliği (NSPCC) yerel yönetimlere çocukların güven içinde oynayabilecekleri, iyi tasarlanmış park alanları oluşturmaları gerektiği üzerinde durmakta ve bu konuda çalışmalar yürütmektedir. 24 Mayıs 2013 tarihinde Boğaziçi Üniversitesi'nde 'Boğaziçi Üniversitesi 150. Yıl Kutlamaları' çerçevesinde Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi, Madde 31 *Çocuğun Oyun Oynama Hakkı Konferansı*'ni gerçekleştirdi.

Sonuç olarak çocuğun oyun hakkı sanıldığından çok daha büyük öneme sahiptir. Çocukların çocuk dostu yetişkinlerin desteği ile çocukluklarını özgürce yaşamaları sağlanmalıdır. Çocuk hakları için çalışan tüm kişi ve kurumların varlıkları ve yaptıkları tarihe geçecek değerinde çalışmalarıdır. Ayrıca *'Çocuk hukuku ile uğraşma sosyal yürek ister'*²⁴ ve bu yürekli insanlara insanoğlu minnettar olacaktır. Mutlu bir gelecek nesil için çocuk hakları çalışmaları hayatidir. Unutmayalım ki, *'Mutsuz bir çocukluk geçiren mutlu bir yetişkin yoktur.'*²⁵

24 Prof. Dr. Rona Serozan, Çocuk Hukuku, 2000, s 2

25 İnsan Hakları Derneği Şubesi, Çocuk Hakları, 1998, s 85

GÖÇ VE ÇOCUK

Av. Selin TÜRKOĞLU- Stj. Av. Ceren ALTUĞ

İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi olarak mülteci, sığınmacı ve göçmen çocuklara ilişkin problemleri bu alanda çalışmalar gerçekleştiren İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı'nın Genel Müdürü Sayın Muhtar Çokar'la konuştuk.

Çocuk Hakları Merkezi: Vakıf olarak Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile işbirliği içerisinde bugüne kadar mültecilerle ilgili pek çok program gerçekleştirdiniz. Bu programlarda çocuklar özelinde mültecilere ne gibi hizmetler sağlandı?

Muhtar Çokar: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı olarak sadece mülteci alanında değil başka alanlarda da çalışıyoruz. Bu yıl 25. yılımızı doldurduk, 26. yılımızdayız. Nüfus ve kalkınma alanında çalıştığımızı söyleyebiliriz. Başlangıçtan itibaren mülteci, sığınmacı ve göçmenlerle çalışmaya başladık. 1991 yılında uygulamaya başladığımız ilk programlardan biri Bulgaristan'dan Soydaş göçüyle gelen mültecilerle ilgiliydi, onlara uyum programı düzenlemiştik. Daha sonra rotamız üreme sağlığı, kadın ve çocuk sağlığı alanına döndü. Ama son yıllardaki çalışmalarımız bu güncel durumdan da dolayı mültecilere yönelik oldu ve daha çok odaklanmaya başladık. Suriye'den gelen mülteciler zaten Türkiye gündeminin önemli bir parçasını oluşturmaya başladı. 2002 yılından beri Gölcük'te edindiğimiz psikolojik destek deneyimimizi mültecilere uygulamaya başladık. 2002 - 2007 yılları arasında mültecilere İstanbul ve Ankara'da destek verdik. Daha sonra Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin uygulayıcı ortaklık programına dâhil olduk. Başlangıçtaki amaç uydu iller denilen mültecilerin zorunlu ikamete tabi tutulduğu yerlerdeki mültecilerin sıkıntılarını çare bulabilmek, onlara tercümanlık hizmetleri sağlamak, resmi kurumlardaki yasal ve sosyal sorunlarıyla

uğraşmak, danışmanlık vermektir. Çünkü sığınmacı ve mülteciler uzun süreler Türkiye’de kalmaya başladıkları için ruhsal durumları da çok çabuk bozuluyor zaten oradan gelirken travma yaşıyorlar.

ÇHM: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin ile işbirliği nasıl sağlanıyor?

M.Ç: Birleşmiş Milletler bu süreçte kendi amaçlarına uygun ortaklar seçiyor. Mali yardımda bulunabiliyor ya da ortak eğitimler, ortak ziyaretler biçiminde devam ediyor bu ortaklık. Kendisi bir takım işleri yapmaktansa doğrudan bunları sivil toplum kuruluşlarıyla yapmayı amaçlıyor. Bizim uygulayıcı ortaklığımız 2007 yılından beri devam ediyor ancak birlikte daha önceden de küçük kapsamlı çalışmalar yürüttük.

ÇHM: Mülteci çocukların yaşadıkları en büyük problemler sizce nelerdir?

M.Ç: Göç, en önemli travmalarından biri. Hele ki bir çocuk için; bulunduğu güvenli çevreyi değiştirmek, üstüne ailesinin zulme uğradığına tanıklık etmesi çocukları ikinci defa mağdur ediyor. Anneler babalar mağdur, çocuklar iki kez mağdur oluyor. Biz de bu devrede 2007 yılından beri İstanbul, Ankara, Bilecik, Kütahya, Eskişehir, Ağrı ve Van’da psikolojik ve sosyal destek vermeye çalışıyoruz. Sosyal çalışma elemanlarımız sıkıntıları teşhis ederek mağdur çocukların psikolojik hizmet sağlayan birimlere ulaşmalarını sağlıyor.

ÇHM: Kendilerini koruyacak bir yetişkinin refakati olmaksızın sığınma arayan çocukları refakatsiz çocuklar olarak adlandırıyoruz. Şüphesiz ki sığınma süreci onlar için çok daha zor. Süreç refakatsiz çocuklar açısından nasıl ilerliyor?

M.Ç: Refakatsiz çocuklar ayrı bir bölüm, refakatli çocuklar gibi eğitim ve bakım sorunları var. Çok dar çevrelerde kalabalık ortamlarda yaşıyorlar. Ayrıca Türkiye’deki okullar dil konusunda esnek olmadıkları için dil sıkıntısı yaşıyorlar. Bizim okullarımız Türkçeye odaklı, genelde çocukların adapte olması bekleniyor, bir kolaylık sağlanmıyor. Kayıtlı, yani kimlik numarası almış mültecilerin çocuklarının eğitim olanaklarına ulaşma imkânları var. Fakat İstanbul ve Ankara bu konuda çok dezavantajlı çünkü İstanbul, Ankara ve İzmir uydu il sayılmıyor. Uydu il olmanın anlamı şu; uydu illerde şartlı mültecilere yabancı kimlik numarası veriliyor ve bu kimlik numarasıyla verilen çeşitli hizmetlere ulaşmak mümkündür diye bir genellememiz var, mevzuat buna izin veriyor. Ancak bu mevzuatın uygulanması için pek çok bariyer var. O bariyerleri bir kenara bıraksak bile İstanbul ve Ankara için mevzuatta da sıkıntı var. Bu şehirlerde geçici sürelerde kalmasına izin verilen sığınmacılara yabancı kimlik numarası verilmiyor ve bu yüzden bu mağdur çocukların okullara kaydol-

maları imkânsız hale geliyor. Ancak ve ancak misafir öğrenci olarak kabul edilebiliyorlar bunun sonucunda ise geçerli bir diploma verilmiyor böylece verilen eğitimin anlamında bir azalma oluyor.

Bunun dışında bir de insan kaçakçılığı mağduru olan refakatsiz çocuklar var. İnsan kaçakçıları bu çocukları Türkiye'ye getiriyor. Özellikle İranlı, Afgan kökenli, Afrikalı çocuklar çok getiriliyor. Bunun da, genelleme yapmak kolay değil ama ailelerin bir göç biçimi olduğunu söylemek mümkün. İranlı, Afrikalı bir aile genelde en parlak, en zeki, en hayatta kalabilir çocuğunu başka bir ülkeye gönderiyor. Geçen bir kaç senede bu tarz göç biçiminde bir artış vardı. İstanbul'daki bizim deneyimimiz; haftada iki üç çocuğun pek çok riski göze alarak İstanbul'a kadar gelmesi. Gelen bazı çocukların ayakları donmuş, kangren, yolda başka kim bilir nelere maruz kalmış. Çocuklar burada çocuk yurtlarına yerleştiriliyor. Bir zaman sonra da üçüncü ülkelere yerleştiriliyor. Ve bu çocuklar üçüncü ülkeye gittikten ve kendilerine bir yer edindikten sonra ailelerini yanlarına alıyorlar. Bu bence bir göç biçimi ama çocuğun çok fazla sömürüldüğü bir biçim. Çünkü aileler çocuklarına belli bir misyon yüklüyor. Bunu belki yirmi çocuktan biri başarıyor ve diğerlerinin başına ne geldiğini bilemiyoruz. Bu bence önemli bir travma biçimi. Diğer çocuklar yine ailelerinin yanında bir destekleri var, aileleri var. Ama bu çocuklar tek başlarına buraya geliyorlar, burada hayatta kalıyorlar, hatta bir göçü başarıyorlar. Bu çok kolay başarılacak bir şey değil.

ÇHM: Sizce gelişmiş ülkeler tarafından sığınmacı ve mülteciler ucuz iş gücü olarak görülüyor mu, bu anlamda sığınmacı ve mülteci çocuklar ucuz iş gücü olarak daha fazla mı tercih ediliyor?

M.Ç: Gelişmiş ülke değil bizim ülkemiz için de çok önemli. Sokakta bile gözlemlenmek mümkün. Özellikle güneydoğuda tarımartık çocuk işçiliğine dayalı hale gelmeye başladı. Bundan oradaki geçici tarım işçiliği yapanlarda şikâyetçi. Tarlalarda küçük çocuklar çalışıyor. Çocuk hakları konusunda sözleşmeye imza atmış, taahhütte bulunmuş bir ülkeyiz. Ancak tarımımız çocuk işçiliğine dayalı olmaya başladı. Yine İstanbul da en büyük metropolümü-zama 17. büyük ekonomi olmanın koşullarından biri de enformel sektörün güçlü olması. Ve görünen o ki bu sektör bu göçten çok memnun. Güvencesiz bir şekilde günde 10-15 liraya insan, çocuk çalıştırıyorlar. Zaten İstanbul gibi büyük şehirlerimiz iç göçün çok yoğun olduğu bir dönemin sonunda tam ucuz işçi azalırken böyle bir göçle karşılaştı. İnsanlar öyle bir vaziyetler ki çok gönüllü bir şekilde sömürülmeye razılar. O ucuz işe bile talep çok fazla.

ÇHM: Özellikle son zamanlarda basına yansıyan önemli bir konu da Suriyeli çocuk gelinler ve zorla fuhuş yaptırıldığı iddia edilen kadınlar ve kız

çocukları olduğuna yönelik iddialar. Bu hususta vakfınıza yansıyan herhangi bir vaka ya da tespitiniz oldu mu?

M.Ç: Vakıf olarak daha çok İstanbul'da Suriyeliler çalışıyoruz. Şimdiye kadar böyle bir durumla karşılaşmadık. Tabii cinsel şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet durumlarında, özellikle kendilerini yasa dışı görüyorlarsa, belgeleri yoksa başvurmaları zor oluyor. Herhangi bir hizmet birimine gittiklerinde sadece Suriyeli kadın ve çocuklar değil diğer yabancı kadın ve çocuklar dasınır dışı edilme ihtimallerini düşünüyorlar. Bu nedenle bunların ortaya çıkması çok kolay değil, şikâyetle de bulunamıyorlar.

ÇHM: Ülkemizdeki Suriyeli mültecilerin sayısı neredeyse 2 milyona yaklaştı. Nüfus artışı ve aile planlamasına yönelik gözlemlerinizi neler?

M.Ç: Üreme sağlığı özellikle acil durumlarda en fazla göz ardı edilen ama uzun vadede çok sıkıntılara yol açan bir konu. Buna hazırlıklı olmak lazım. En önemlisi kadınlar hizmetlere nasıl ulaşacağını bilmiyorlar. Ve üreme sağlığı alanındaki hizmetler de bu yeni gelen nüfusa hizmet sunmaya hazır olmuyor. Zaten ülkemizde sağlıkta dönüşüm programı nedeniyle aile sağlığı merkezlerinin kurulması, işletilmesi gibibir geçiş dönemi söz konusu. Sağlık Bakanlığının bununla uğraşmasına rağmen halk sağlığı kurumunun belli eksikliklerinin olduğunun bilincindeyiz, devlet de bunun bilincinde. Ama bunun üzerine 2 milyon kişinin gelmesi ki bunlardan yarısından fazlası, erkek nüfusun biraz daha Suriye'de kaldığı düşünülürse, kadın ve çocuk. Üreme çağında kadınlar var, aile olarak gelenler var, hizmetlere ulaşamıyorlar. İstemedikleri bir yerde, zor koşullarda yaşadıklarında çocuk tercihlerinde azalma oluyor ama bu tercihlerinin sağlanabilmesi için aile planlaması hizmetlerine ulaşamıyorlar. Bu hep bir fazla çocuk anlamına geliyor. O insanlar şu aşamada belki durumları belli olana kadar bir çocuk daha istemiyorlar. O çocuğun dünyaya gelmesi de çocuk açısından çok avantajlı bir şey değil. Kalabalık bir ortam, yiyecek yok, olanak yok, belki okula gidemeyecek, çocuğa imkân sağlanamayacak. Ama hizmetlere ulaşamadıkları için çocuk sahibi oluyorlar.

***Bu röportaj 2014, Ekim ayında yapılmıştır.**

MÜLTECİ ÇOCUKLARIN HAKLARINA İLİŞKİN PROBLEMLER

Av. Dilara YURTSEVEN
Uluslararası Mülteci Hakları Derneği

Son yıllarda Türkiye'ye yönelik gerçekleşen göç akışının artmasıyla birlikte, göçmenlik ve özellikle mültecilik¹ konusu daha çok gündemde olmaya başlamıştır. Bu hareketlilik neticesinde 11.04.2013 tarihinde resmi gazetede yayımlanan ve hükümlerinin ise bir yıl sonra uygulanmaya başlandığı 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile birlikte ilk defa, yabancılar, kendilerine özgü bir kanun kapsamına alınmışlardır. Kanun muhtevası ile korunmaya muhtaç ve göç mağduru olan yabancılar için de yeni düzenlemeler getirmiştir. Bakanına göre İçişleri Bakanlığı'na bağlı yeni kurulan Göç Müdürlüğü'nün henüz tam olarak yapılanmamış olması, kanunun uygulanmasındaki aksaklık, boşluklar ve idarenin kontrol mekanizmasının işlememesi gibi sebeplerden dolayı mültecilerin, hem insan hakları hem de bu kanun kapsamındaki hakları sürekli olarak ihlal edilmektedir. Buna bağlı olarak da aslında kanuna ve uluslararası sözleşmelere göre ayrı uygulamalara tabi olması gereken çocukların da çocuk hakları ihlal edilmektedir.

Kanunda refakatsiz çocuklara ilişkin özel düzenlemeler dışında, sadece bir maddede çocuklara ilişkin düzenleme vardır. Kanunun 59. maddesinin ç ve d bendine göre;“Çocukların yüksek yararları gözetilir, aileler ve refakatsiz çocuklar ayrı yerlerde barındırılır,Çocukların eğitim ve öğretimden yararlandırılmaları hususunda, Millî Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirler alınır.”Bu madde dışında başka bir düzenleme öngörülmemiştir.

Aslında mülteci çocuklara ilişkin sorunların temeli,insan hakları ihlal edi-

¹ Bu yazıda kullanılan Mülteci kavramı, Cenevre Sözleşmesi'ndeki tanımlanan mülteci kavramıdır.

len çocuk olmayan mülteciler ile aynı muameleye tabi tutulmalarıdır. Ne yazık ki, şu andaki uygulama İnsan Hakları Hukuku, Hukuk Devleti ve Güçler Ayrılığı kavramlarıyla bağdaşmamaktadır. Burada özellikle, acil olarak düzeltilmesi gereken ve çocukların en çok mağdur olduğu üç durumdan bahsedilecektir. Bunlar Geri Gönderme Merkezlerindeki çocuklar, Havalimanlarında Kabul Edilmeyen Yolcu Salonundaki Çocuklar ve Kamp ve Kampların Dışında Yaşayan Çocuklardır.

Geri Gönderme Merkezleri konusunda da belirtildiği üzere, sadece zaruri durumlarda hakkında sınırdışı kararı verilen yabancıların idari gözetim altında tutulduğu bir yerdir. Misafirhane olarak adlandırılmakta olan bu yer, aslında mahkeme kararı olmaksızın yalnızca valiliğin verdiği idari bir kararla insanların özgürlüklerinin ellerinden alındığı, son derece kötü fiziksel şartlara sahip bir hapisane niteliğindedir. Hatta depremde yıkılma tehlikesinden dolayı boşaltılmış eski İdare Mahkemesi'dir. Kanun gereği, valilik her ay düzenli olarak idari gözetim kararını gözden geçirmeli ve devam etmesi kararı vermesi durumunda, bunu yabancıya ve varsa avukatına tebliğ etmelidir. Ancak her ay keyfi olarak süre uzatılmakta ve herhangi bir tebliğ ve gerekçe yapılmamaktadır. İdari gözetim kararları Sulh Ceza Hâkimliği'ne yapılacak başvuru ile kaldırılabilir. Ancak kişilerin bu haklarını bilmeyişleri veya avukata verecek paralarının olmamalarından dolayı, ortalama 5-6 ay orada kalmaktadırlar.

Ülkemizde Geri Gönderme Merkezlerinin şartları ve uygulamaları, insan onuru ile bağdaşmamakta ve insan hakları hukukuna açıkça aykırılık göstermektedir. Çocukların üstün menfaatleri ve yararlarına ilişkin ayrı bir düzenleme yapılmayıp, mülteci çocukların da kötü şartlarda yaşamasına sebep olmaktadır. İstanbul- Kumkapı Geri Gönderme Merkezi'ndeki 180 kişi kapasiteye sahip binada ortalama 300' ün üzerinde insan alıkonulmaktadır. Bu rakam dönem dönem 700 insana kadar ulaşmaktadır. Koşulların kokusu merkezin bir üst katına çıkmanızla birlikte, burun direklerinizi sızlatacak kadar ağırdır. Koşulların yataklarının kenarlarında tahtakurularından korunmak amacıyla içi su dolu pet şişeler bulunmaktadır. Cep telefonlarının yasak olduğu binada bir tane ankesörlü telefon vardır. Güvenlik öne sürülerek gün içinde en fazla yarım saat süren havalandırmalar yapılmaktadır. Dışarıdan yiyecek ve içecek alınmamakta olup her gün standart yemek verilmektedir. Doktorlar haftada bir gün birkaç saatliğine içeriye alınmakta, çok acil bir durum olmadığı sürece hasta yabancılar, hastaneye dahi götürülmemektedir.

Koşullarda sigara içilmekte ve madde bağımlılığı bulunan tehlikeli kişiler de çocuklar ile aynı koşullarda kalmaktadırlar. Kadın ve erkek koşulları arasında iletişim yok denecek kadar kısıtlı olduğundan çocuklar babaları ile

görüşmemektedir.

Örneğin, dernek olarak ilgilendiğimiz Özbek bir aile, 1 yaşındaki çocuklarının o koşullardan dolayı hastalanması ve orada kalması durumunda hayatının tehlikeye gireceğini düşünerek öldürülmeyi göze alıp Dubai'ye gönderilmeye razı olmuşlardır. Aileden tüm çabalara rağmen o günden beri haber alınamamaktadır.

Kanunda ailelere ayrı oda verileceği yazmasına rağmen koşullar ve aşırı kalabalık nedeniyle bu mümkün olamamaktadır. Yeni doğum yapanlar için ayrılmış odalarda, kadınlar bebekleri ile birlikte çok kısa bir süre kalabilmektedirler. Geri Gönderme Merkezi'ne aileleri ile birlikte getirilen çocuklar kayıt altına alınmamaktadırlar. Böylece fiziki olarak çocuklar bulunsa da kayıtlardaki çocuk sayısı gerçeği yansıtmamaktadır.

Çocuğun menfaat ve üstün yararının gözetilmesi gerekirken, çocuk kaç yaşında olursa olsun aynı muameleye tabi olmaktadır. Oysa oradaki çocukların yararları gözetilmeli ve aileleri hakkında idari gözetim kararı verilirken daha hassas ve özenli davranılması gerekmektedir. Ancak Sulh Ceza Hâkimlerinin olumlu kararlarının sayılarına bakıldığında, idari gözetim kararlarının keyfi olarak verildiği görülecektir. Ailenin bir arada geri gönderme merkezinde kalması zaruret ise, en azından kanuna uygun olarak aynı odalarda kalmalıdır, çocuklar için ayrı yiyecekler sağlanmalıdır. Ayrıca onların havalandırma saatleri daha uzun olmalı, her hafta düzenli olarak doktor kontrolünden geçmelidirler. Çocukların eğitimleri devam etmeli, düzenli olarak psikolojik destek görmelidirler.

Geri Gönderme Merkezleri dışında bir başka problem de, Uluslararası Koruma İhtiyacı ile Atatürk veya Sabiha Gökçen Havalimanı'na gelen mültecilerdir. Bu kişiler 'güvenli üçüncü ülkeden' gelmeleri sebebi ile geri gönderilmek istenmektedirler. Oysa Kanun maddesinde iltica başvurusu kabul edilmeyeceklerine ilişkin kullanılan ifade '*güvenli üçüncü ülkede iltica başvurusu yapmış veya yapma imkânı olan*' şeklindedir. Ancak Türkiye'ye gelen mültecilerin çoğu ya vatansız olmakta ya da geldiği ülkede zulüm göreceği tehlikesi ile gelmektedir.

Havalimanlarında kadın ve erkek ayrı ayrı olmak üzere iki tane kabul edilmeyen yolcu salonu bulunmaktadır. Uluslararası Koruma Talebinde bulunan mülteciler bu odalarda kendileri hakkında kesin karar çıkana kadar kalmaktadırlar. Ne yazık ki Göç Müdürlüğü matbu olarak taleplere geç olarak red cevabı vermekte, bunun sonucunda da idare mahkemesine dava açılmaktadır. Bu yüzden mültecilerin bekleme süresi uzamaktadır.

Havalimanındaki mültecileri ile görüşebilmek için ancak hafta içi mesai saatleri içinde Havalimanı Mülki İdari Amirliği'nden her seferinde izin almak gerekmektedir. Bunun dışında hiçbir şekilde gümrüksüz sahaya girilememekte ve müdafiliğini yaptığımız şahıslara ulaşılamamaktadır. Bu yüzden çocuklu aileler bile avukatların ulaşmasına engel olmak için gecenin bir yarısı gönderilmektedir.

Mültecilerin dışarı ile iletişimi şahsi cep telefonları dışında bulunmamaktadır. Salonlarda bulunan ankesörlü telefon bazen günlerce bozuk olmakta ve dışarıyla iletişimleri tamamen kesilmektedir. Bu durumda ailesi ve dış dünya ile iletişimleri kopmaktadır. Gereken telefon kartlarını, başvuru odadan dışarı çıkamadıkları için alamamaktadırlar. Ayrıca diğer ihtiyaçlarını da karşılayamamaktadırlar. Üç öğün yemek verilmesine rağmen verilen yemekler katı yiyecekler olduğundan belli bir süre sonra şahısların sindirim sistemlerinde sorun yaratmaktadır.

Ayrıca duş ve temizlik gibi imkânlarında bulunmadığı salonda, mültecilerin duş alamayıp temizlenememekte, normal tuvaletleri bu amaçla kullanmak zorunda bırakılmaktadırlar.

Temiz havaya hiçbir şekilde çıkma imkânları olmadıkları için belli bir süre sonra oksijensiz kalmaktan solunum sistemlerinde sıkıntılar çıkmaktadır. Ayrıca güneş görmediklerinden görme sorunları başlamakla birlikte ve gözleri yanmaya başlamaktadır.

Hasta olan başvuru -çok çok acil durumlar haricinde- doktora veya hastaneye götürülmemektedir. Orada güvenlik personeli (polis) görev yapmaktadır. Sağlık görevlisi, sosyal hizmet uzmanı, psikolog veya doktor bulunmamaktadır. Çok acil haller dışında, tutulanlar hastaneye götürülmemektedir.

Özetle, Kabul Edilmeyen Yolcu Salon'unda tutulan kişilerin, sıkı güvenlik altında, özgürlük ve güvenlik hakları sınırlandırılmıştır. Temiz hava almadıkları için ciğerlerinde, katı beslendikleri bağırsaklarında, güneş görmedikleri için gözleri ışığa hassaslaşmıştır. Bu şartlar altında başvuru tutulma koşulları "insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden" acı çekmesine, eziyet görmesine ve aşığılanmasına yol açmaktadır.

Sulh Ceza Hâkimliği'ne açılan davalar, buradaki kişilerin hukuki durumlarının Geri Gönderme Merkezlerindeki kişiler ile aynı olmasına rağmen, sırf mahkeme sürecinin sonuçlanmamış olması ve temel ihtiyaçlarının karşılanması gibi bir gerekçe ile menfi olarak sonuçlanmaktadır. Oysa kişilerin, hele ki çocukların bu şartlarda orada bir gün bile kalmaları İnsan Hakları Hukuku'na aykırıdır. Yiyecek, su ve yatacak yer veriliyor olması gibi bir gerekçe, ancak zaruret durumlarında idari gözetimin hukuka uygun şartlarda gerçek-

leştiği anlamına gelmemektedir.

Havalimanlarında çocuklarda aileleri ile birlikte bu odalarda beklemektedir. Derneğimize başvuran 4 çocuklu bir ailenin çocukları Türk yemeklerini yiyemedikleri aç kalmışlardır. Dışarıdan yiyecek istemi ücreti verilse de yerine getirilmemiş, hatta bunu talep ettiğimizde çocukların sanki saraylarda yaşadığı cevabı alınmıştır. Şu anda ilgilendiğimiz iki çocuklu ve annenin hamile olduğu vatansız Filistinli aile de yaklaşık üç haftadır halen havalimanındadır ve çocuklar bu şartlarda yaşamaktadırlar. Ne yazık ki burada da çocukların üstün yararı ve menfaatine yönelik hiçbir çalışma ve düzenleme bulunmamaktadır.

Kamp ve kamp dışında kalan çocukların durumları diğer durumlardan daha farklıdır. Kamplarda yaşayan çocuklar kayıt altında oldukları için ihtiyaçları karşılanmaktadır. Ancak yeni doğan çocukların vatansız olması, çocuk gelinlerin olması ve çocukların psikolojik destek almamaları başlıca problemlerendir.

Kamp dışındaki çocukların, kayıtsızlığı tüm sıkıntıların başıdır. Kayıt altında olmadıkları için sağlık başta olmak üzere hiçbir haktan yararlanılamamaktadır. Bir çoğu dilencilikte dahil olmak üzere kaçak şekilde çalıştırılmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye ne yazık ki hem İnsan Hakları Hukuku hem de Çocuk Hakları konusunda çok zayıftır. Mülteci çocuklar içinse durum daha da vahimdir. Çünkü hem fiziksel olarak hem de psikolojik olarak yaşadıkları travmalardaha çoktur. En azından yukarıda bahsedilen durumlar çocuk hakları açısından hem avukatların hem de STK'ların yardımları ile çözülebilir.

*Bu rapor, Uluslararası Mülteci Hakları Derneği'nden 2014 Ekim ayında alınmıştır.

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ İLE MÜCADELEDE GÜNCEL EĞİLİMLER

F. Serkan ÖNGEL¹

Çocuk işçiliği, insani gelişim açısından ciddi bir sorun olarak görülmektedir. İstatistikler çalışan çocukların önemli oranda eğitim hakkının da gasp edildiğini ortaya koymaktadır. Dünya’da her 5 çocuktan biri çalışmak zorunda bırakılırken, bu çocuklar sağlıklı bir çevreden ve temel özgürlüklerden de mahrum kalmakta, fiziksel, sosyal, kültürel, duygusal ve eğitsel gelişime zarar veren koşullarda çalıştırılmaktadır.

Bu süreçte çocuk işçiler ücretsiz işçi ya da ucuz işgücü olarak en çok sömürülen kesimi oluşturmaya devam etmektedir. Çocuk işçiliğine karşı ve çocuk istismarının ortadan kaldırılması için dünyanın pek çok yerinde projeler yürütülmektedir. “Asgari Yaş Sözleşmesi ve Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Bitirilmesi” ne yönelik ILO sözleşmeleri bu alanda atılan adımlardan bazılarıdır. Çocuk işçiliğinin Önlenmesine Yönelik Uluslararası Program (IPEC) bu amaca hizmet eden bir programdır. Bu programlar sorunun çözümünde çok etkili araçlar değildir. Güvencesizliğin ve esnekliğin çalışma yaşamını giderek daha fazla baskı altına aldığı bu süreçte, kalıcı adımların atılması için emekten yana programlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Nitekim Türkiye bu tip projelere dâhil olsa da izlemeye çalıştığı istihdam stratejisi çocuk işçiliği açısından son derece olumsuz bir tabloyu açığa çıkarmıştır.

ÇOCUK İŞÇİ SAYISI ARTIŞA GEÇTİ

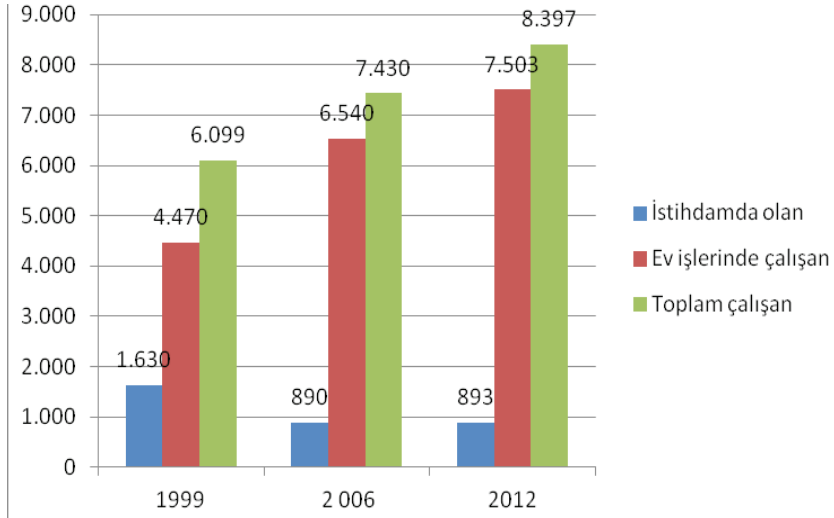
1999-2006 yılları arasında istihdam edilen çocuk sayısı 2 milyon 270 binden, 890 bin düzeyine düşmüştür. Diğer yandan aynı dönemde Türkiye istihdamdaki çocuk işçiliği ile mücadelede ivmesini kaybetmiştir. 1994-1999 yılları arasında istihdamdan çekilen çocuk işçi sayısı yıllık ortalama 128 bin iken, 1999-2006 yılları arasında yıllık ortalama 74 bin olarak gerçekleş-

¹ Bu metin Eğitim-Sen 5. Demokratik Eğitim Kurultay’ına sunulmuştur.

miştir. 2006-2012 yılları ise çocuk işçiliğinde azalma eğiliminin durduğu ve özellikle tarım kesimindeki artış ile birlikte çocuk işçi sayısının tekrar arttığı bir dönem olmuştur. 2012 yılında çocuk işçi sayısı 893 bine ulaşmıştır. TÜİK istatistiklerinden yaptığımız hesaplamalara göre;

1- Çocuk Emeği Ev İçine Kaymaya Devam Etmektedir: İstihdam içinde değerlendirilmeyen ev işlerinde çalışan çocukların sayısı 1999 yılında 4 milyon 447 bin iken, 2006 yılında bu sayı 6 milyon 540 bine ulaşmıştır. 2012 yılı için ise bu rakam yaklaşık 1 milyon kişi artarak 7 milyon 503 bine yükselmiştir. Böylelikle 5-17 yaş arası toplam çalışan çocukların (istihdama katılan ve ev içinde çalışan) sayısı 8 milyon 397 bine ulaşmıştır. Toplamda çalışan çocukların tüm çocuklara oranı 1999'dan bu yana % 41'den % 56'ya çıkmıştır (grafik 1). TÜİK Çocuk işgücü istatistiklerine göre ev işleri, hane halkı fertleri tarafından kendi evlerinde gerçekleştirilen ve ekonomik faaliyet tanımının dışında kalan faaliyetlerdir. Bu faaliyetler, hane halkı fertleri tarafından (çocuklar da dâhil olmak üzere) ücretsiz olarak gerçekleştirilen evle ilgili işleri kapsamaktadır. Hane halkı için alışveriş yapma, yemek pişirme, çamaşır yıkama, ütü yapma, küçük kardeşlere veya hanede bulunan hasta fertlere bakma, evi temizleme, hanede bulunan eşyaları onarma vb. faaliyetler bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Grafik 1- İstihdamda Olan, Evde Çalışan, Toplam Çalışan Çocukların Yıllara Göre Sayısı ('000)

Kaynak: TÜİK Çocuk İşgücü İstatistikleri,

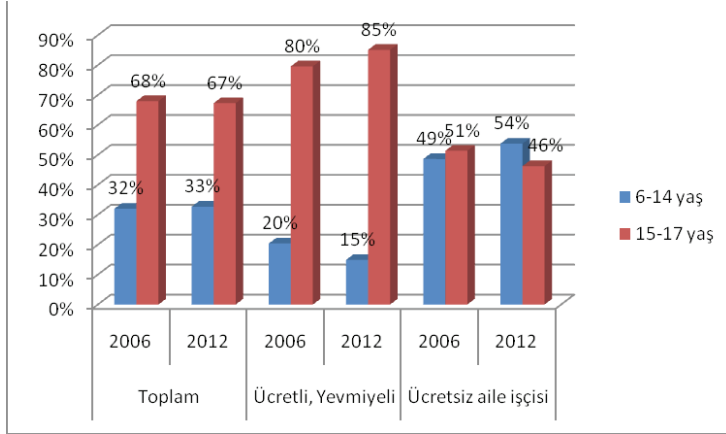
Bu tanımda yer alan faaliyetler arasında yer alan çocuk, yaşlı ve hasta bakım hizmetleri ile diğer faaliyetlerin aynı zamanda kadınları çalışma hayatının dışında tutan işler olduğu bilinmektedir. Devletin gereken nitelikli, yaygın ve ücretsiz bakım hizmetlerini satılamaması Türkiye'de kadınlar için işgücüne katılım oranlarının dünyanın en alt sıralarında yer almasına neden olmaktadır. Dünya Bankası veritabanına göre Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı % 28,1 ile 183 ülke arasında 169. sıradadır. Söz konusu değer dünya ortalaması için % 51,17'dir (WB 2013). 2006 yılı ile 2012 yılları arasında işgücüne katılım oranı kadınlarda % 6 puanlık bir artış kaydetmiştir (TÜİK 2013b). Bu artışın yarısını Lise altı eğitim düzeyine sahip olan kadınlar oluşturmuştur. Bu durum kriz dönemlerinde kadınların ucuz ve esnek bir işgücü olarak çalışma hayatına daha fazla katıldığı görülmektedir. Bu durum kadınların üzerindeki ev içi işlerin çocukların üzerine kalması bağlamında yorumlanabilir.

2- Türkiye için Çocuk İşçiliğinde Artış Çocuk Emeğinin En Kötü Biçimlerinde Yaşanmaktadır: Çocuk işçiliği dünyanın pek çok bölgesinde ortak bir pratik olarak görülmektedir. Çocuk işçiliğinin azaltılmasına yönelik artan çabalara rağmen henüz çocuk işçiliği ortadan kaldırılamamıştır ve çocuk işçilerin çok geniş bir kesimi hala tarım sektöründedir. Yoksulluk ve eğitim politikaları çocuk emeğinin acımasız döngüsünü besleyen unsurlardır. Dünya genelinde çocuk işçilerin % 60'ı yani 129 milyonu tarım sektöründedir. Tarım sektörü meslek hastalıkları ve iş kazaları açısından en tehlikeli sektörlerden biridir. Aynı zamanda çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinde çalışan çocukların da % 60'ı tarım sektöründedir. Bunların sayısının 70 milyon civarında olduğu hesaplanmaktadır. En kötü biçimlerde çalışan çocukların 3'te 2'si ücretsiz aile işçileridir.

Türkiye 2012 verilerine göre 2006 yılından bu yana çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin en yaygın olduğu ücretsiz aile işçisi çocuk işçilerin, toplam çocuk işçiler içerisindeki oranı % 41'den % 46'ya, sayısı ise 362 binden 413 bine yükselmiştir. Yine aynı kapsamda değerlendirilen tarım sektöründe çalışan çocukların sayısı da 73 bin kişi artış göstererek 326 binden 399 bine, toplam çocuk işçilere oran ise % 37'den % 45'e ulaşmıştır.

Tarımda çalışan çocuklar açısından asıl acı olanı ise tarımdaki istihdam artışının % 66'sının ve ücretsiz aile işçilerindeki artışın % 90'ının 6-14 yaş arası çocuklar olmasıdır. Toplamda da çocuk işçiliğinin artmasına neden olan 6-14 yaş çocuk işçilerin sayısındaki artıştır.

Grafik 2- İşteki Duruma ve Yaş Grubuna Göre Çocuk İşçilerin Oranı

Kaynak: TÜİK Çocuk İşgücü İstatistikleri, kendi hesabına veya işveren olarak çalışan çocukların sayısı az olduğu için grafikte gösterilmemiştir

Dünya genelinde istihdam içindeki çocukların sayısı 264 milyondur. Bu veri 2008 yılından 42 milyon daha azdır. Çocuk işçiliği daha sınırlı bir tanımdır. 2012 yılında 168 million 5-17 yaş arasında çocuk işçi bulunmaktadır. 215 milyondan 168 milyona gerilemiştir. Diğer ülkeler kategorisinde yer alan ülkeler haricinde çocuk işçiliği gerilemiştir. Ülkelere göre Gelir düzeyi arttıkça çocuk işçiliği azalmaktadır.

HEM OKU HEM ÇALIŞ: 4+4+4

Okula devam ederken çalışan çocukların sayısı 2006-2012 yılları arasında % 64 oranında artarak, 272 binden 445 bine yükselmiş durumda. Okuyan çocukların 2006 yılında % 2'si ekonomik bir faaliyette çalışırken 2012 yılında bu oran % 3'e ulaştı. Bu çocuklar arasında ev işlerinde çalışanların oranı da % 43'den % 50 seviyesine yükseldi. Okula devam etmeyen çocukların sayısı 2 milyon 314 binden, 1 milyon 297 bine gerilerken, okula gitmeyen çocuklar arasında ekonomik faaliyetlerde çalışanların oranı % 27'den % 35'e yükseldi. Buna karşın ev işlerinde çalışan çocukların sayısı bu kategoride % 44'den % 39'a geriledi.

İŞ CİNAYETLERİ

İstanbul İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi verilerine göre 2013 yılında yaşamını yitiren 1235 işçinin 59'u çocuk işçidir (18'i 14 yaş ve altı, 41'i 15-17 yaş arası). Bu da yüzde 4,7 oranına tekabül ediyor. Yaş verilerine ulaş-

lamayan 144 işçi de oranlama içinde düşünüldüğünde 2013 yılında ölen işçilerin yüzde 5,4'ü çocuk işçilerden oluşuyor. Yani can veren her 20 işçiden birisi yoksulluktan dolayı çalışan çocuk işçilerdir (İSİG 2014). Çocuk işçiler güvencesiz işçi havuzunun önemli bir kaynağıdır ve çocuk işçi cinayetleri oranının artacağı da aşîkârdır.

SORUN YAPISAL

Çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik ortaya konulan çabalara rağmen yeterli bir sonuç alınamamasının arkasında, emek piyasasının esnekleşmesi ve kural dışılaşmanın yaygınlaşması gelmektedir. Kimi sayısal verilerden hareket ederek Türkiye gerçekliğinin sadece olumlu yanı kamuoyunun bilgisine sunulmaktadır. Halbuki verilerin yüzeyini kazıdığınızda gerçeklik tüm çıplaklığı ile ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak 2012 yılında yasalaşan 4+4+4 yasası ile zorunlu ilköğretim yaşı 6-13 yaş aralığına çekilmiştir. Bu durumda ortaokulun bitiş yaşı aynı zamanda çocuk işçiliğinin yaygınlaşma yaşını fiilen 13'e düşürmüştür. Yine esneklik başlığı altında evden ve uzaktan çalışmayı yasal hale getirme çabası ev içinde çalışan 8 milyon çocuğu doğrudan ilgilendirmektedir.

Çocuk işçiliği, yoksulluk ve güvencesizlik zemininde yükselen istihdam stratejilerinin yapısal olarak ürettiği bir sonuç olarak görülmelidir. Dolayısıyla çocuk işçiliği ile mücadele bu strateji ile mücadeleden geçmektedir.

KAYNAKÇA

ILO (2013) Marking progress against child labour - Global estimates and trends 2000-2012 / International Labour Office, International Programme on the Elimination of Child Labour (IPEC) - Geneva: ILO, 2013.

TÜİK (2013) Çalışan Çocuklar 2012, Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara:TÜİK, 2013.

İSİG (2014) 2013 Yılı İş Cinayetleri Raporu, İstanbul İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi, 13 Ocak 2014, www.guvencelicalisma.org, Erişim [14 Ocak 2014]

TÜİK (2012) Çocuk İşgücü İstatistikleri 1994,1999, 2006, 2012, Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr,

WB (2013) Labor participation rate, female (% of female population ages 15+), World Bank <http://data.worldbank.org/indicator/SL.TLFCACT.FE.ZS> Erişim [18 Ağustos 2013]

TÜİK (2013), Hanehalkı İşgücü Anketi, Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr,

HER ÇOCUK ÖZELDİR

Av. Gizem ATAR

Onları anlayabilmek, onların dünyasını, sınırsız hayal güçlerini, yeteneklerini, potansiyellerini... Onların masum dünyasına dâhil olabilmek ve orada onlara el uzatabilmek... Her biri ayrı bir dünya ve o dünyada kurallara, yasaklara yer yok. Ne güzeldir bir çocuğun mutluluğu olabilmek, onunla öğrenebilmek, büyüebilmek...

“Her Çocuk Özeldir”, diğer adıyla “Yeryüzündeki Yıldızlar”

Aamir Khan'ın yapımcılığını, yönetmenliğini üstlendiği ve oyunculuğuyla müthiş bir eser çıkardığı 2007 yapımı harika bir Hint filmi. Başrolde Darsheel Safary, filmdeki adıyla Ishaan Awasthi henüz 8 yaşında rengarenk dünyasında mutlu, özgür, yetenekli... Resim konusundaki yeteneğini çocuklara özgü o sınırsız hayal gücüyle harmanlayan Ishaan harika resimler yapıyor, öyle ki yaptığı resimler kelimeleri, mutluluğu, korkuları oluyor... Hayatın akışına ters

giden cesur bir çocuk... Zeki, ama bir farkı var. Evet farklı, yaşlıları kolaylıkla okuyup yazabilirken, o bunu yapamıyor; harfleri ve kelimeleri karıştırıyor, hat-ta tersten algılıyor. En basit dört işlemi bile yapamıyor ve tabii ki nihayetinde rekabete ve ezbere dayalı eğitim sisteminde başarısız, tembel damgası yi-yerek, ötekileştiriliyor. Ötekileştirilen her birey gibi Ishaan da öfkeli, kavgacı ve haylaz bir insana dönüşüyor. Sorunun kaynağını aramak yerine, ceza-landırmayı tercih eden aile, çareyi Ishaan'ı civarın pahalı yatılı okullarından birine göndermekte buluyor. Kendi dünyasına yabancı bir yere adeta askeri disipline sahip bir okula gönderilen Ishaan, böylelikle yapayalnız kalıyor. Re-sim yapmayı da bırakıyor. Öğretmenlerinin baskıcı ve hoşgörüsüz tutumla-rıyla özgüvenini tamamen yitirerek, mutsuz koca bir adama dönüşüyor ta ki onun dünyasını anlayabilen, bir sorunu olduğunu fark edebilen, Ishaan'ın korkuyla dünyaya sınıksız kapattığı kapılarını aralayabilen biri çıkıp gelene dek. Okula vekil öğretmen olarak gelen resim öğretmeni Ram. O'nun korku dolu dünyasındaki yalnızlığını, o yalnızlık içindeki farklılığını fark edip bunun nedenini anlamaya çalışırken karşısına en sık rastlanan öğrenme bozukluk-larından biri, yani "disleksi" çıkıyor. Çünkü Ishaan, hatırlamakta problem ya-şıyor, birbirine benzeyen harfleri karıştırıyor. Örneğin, d ve b'yi ayırt etmekte güçlükle çekiyor... Yön ve zamanı kullanmada sorunlar yaşıyor, matematiksel işlemleri kavrayamıyor... Yani asıl sorunun hafıza ve dil olduğu, bu hastalıkta zekâ geriliği olmadığı gibi üstün zekalı insanlarda da disleksi ortaya çıkabi-liyor...Albert Einstein, Leonarda Da Vinci, Walt Disney, Bill Gates gibi ünlü dâhilerin de disleksili oldukları biliniyor.

Filme geri dönecek olursak; onun zenginliğini fark eden Ram, Ishaan'ın kahramanı oluyor ve onu geri kazanıyor. Film bittiğinde, yüzünüzde koca-man bir gülümseme kalıyor.. Ve tabii ki birbirini kovalayan düşünceler. Zira eğitim sistemine ilişkin ciddi sıkıntılar bunlardan biri... Belki Batı'dan daha çok Doğu kültürüne yakın olduğumuzdan, filmdeki benzerlikler hemen göze çarpıyor.. Bizim toplumumuzda başarının ölçütü; dereceye girmek, yüksek puan yapmak, parmakla gösterilen bir öğrenci, doktor, mühendis, avukat olmak... Başarının sınırlarını bu şekilde çizirken adeta yarış atı yetiştiriyoruz. Daha hızlı koşsun, birinci olsun, herkesi geçsin diye diye hayati bir yarıştan ibaret göstererek, onların hayallerini, yeteneklerini, potansiyellerini hiçe sayı-yoruz. Ishaan gibi başarısız(!) çocukları bir kenara itip, onları yalnız bırakıyo-ruz, e ne de olsa onlardan bir halt olmaz!

Ne yazık ki onlara öğretmek görevini üstelenen birçok eğitimcide de bu bilinç gelişmemiş durumda.

İşte bu yüzden, bu film sizi anlamlı bir yolculuğu çıkartıyor. Ve o yolculukta anlıyorsunuz ki çocuk gözüyle bakılınca bambaşka bir yer oluyor Dünya.

Bir ağacın dallarına benzetebiliriz çocukları. Her dal birbirinden farklı olduğu gibi, dalların taşıdığı yapraklar da birbirinden farklı. Bütün dalların kendine özgü özelliklerini koruyarak bunları birleştiren, insanlığı göklere yükselten bu ağacın gövdesini elbette ki eğitim oluşturacaktır.

Her çocuk özeldir, keşfedilmeyi bekleyen birer yıldız gibi... Onların parlamasını, kendilerini ve çevresini aydınlatmalarını sağlamak da bizim elimizde, onların ışığını söndürmek de... Bunun farkında olursak onların farklılığını tehlike, yanlış, özür olarak değil, zenginlik olarak görürüz. Ve o noktada onları kazanmak adına vereceğimiz mücadele meyvesini verecek ve bizi gerçek anlamda başarıya ulaştıracaktır. Bunun için biraz farkındalık ve ilgi yeterli olacaktır kanaatindeyim, zira etrafımızda anlaşılmayı ve kazanılmayı bekleyen Ishaan çok! Ve biz onların hâlâ farkında değiliz. Çocukların çocuk olabildiği ve sahip oldukları hakları özgürce kullanabildiği bir Dünya ümidiyle...

İLKSEN BAŞARIR ve MERT FIRAT İLE SÖYLEŞİ

Av. Özlem Akbulut GÜN / Av. Deniz KATAR

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı vesilesiyle sinema ve televizyon dünyasından tanıdığımız, çocuk hakları konusunda duyarlı başarılı yönetmen ve senaryo yazarı İlksen Başarır ve başarılı senaryo yazarı, oyuncu Mert Fırat ile Çocuk Hakları Merkezi (ÇHM) olarak bir söyleşi gerçekleştirdik. Türkiye’de ensest olayını işleyen ilk film olan “ATLIKARINCA” filmi üzerinden bugün çocuk hakları kavramına verilen önemi konuştuğumuz söyleşimizi paylaşmadan önce konuklarımız hakkında kısa bir bilgi verelim.

İlksen Başarır, 1978 İstanbul doğumlu ve Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi mezunudur. 2009 yılında ilk sinema filmi olan “Başka Dilde Aşk” filmini 2010 yılında da Atlıkarınca filmini çekmiştir.

Başka Dilde Aşk Filmi ile;

- > 46. Altın Portakal Uluslararası Film Festivali Kent Konseyi Jüri Ödülü,
- > 4. Bursa Uluslararası İpekyolu Film Festivali SİYAD En İyi Film Ödülü,
- > 21. Ankara Uluslararası Film Festivali Jüri Özel Ödülü, Umut Veren En İyi Senaryo Ödülü,
- > 13. Berdyansk Film Festivali En İyi İlk Yönetmen Ödülü,
- > 5. Kıbrıs Uluslararası Film Festivali En İyi Film, En İyi Senaryo, En İyi Yönetmen Ödülü

Atlıkarınca Filmi ile;

- > 47. Antalya Altın Portakal Uluslararası Film Festivali En İyi Senaryo Ödülü
- > 30. İstanbul Uluslararası Film Festivali Radikal Halk Ödülüne layık görülmüştür.

Mert Fırat, 1981 Ankara doğumlu olup, İsviçre’de radyo televizyon eğitimi ardından Ankara Üniversitesi D.T.C.F Tiyatro Bölümü mezunudur.

Başka Dilde Aşk Filmi ile;

- > 21. Ankara Uluslararası Film Festivalinde En İyi Erkek Oyuncu
- > 4. Yeşilçam Ödülleri En İyi Erkek Oyuncu
- > 5. Kıbrıs Uluslararası Film Festivali En İyi Senaryo, En İyi Erkek Oyuncu
- > 13. Berdyansk Film Festivali Umut Vaad Eden Genç Oyuncu
- > 15. Sadri Alışık Ödülleri En İyi Erkek Oyuncu

Atlıkarınca Filmi ile;

- > 47. Antalya Altın Portakal Uluslararası Film Festivali, En İyi Senaryo Ödülüne layık görülmüştür.

ÇHM: Türkiye’de ve dünyada çocuk istismarı ve ensest çok görülen bir olgu. Siz de “ATLIKARINCA” isimli sinema eserinde ilk kez aile içi istismarı konu edindiniz. Öncelikle “ATLIKARINCA” filminde çıkış noktanız ne idi? Yani bu film ile hem oyuncu hem yazar hem de yönetmen olarak neyi amaçladınız?

MERT FIRAT: O zaman İlksen’in bir hikayesi vardı ve bir de konusu vardı ensest. O dönem Türkiye’de arka arkaya haberlerin çıktığı pedofili ve ensest vakaları vardı. Ancak ilk filmimizin bu olması halinde zorlanacağımızı düşündük ve ondan önce yine toplumsal bir konu olan, engelli bir gencin aşkını anlatan “BAŞKA DİLDE AŞK” filmini çekmeye karar verdik. Sonra ikinci filmimiz olan “ATLIKARINCA” için çalışmaya başladık. O süre içinde elimizde ensest üzerine yazılmış çok az kaynak vardı. Bir tek ismini şimdi hatırlayamadığım bir adli tıp profesörünün anılarını anlattığı bir kitabı vardır. Onun dışında ne-redeyse faydalanabileceğimiz kaynak yoktu. Sonra araştırmaya başladık.

Birleşmiş Milletlerin bu konuda yapmış olduğu araştırmaları içeren bir kitaba ulaştık. Sonra İksen Fransızca kaynaklardan bir şeyler buldu. Sonra İngilizce kaynaklardan ben okumaya başladım. Anladık ki, Türkiye’de buna dair çok fazla yapılmış proje ve kitap yok ama bir sürü tez var. Onlara nasıl ulaşacağımızı araştırdık ve ulaştık. Bir iki yıl boyunca aslında sürekli bunun üzerine okumalar yaptık. Bu filmin hazırlık çalışmalarını yaparken şunu anladık, insanların bununla yüzleşmesi, karşılaşması, bunun bir problem olduğunu saptaması ve bunu kabul edip buradan doğru düşünmeye başlaması bile çok şeyi değiştirecekti. Ve çok büyük bir farkındalık yaratacaktı. Hesaplaşma basamağına geçmek için ilk başta bunu başarmak gerekiyordu. Ve biraz da böyle bir etki yaratması için bu hikâyeyi seçtik ve bu hikâyeyi böyle anlatmaya karar verdik. Birçok arkadaşımızla hikâyeyi paylaştık ve onların da görüşlerini aldık. Hikâye biraz rahatsız etsin ama çok can yakmasın istedik. Seyredilebilecek gibi olmasına çok çalıştık. Bir yandan da istismarın kendisi olmaktan da çok kaçındık. Çünkü eleştirirken aslında çocuk pornosuna malzeme yaratabilirsin. Yani bir bakıma farkında olmadan o dipteki merakı bir şekilde deşip onun kimyasını doğasını bozabilirsin. Çocuğu bir anlığına bile olsa bir arzu nesnesi olarak göstermek beni rahatsız eder. Bu durum da bir bakıma çocuğa yapılmış bir saldırı olurdu. O yüzden işte kendimize böylece bir projeyi seçtik ve bu duyarlılıkla yola çıktık.

İLKSEN BAŞARIR: Bize hep soruyorlar böyle bir şey başınıza geldi mi diye. Yani zannediyorlar ki böyle bir şeyi anlatmak için kişinin başına gelmesi lazım. Öyle değil tabii ki. Ensesti yaşamana gerek yok anlatmak için ama sonuçta zaten her gün bir şekilde tacize uğruyoruz dışarda hepimiz. Kadın-erkek her yaşta fark etmiyor hepimiz tacize uğruyoruz. Sonuçta buradan yola çıktık. Senaryo ve hikâye hakkında arkadaşlarımızla konuşmaya işte biz ensestle ilgili bir şey yazacağız diye paylaşmaya başladıkça herkes duyduğu olayı ya da başından geçmiş bir ensest hikayesini anlatmaya başladı. İşte benim bir arkadaşımın başına bilmem ne gelmişti, yok bana küçükken bilmem ne yapılmıştı vs herkes bir şeyler anlatmaya başladı. Herkesin yaşadığı bir şey var ama uzun süren bir şey değilse insanlar genelde onu unutmaya çalışmışlar. Yani beyin onu unutturuyor sana, sen hatırlamak istemiyorsun. Çok okuduk konunun üzerine. Biraz da içgüdüsel bir şeyler oluyor yazarken. Mesela biz yazarken bazı kodlar bulup koyduk filmin içine. Mesela atlıkarınca meselesini bulduk. Tahta at mevzusu. O dönem bir kitap okuduk ve kitapta adam çocuğunu taciz ediyor ve hep şöyle diyor çocuğa -atçılık oynayalım mı? Bununla kandırıyor çocuğu. Bazı şeylerin çağrışımları sembolik ve metafor olarak vardır. Beyinde oluşturduğu şeyler sonuçta bir kolektif bilinç olarak hepimizde yer ediniyor. El yordamıyla bulduğumuz bazı

şeylerdi ama sonradan psikiyatristlere ve psikologlara okuttuğumuzda doğru tespitleri koyduğumuzu gördük.

MERT FIRAT: Ensest eylemini yapan kişinin, mağdur çocuğa olay sonrası hediye vermesi çocuğu koşullama arzusunu gösterir. Yani o acının, o durumun, o gizli alanın bir ödülü var dolayısıyla da gizemli kalmalı. Yaşanan durum iki kişinin arasında tutulan bir sır durumuna doğru gidiyor. Yani adam çocuğa bu bizim tatlı sırrımız, bu sırrın böyle bir ödülü var ve bi yandan da biz birbirimizi seviyoruz demeye çalışıyor. Filmde adam “birbirimize daha da yakın olacağız” diyor mağdur ettiği çocuğuna. Birbirine daha yakın, daha özel, daha çok sevmek yani o kişilerin birçoğu böyle davranıyor.

İLKSEN BAŞARIR: Biz bu filmi yaptık ama mesela hala şunu merak ediyorsunuz bir insan niye böyle bir şey yapar? Bunu bilmiyoruz.

ÇHM: *Bu tip aile içi şiddet, istismar ve ensest olaylar Türkiye’de çokça yaşanmakta ve maalesef adli ve idari birimlere bu vakalar çok yansıtılmadığı için aile içinde kalmakta. Bu nedenle aile içi istismar konusunda yapılan istatistikler de gerçeği pek yansıtmamakta, yaşananlar karanlık rakamlar olarak kalmakta. Mesela filmde anne olayı öğreniyor ama sonrasında kızını kucaklamıyor, psikolojik destek almıyor, hukuki yollara başvurmuyor kendi çözüm yolunu üretiyor. Babayı öldürerek sorunun üstünü kapatıyor. Neden filmde bu yolu seçtiniz? Yani yol yöntem göstermek nasıl bir fikir olurdu? Hukuki yollara başvursaydı ne olurdu?*

MERT FIRAT: İkinci bir film olurdu. Biz bunu çok konuştuk hatta iki sebeple özellikle yapmak istemedik. Birincisi “BAŞKA DİLDE AŞK” filmimizde de benzeri bir şey yapmıştık ve orada da bizim görevimiz işitme engellilerin hayatla nasıl baş edebileceğini anlatmak değildi. Burada da niyetimiz dikkat çekmekti. Bir gün, ne olmalıydı sorusunu konuşma zeminini hazırlamaktı. Çünkü konunun uzmanları değiliz.

İLKSEN BAŞARIR: Hukuki yola başvurmak gerçekten bir belgeselin konusu olurdu. Türkiye’de ensest başlıklı başka bir film çekilmediği için bu soruların sorulma sebebini de çok haklı görüyoruz. Çünkü başka ensest filmi yok, başka işitme engelli filmi yok. İşitme engellinin merkeze konulup idealize edildiği bir film yok. Bir babanın, nerdeyse böyle çok konservatif bir adamın, büyük egosentrik problemleri olan bir adamın, böyle çekirdek bir orta sınıf ailenin hikâyesinin ensest üzerinden anlatıldığı başka film yok.

MERT FIRAT: Bu adamlar o kadar iyi yerleşiyorlar ki buldukları, konumlandıkları yere hiçbir şey göremiyorsunuz. Normal insanlar gibi. Narsizmin, ensestle yakın dost, arkadaş olduğu bilinir. Pedofiliyle de narsizm

aslında çok iyi dost. Okuduklarımızdan, hissini anlayabildiğimizden, kişilerdeki etkisini gördüğümüzden biraz da çözüm odaklı değil de süreç odaklı bir film ve senaryo yazmaya çalıştık çünkü sonucu değiştiremiyorsun ama sürecini anlarsan yani psikolojisini, duygusunu, küçük detaylarını anlarsan bunun daha çok yardım edeceğini düşündük. Bir de bütün bunların dışında hukuki sürecin ideal olmayışı var. Hani onu yaptığında bi de hukuku eleştirme kısmı var idealist bir hâkim çıkacak, idealist bir savcı çıkacak, idealist bir avukat çıkacak başka bir film oluyor yani bundan sonrası. İşte birazcık da bundan kaynaklı kaçmak ve biraz da hevesi kursağında bırakmak, insanlara suçluluk duygusu yaşatmak, insanları sen de buna şahit oluyorsun kapı komşun, arkadaşın, eşin dostun belki bir şey yapıyor ve sesini çıkartmadığın için sen de bunun bir parçasısın duygusuyla bırakmak istedik. Yani cinayet işleniyor bu ailenin içinde ve bu cinayetin faili ve suç ortakları mezarın başında. Gömülme sahnesinde aslında bütün ailenin öldüğünü ve gömüldüğünü anlattık. Korkunç bir geçmişe dayanıyor içimizde pek çok insan ve aile. Biz o insanlarla, ailelerle tanışıp bazen hayatlarımızı birleştiriyoruz bazen bir iş ortaklığı kuruyoruz. Bir döngü gibi aslında o lanet bizim içimize gelip giriyor ve varoluyor ve bu insanlar var olmaya devam ediyorlar. Aslında biz biraz da oraya yani içte ukte bırakan, keşke o davayı açsaydı gibi talepleri, çözüm yollarını duymak istiyorduk. Dünyanın her tarafında ensest filmleri ya da pedofili filmleri sertleştikçe seyirci kaybediyorlar. Seyirci kaybettiğinde de film amacına ulaşmamış oluyor çünkü kitlelere ulaşmamış oluyor. Filmi binlerce insan izledi. Bugün Türkiye’de bir filmin 25.000-30.000 yapması inanılmaz bir rakam.

ÇHM: *Biz ensestin ya da çocuk istismarının çocuğun masumiyetini elinden aldığını düşünüyoruz. Filmde Edip’in oyuncuğunu parçalamasını, öfkesini oyuncuğundan çıkarmasını, oynayamaz hale gelmesini, oyundan kopmasını masumiyetinin elinden alınması olarak okuduk? Bunu mu anlatmak istediniz?*

İLKSEN BAŞARIR: Hem öyle, hem de 4-5 yaşında bir çocuktan bahsediyoruz. Bu çocuk orada ona yaşadığı şeyi hatırlatan nesneyi yok etmek istiyor. Bir de atlıkarınca meselesi ve ata binme meselesi var. Yani küçük bir çocuğun at hakkındaki fikri var. “Oyuncağı ortadan kaldırırsam yaşananları da ortadan kaldırırım” düşüncesi var.

MERT FIRAT: Babanın çocuğu kandırışı atlıkarıncaya gitme şeklinde. O çocuğu oradan uzak tutmamak için atı kullanıyor.

İLKSEN BAŞARIR: Edip’in kardeşini oyuncak atına bindirmemesi mesele o kadar küçük olmasına rağmen çocuk akıyla düşünüyor. Yani kız kardeşi de ata binerse kendisinin başına gelenlerin onun da başına geleceğini düşünüyor.

ÇHM: *Çocuğun uğradığı mağduriyetin geleceğini nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz? Mesela filmde Edip başka bir cinsel tercihle ailenin karşısına çıkıyor. Sevgi saçını kesiyor, cinselliğinden, bedeninden, kadınlığından nefret eder hale geliyor. Bu tür bir ensest olayının geleceğe yansımalarının bu şekilde mi olduğunu düşünüyorsunuz?*

İLKSEN BAŞARIR: Biz Edip ile ilgili durumu biraz havada bırakmak istedik.

MERT FIRAT: Ve önyargıyı kaldırmak istedik.

İLKSEN BAŞARIR: Evet çünkü genelde böyledir. Erkek çocuk tacize uğrarsa genel olarak eşcinsel olur diye bir kanı var hepimizin kafasında. Sonuçta bu çocuk babası öldüğü zaman eve döndüğünde 16-17 yaşında ve en yakın arkadaşıyla geliyor. Yani tuhaf bir şey yok bunda. Edip'in eşcinsel olarak algılanması tamamen bizim bu bilgiye sahip olmamızdan. Yoksa aslında filmde böyle bir kod yok. Bunu bildiğimizden ve bu bilgi ezberimizde olduğundan öyle düşünüyoruz.

MERT FIRAT: Erkek egemenin yönettiği bir dünyada yaşadığımız için bu algı oluşuyor. Yani İskandinavya'da da erkek çocuk bir şey yaşamışsa başka bir erkekle o artık erkek değildir. Dünyanın her tarafında bu böyle. Dolayısıyla erkek çocuk enseste maruz kalmış olduğunda erkekliliği ondan alınmış kabul ediliyor. Böyle bir kod var. Biz senaryoyu ilk yazdığımızda bir kız arkadaşıyla birlikte geliyordu, hatta üç kişi geliyorlardı, sonra dedik ki sanki bu üç kişi kızı saklıyormuş da o çocukta bir şey varmış gibi gereksiz bir dikkat çekiyordu. Biz de bunu koyalım ve herkes bunu gay zannedecek zaten dedik. Bunu çalıştıralım ve buradan da bir önyargı konuşalım istedik. Çünkü aslında birisinin senin adına seçim yapması ve gelecek hayatını devam ettirmesi mümkün değil. Bu adam sen küçükken, henüz bedenini koruyamazken sana tacizde bulunmuş olabilir ama devamında sen özgür bir tercih yapabilirsin. Hatta bence zaten hepimiz cinsiyetsiz doğuyoruz ve sonra tercihimizi yapıyoruz yani bu kültürel kodlar, bu cinsiyet dayatmaları olmasa. Dolayısıyla bir de bunu çalıştırmak, belki biraz buna dair de düşündürmek istedik.

ÇHM: *Filmden sektöre geçelim ve sinema sektöründe çocuk hakları konusunu konuşalım istiyoruz. Sizce sinemada çocuk hakları yeterince işleniyor mu? Yani sinemada çocuk yeterince yer alıyor mu? Çocuk merkezli bir sektör var diyebilir miyiz? Bu konuya kafa yoruluyor mu?*

MERT FIRAT: Çocuğun kullanıldığı, çocuğun istismar edildiği binlerce film var. Neden kafa yorulmuyor? Başta ticari kaygı var tabii ama bazı arkadaşlar da yapmıyor niye bilmiyorum.

ÇHM: *Peki sinema ve dizi film çekimleri esnasında setlerde çocuk hakları ihlalleri yaşıyor mu? Çocukların çalışma koşulları neler?*

İLKSEN BAŞARIR: Sinemada her şey ihlal ediliyor. Çünkü bir sistem yok bizde. Çalışma koşullarına gelince işte daha yeni yeni dizilere, reklamlara gelmeye başladı günde 12+4 saat çalışma şartı. Biz kendimiz de zaten 13 saatten fazla çalışmıyoruz sette.

MERT FIRAT: Mesela son çektiğimiz filmde 12 saatten fazla hiç çalışmadık.

İLKSEN BAŞARIR: Bir düzen olmadığı için mesela sigara içiliyor yani çocuk orda duruyor olabilir, geçiyor olabilir yani her şey olabilir. Bir de işte çocuğunun ünlü olmasını isteyen aileler var. Onun büyümesine kapılıyorlar. Paradan da öte bir arzu bunu yaptırıyor. Tabi sonra ruh hastası oluyor çocuklar.

MERT FIRAT: Orada mesela para bile merkeze konulsa daha anlaşılır. Çünkü bence o da iğrenç bir şey de öbürü bence başka bir taciz. Yani senden çıkan şeye hayranlığın büyüyor ve bakın benim çocuğum ne oldu diyorsun. Başka bir şekilde taciz ediyorsun çocuğu.

İLKSEN BAŞARIR: Yani çocuk kullanılıyor. Çocuk için bilinçli bir ekip ve bilinçli bir aile olması lazım.

MERT FIRAT: Ben şeyi istiyorum çocuk sete çıkacaksa yanında mutlaka psikoloğu olmalı. Mesela psikoloji derneği size bir tane adam gönderiyoruz ve çocuğun yanında duracak diyebilmeli. Yine çocuk hakları derneklerinden, Bakanlıktan vs ilgili yerlerden izin almadan çocuk oynatılmamalı. Yetkili gelip hazır bulunmalı. Nasıl bir ormanda çekim yaparken, orman bakanlığından gözlemci geliyor ise aynen öyle gözlemciler hazır bulunmalı. Bir iki saat içinde halledilebilecek duruma gelmeli. Yine avukatlara ya da stajyer avukatlara imkân sağlayarak, günlük harcırahı neyse verilerek gelmeleri sağlanmalı. Çocuğun yanında durarak ne oluyor çocuğa, nasıl müdahale ediliyor, nasıl etkileniyor, hakları çiğneniyor mu gözlemeli. Ya da aktör coaching sistemi oturtulmalı. Sonuçta bunlara bir yıl kafa yorulsa, zaten bu sistem oturur. Bunların hepsi çok kolay yapılabilir ve çocuğa da zarar verilmemiş olur böylece. Çocuğun biz doğasını bozmak istemiyoruz. Ayrıca çocuğa şunu da öğretmiş olacağız, 20 yıl sonra o çocuklar oyuncu olduklarında haklarını biliyor ve talep edebiliyor olacaklar. Hem haklarını öğrenecekler, hem sistem oturmuş olacak. 20 yıl sonra o çocuklar diyecek ki, biz şu saatten fazla çalışamayız, yani ben çocukluğumdan beri oyunculuk yapıyorum bu çocuğu oraya oturtamazsınız gibi. Bu farkındalık ister istemez oturacak.

ÇHM: *Avrupa'da mesela sinema sektörü işçi kabul etmiyor çocuğu, çocuk işçiliği teşvik etmemek için çocuğun kültürel, sportif ve sanatsal aktivitesi kapsamında değerlendiriliyor oyunculuk yapmasını. Çünkü ana hedef çocuğun oradan para kazanması değil çocuğun bir sanatsal, kültürel, sportif aktivitenin içinde olması yani burada futbol da aynı şey, tiyatro sahnesi de, sinema seti de aynı şey çocuk için. Fakat koşullar koyuyor. Diyor ki, okul saati dışında olacak, gece olmayacak, yaşına göre üç saatten fazla olmayacak, 0-2 yaşına kadar kesinlikle sette olamıyor çocuklar. Işıktan ciddi zarar görüyor çünkü çocuk, ve ona göre bir sistem kuruyorlar. İki ile dört saatten fazla duramıyor sette. Mutlaka aileden bir ferdi, psikoloğu ve danışmanı hazır oluyor yanında. Ve çocuğun bir ortamı oluyor. Yani bizde nasıl starlara kavran veriliyorsa onun gibi bir ortamı var, oyun alanı var çocuğun. Doğasını bozmuyorsun. Çünkü oraya oyun oynamaya geliyor. Buradaki temel yaklaşım oyun fikri. İş gibi görmemesi gerekiyor. Ben sete geldim çalışıyorum diye düşünmüyor. Çünkü o zaman çocuk işçi oluyor. Sizin filminizde de çocuk oyuncular vardı. Onların çalışma koşullarını nasıl düzenlediniz?*

MERT FIRAT: Biz de böyle bir yol izledik. İlk önce çalışma koşullarına fazlasıyla uyduk. Çocuklar günde iki saatten fazla çalışmamıştır. Zaten çalışmıyor ki çocuk. İstediklerini yap çalışmıyor. Yani o mükemmel bir şey ve bence öyle olması gerekiyor. Onları alıp bir saat çalıştırıp ara verip, o arada başka sahneler çektik, sonra kalan bir saati çektik. Yani bir kere çocuk çok taze geliyor oraya, çok hazır geliyor, çok eğleniyor yaptığı işle. Çünkü o bir mucize. Çocuk oyuncu ele avuca sığmaz. Çünkü bizler öğrenmiş, nerede ne yapması gerektiğini bilen, hiçbir sürprize yol açmayan, öğrendiğimiz kodlarla bir şey yapıyoruz ama çocuk öyle değil. O geliyor, sahnede durup dururken masadaki ekmeği alıp yiyor. Ay aldı dekoru yedi, çok güzel aldı diye bakıyorsun. Mucize oluyor yani orda. Çünkü o bir halin içine kendini bıraktı, oynamıyor, takılıyor yani orda, bütün bu trajik konuşmalarda benim bu ekmeği yememe kimse engel değil diyor ve hop diye alıp yiyor. Dolayısıyla onu öyle kullandığında inanılmaz oluyor. Biz setteki küçük çocuklarla bu duyarlılıkla çalıştık. Sevgi karakterini canlandıran çocuk oyuncumuz, tacize uğramış bir çocuğu canlandıracağı için karakterin psikolojisi, olayın atmosferi büyük ihtimalle ona zarar verecekti ve biz de bir oyuncu koçuyla çalıştık. Bu konuda çok deneyimli bir psikologdan destek aldık. İlk önce anesi babasıyla senaryoyu paylaştık, onlar çocuğun bunu okuyabilecek ve kaldıracabilecek bir psikolojide olduğuna kanaat getirdikten sonra çalışmaya başladık. Casting direktörümüz bu konuda çok duyarlı ve çok yardımcı oldu bize. Dolayısıyla biz olayı birçok filtreden geçirdik ve filtreden geçirdiğimiz şeyi çocuğa sunduk. Altına asla o bilindik kodu koymadık. Şimdi baban seni

taciz ediyor koduyla ağlatmadık onu ya da Şimdi Şu duyguyla bak hiç bir zaman demedik. O kedisine ağladı, köpeğine ağladı. Gerçekten ya kedisi ölürse durumunu düşündü ve ağladı. Çünkü ocuğun o naifliğini bozmamak lazım ve devamında da böyle bir duyguyu taŐımamalı. Yarattığımız eser ne olursa olsun çocuğun içine bu durumu konumlandırmamalıyız. O da başka bir taciz çünkü.

İLKSEN BAŞARIR: Ama ne olduğunu da biliyordu senaryoda. Ailesi anlattı yani ona böyle Şeyler oluyor hayatta, böyle Şeyler yaşayan çocuklar var, böyle aileler var diye.

MERT FIRAT: Senaryonun tamamını da paylaŐmadık biz onunla, sadece onun olduğu bölümleri biliyordu.

İLKSEN BAŞARIR: Sevgi karakterini canlandıran ocuk oyuncunun ailesi de zaten çok bilinçli bir aileydi. ocuk oyuncumuzun adı Zeynep'ti. Filmin ve set ortamının Zeynep için de çok faydalı olduğunu düşünüyorum. Kendisi de ailesi de bunu hep söylerler. Biz ilk tanıştığımızda onunla o kadar utanıa bir kızdı ki anlatamam. Nasıl yapacağız falan diye bayağı bir düşündük. Sonrasında ise ailesi biz bırakıp gideceğiz sizinle çok mutlu burada bizim kalmamıza gerek yok demeye başladı. Ve inanılmaz bir zgven geliŐtirdi Zeynep sette. Bambaşka biri oldu yani. Ona çok iyi geldi. Mesela saçlarını çok seviyordu ben saçını keseceksin filmde dedim önce ya işte acaba peruk kullansak mı, kesmesem mi falan dedi ben çok güzel olacak inan bize dedim ve kesti. O kadar beğendi ki saçlarını yani çok acayip Şeyler geliŐtirdi kendinde.

MERT FIRAT: Acayip bir hava geldi ocuğa. DiŐ telleriyle başlayan ocuk, diŐ tellerini çıkardı, bizle yemek yemeğe başladı, işte glmsmeye başladı, insanlarla sohbet etmeye başladı. Saçları kt kesildi bir zgven geldi. DuruŐu deđiŐti üç ayda. Bir de ben onla çok mesafeli bir ilişki kurdum. Hem rahatsız olmasın hem de filme çalıŐsın diye merhabadan öteye geçmedim set boyunca. Gerçekten sette yanıma gelip oturduğunda bile ben duruyordum ve ona pozitif hiçbir mesaj gndermiyordum. Yani bana hem gı-cık oluyordu hem de böyle gizli bir sevgi duyuyordu. Ama filmde çok iÇimize yaradı o mesafe. Yemek sahnesinde annesine başka bakıyor, oynarken daha çok onunla oynuyor bana da gözünü kaçırarak bakıyordu. Bunu da setteki o mesafe sađlamıŐtı. Sonra zaten çok iyi arkadaş olduk.

HM: *Türkiye'de yerleşmiş bir ocuk hakları kavramının olduğunu düşünüyorsunuz musunuz? İnsanlar buna aŐına mı? Yasal düzenlemeler sizce yeterli mi?*

İLKSİN BAŞARIR: Öyle hukuksal olarak cevap veremem ama gördüklerimden ve duyduklarımdan yola çıkarak yeterli olmadığını düşünüyorum. Çocuk hakları kavramı da yerleşmiş değil. Filmimizde de ailenin hukuksal yollara başvurmaması belki de toplumdaki hukuka inanmama durumunu izah etmekte. Çünkü biz de dahil birçok kişi adalet olduğuna inanmıyoruz ülkemizde. Dolayısıyla zaten o durum filmde su yüzüne çıktı.

MERT FIRAT: Türkiye’de devlete ve adalet sistemine güven problemiyle ilgili bir şey bence. Yani aileler kendi aralarında arsayla ilgili, alacakla ilgili vs bir sorun olduğunda dahi gidip hukuksal yollara başvurmuyorlar. Çünkü devletin araya girip daha büyük sorunlar yaratacağını düşünüyorlar ve kendi yöntemleriyle cinayetle, başka bir şeyle çözüyorlar sorunlarını. Dolayısıyla o adalete güvenmiyorlar. Galiba başta adalete olan inancın kaybıyla ilgili bir durum. Bir devlet akıllı düşünün ki bilfiil çocuk istismarı yapmış bir adamı sümenaltı edip yavaştan, kenardan, bir ceza verdi mi verilmedi mi belli belirsiz bir şey yapıyor ve olayı kapatabiliyor.

İLKSİN BAŞARIR: Yani mesela çocukların evlendirilmesi bile artık haber değeri taşıyor. Amerika’da mesela 10 yaşında bir kız evlense bayağı ülke çalkalanır burada ise yani 11, 12, 13 bu normal bir şey haline getiriliyor.

MERT FIRAT: Bir de yani son üç yılda öldürülen kadın sayısını düşüdüğümüzde o kadınların eminim binde biri çocuk istismarı yapıyor bu adam diye devlete haber vermiş ve o şikâyetinden dolayı öldürülmüştür. Düşününün o özgüven gelmiş olsa kadına, devlete haber verse durumu ne cinayetler işlenir belli değil, aile katliamları olur. Hâlbuki bunun temelini hazırlanması lazım. Biz bu filmi 2010 da yaptık. O zaman da Bakanlıktan konuşmalarımızda, sohbetlerimize katılanlar oldu. Temel mesele şu hukuka başvurabilmenin altyapısının hazırlanması gerekir. Altyapısı hazırlanmadan bu yola başvurmak çok zor oluyor. Tabi ki başvuran o cesaretle insanlar var ve sonuna kadar desteklenmeli. Ama altyapıdan kastım şu; İlk önce o psikolojiyi ele alacaksın. Gerçekten böyle mi değil mi onu anlamaya çalışacaksın. Sonra babayı gözlemlemek için araya bir sivil polis koyacaksın. O aile içine girecek. Eve bir şekilde sızacak ve oraya konumlanmaya çalışacak. Adamın iyi arkadaşı olacak, çocuğun iyi arkadaşı olacak. Ve yavaş yavaş kimseyi incitmeden meseleyi öğrenecek. Ve çocuğun daha fazla tacize uğramaması için o sırada alınması gereken önlemleri alacak. Anneye şunu yap, bak şuralarda yalnız bırakma falan diyecek. Artık tacize uğramaması için ne gerekiyorsa yapacak. Bundan sonra da panik butonları koyulacak. Ve oradan artık delil toplanmaya başlanacak. İtiraf nasıl olur onun üzerine çalışılacak. Bu yönlendirmeye süreç başlayacak. Baba evden uzaklaştırılacak. Dava sürecinde

kadınla çocuk bambaşka bir yere yerleştirilecek. O çocuğun ne eğitimi zarar görecektir ne kadının bir işi gücü bir evi varsa o zarar görecektir. Bu altyapı olmadığından biz şimdi sığınma evinin önünde öldürülen kadınları, kızları görüyoruz.

ÇHM: *Bugün Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) ismiyle bir kurum oluşturuldu. ÇİM çocuğun ifadesinin alındığı, aile görüşmesinin yapıldığı, raporlandığı merkezlerdir. Burada barınma, beslenme, giyim, sağlık ve güvenlik ihtiyaçları karşılanıyor. 24 saat Adli Tıp Uzmanı, Psikolog, Danışman, Sosyal Hizmet Uzmanı, Çocuk Hekimi, Hemşire hazır bulunuyor. İstismara uğrayan çocuk, tek bir kere dinleniyor. Bu şekilde çocuğun olayı anlatırken istisman tekrar tekrar yaşamasını engelliyorlar. Sağlıklı bir yardım sunuluyor.*

MERT FIRAT: Harika bir şey. Biraz galiba bu olmadığından böyle oluyor.

ÇHM: *Daha önce sivil toplum kuruluşlarında ya da farklı projelerde çocuk haklarına ilişkin çalışmalarda bulundunuz mu? Neler yaptınız? Sizin kişisel olarak çalışmalarınız var mı?*

MERT FIRAT: Ben TEGEV'le birlikte bir proje yürüttüm. TEGEV'in Samsun'daki şubesiyle oyun çalıştım. Daha çok çocuk haklarının merkezde olduğu anlayışla çocukların haklarının, beden bütünlüğünün ve ona duyulması gereken saygının üzerine çalıştık. Çocuğun hem kendinin hem karşısındaki kişilerin bilinçlendirilmesine dair çalışmalar yaptık. Bu bahsettiklerimi oyunla yaptık. Daha çok yeni yazılmış oyunlarla. Çocukların birbirlerinin ellerini tutmasından tutun da birbirleriyle olan ilişkilerine kadar gidecek uzun bir çalışma oldu. Bir-bir buçuk sene falan sürdü. Altı yedi kişiydik. Ben çalışmaya oyuncu olarak katıldım. Bir de onu şununla birleştirdik arkasından "Okuyorum Oynuyorum" diye bir proje yaptık. O projeye birlikte yazılmış oyunları oynamaya başladık. Bunu iller bazında sürdürdük ve sonra İstanbul'da da gösterisini yaptık. Samsun'dakinin farkı çocuğun bedeni ve beden bütünlüğüyle ilgili olarak kendisine olan saygısını, özgüvenini ve karşı tarafa aktardıklarını, koyduğu sınırları ele alan bir çalışma olmasıydı. İşte kendisinden izin alınmadan üstünün çıkarılması, bedenine dokunulmaması gibi bir sürü maddenin olduğu ve özellikle bir başlık altında değil de böyle onu bir oyunla konuştuk. Ve çalışmalar bittikten sonra küçük bir anket yaptık çocuklarla. Verdikleri cevaplarla o anketin içinde aldık sonuçları. Sence hangisi doğru şeklindeki sorularımıza büyük çoğunluğu doğru cevaplar vererek projenin sonuç verdiğini, bir bilinç yaratıldığını gösterdi. TEGEV de bu konuda gayet güzel çalışmalar yürüten bir sivil toplum kuruluşu. Çocuk haklarıyla ilgili bir hassasiyetim var. Bu konuda yapılan tüm çalışmaları destekliyorum.

ÇHM: Çocuk Haklarına ilişkin yeni projeleriniz var mı?

MERT FIRAT: Bu filmi ilk yaptığımızda AÇEV, TEGEV, KADER ve birkaç dernekle hep beraber seyrettik. Dedik ki buyurun bu filmi eğitimlerinizde kullanın. Sadece bize haber verin bir de olumlu olumsuz bir görüş alırsanız bize bildirin dedik. O anlamda bir sürü psikolog arkadaşlarımızdan güzel geri dönüşler aldık. Ama birebir ekstra bir proje yapmadık.

İLKSEN BAŞARIR: Yeni bir projemiz yok şu anda. Sanki bir sosyal sorumluluk projesi üretiyormuşuz biz gibi bir şey oluyor. Ne bileyim şimdi mesela otizmle ilgili bir film yapmak için benim onunla ilgili bir şeyin dikkatimi çekmesi lazım. Otizm dikkatimi çekmediğinden değil ama yani bir şey geçiyor olması lazım bana. Olmadığında da onla ilgili bir film yapamam.

ÇHM: Sorularımız bu kadar Çocuk Hakları Merkezi olarak bu konudaki duyarlılığınız için, vakit ayırıp sorularımızı cevaplandırmanız için çok teşekkür ediyoruz. Ortak projelerde buluşmak dileğiyle...

*Bu söyleşi 2014 Ekim ayında yapılmıştır

MÜLTECİ ÇOCUKLARIN YAŞAM VE DİĞER İNSAN HAKLARI

Av. Can YAVUZ

1- Giriş

Bodrum'dan Yunanistan'ın İstanköy Adası'na doğru "umuda yolculuk" başlar. Aslında bu ilk girişim değildir. Daha önce birçok yol denenmiş fakat "umuda" ulaşılammıştır¹. Fakat, bu sonuncu teşebbüs olur ve ortaya kelimelerin tarif etmekte kifayetsiz kaldığı bir manzara çıkar.

Sahile vurmuş insanlıkla karşılaşarlardan ilki olay yerine görevi icabı gelen Jandarma Mehmet olur. Yüzükoyun yatan küçük çocuğu gören Mehmet,umarım yaşıyordur düşüncesiyle bir hayat belirtisi aramak için çocuğa yaklaşır fakat sonuç alamaz. Daha sonra, hayatında kaldırabileceği en ağır yükü, dünyanın taşıyamadığı insanlık yükünü kucaklar².

Olay yerine gelen muhabirin, gördüğü manzara karşısında kanı donar. Muhabirin yapabileceği tek şey yerde yatan cansız küçük bedenini çıkılığını duyurmak için deklanşöre basmak olur³. Çekilen fotoğraf umut yolculuğunun rotası Akdeniz'in bir çocuk mezarlığına dönüştüğünü resmeder ve istatistiklerin arkasında nasıl bir hikâyenin yattığını gösterir. Büyük felaketin küçük kurbanının fotoğrafı dünya kamuoyunda ciddi yankı bulur⁴.

- 1 Aylan Kurdi'nin akrabaları, Kurdi ailesinin Türkiye'den ayrılmak için dört kez girişimde bulduklarını belirttiler. BBC Türkçe, "**Aylan Kurdi ve ailesinin öyküsü**", 04.09.2015, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150904_alan_kurdi_oykusu, erişim 12.03.2016
- 2 Hürriyet, "**Jandarma Astsubay, minik Aylan'ı ilk gördüğü anı anlattı**", 06.09.2015, <http://www.hurriyet.com.tr/jandarma-astsubay-minik-alyani-ilk-gordugu-ani-anlatti-29999798>, erişim 12.03.2016, Hürriyet, "**İşte vicdanı yerden kaldıran adam**", 03.09.2015, <http://www.hurriyet.com.tr/iste-vicdani-yerden-kaldiran-adam-29978196>, erişim 16.03.2016
- 3 Hürriyet, "**Dünyayı sarsan fotoğrafı çeken DHA muhabiri Nilüfer Demir: O an kanım dondu**", 03.09.2015, <http://www.hurriyet.com.tr/dunyayi-sarsan-fotografi-cekten-dha-muhabiri-nilufer-demir-o-an-kanim-dondu-29978898>, erişim 12.03.2016
- 4 Hürriyet, "**Merkel: Aylanın fotoğrafı beni derinden etkiledi**", 11.09.2015, <http://www.hurriyet.com.tr/merkel-aylanin-fotografi-beni-derinden-etkiledi-30046317>, erişim 13.03.2016, Hürriyet, "**Dünyayı sarsan o fotoğraf gazetelerin manşetlerinde**", <http://www.hurriyet.com.tr/dunyayi-sarsan-o-fotograf-gazetelerin-mansetlerinde-29975363>, 03.09.2015, erişim 12.03.2016

Facianın gerçekleştiği plaj Yunanistan'a yakın olduğundan umut yolcularının uğrak noktasıdır. Bu yüzden çevrede oturanlar ve turistler umut yolcularını görmeye alışmıştır. Olayın gerçekleşmesinden birkaç saat sonra hayat normale döner. Yaşananlardan habersiz olan turistler sahilde güneşlenirler. Mağdurun akrabası küçük çocuklar ise plajda kumdan kale yaparlar. Adı "Aylan Kurdi" olarak değiştirilen plajdan karşıya bakıldığında umut, İstanköy Adası, gözükmektedir⁵.

2- Mülteci Çocukların Yaşam Hakkı

Günümüzün en büyük sorununun mülteci krizi olduğu sıklıkla dile getirilmekte. Türkiye gerek konumu gerekse uyguladığı açık kapı politikası sebebiyle tüm insanlığa aitmeselenin en yoğun şekilde hissedildiği ülke durumundadır. Mart 2016 itibarıyla ülkemiz 2.7 milyon Suriyeli mülteciyi (hukuki deyimle geçici koruma altındaki Suriyeliyi) barındırmakta⁶. Tüm çabalara rağmen Türkiye'de yaşayan mülteciler temel ihtiyaçlarını gidermekte ciddi sıkıntılar yaşıyorlar. Sorunlardan en çok etkilenen kesim ise mülteci çocuklar oluyor.

Türkiye'de barınan Suriyeli mültecilerin önemli bir bölümü, özellikle eğitilmiş olanlar, ülkelerindeki savaş ve iç karışıklığın öngörülemez bir süre boyunca devam edeceğini düşünüyorlar. Mülteciler, Avrupa'da elde edecekleri yaşam şartlarının Türkiye'de kendilerine sunulandan çok daha iyi olduğunu kanısındalar. Diğer bir deyişle, Suriyeli mülteciler Türkiye'de ufuk göremiyorlar⁷. Bu yüzden ölümü bile göze alarak Avrupa'ya göç etmeye çalışıyorlar. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin rakamlarına göre, 2016'nın ilk üç ayında Türkiye üzerinden Yunanistan'a giden mülteci sayısı 143 205 ve bu rakamın % 38'ini çocuklar oluşturmaktadır⁸. Aynı istatistik 2015 yılı içerisinde 856 723 olarak gerçekleşmiştir⁹.

Mülteciler Avrupa'ya gidebilmek için ellerindeki son parayı göçmen kaçakçılarına veriyorlar. Yoğun talepten ötürü göçmen kaçakçılığı sektörü oldukça gelişmiş, dinamik ve organize bir hal almış. İnsan taciri bulmak ise

5 Hürriyet, "**O sahilde hayat devam etti**", <http://www.hurriyet.com.tr/o-sahilde-hayat-devam-etti-29973000?fbbcvomsixuoaho>, 03.09.2015, erişim 12.03.2016, Hürriyet, "**Aylan Kurdi'nin ismi öldüğü sahilde yaşatılacak**", 01.12.2015, <http://www.hurriyet.com.tr/aylan-kurdi-nin-ismi-oldugu-sahilde-yasatilacak-40021597>, erişim 13.03.2016

6 Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Türk Hükümetine göre, Mart 2016 itibarıyla Türkiye Cumhuriyeti'nde 2 715 789 Suriyeli mülteci bulunmakta. Bu mültecilerin yarısından fazlasını çocuklar oluşturmaktadır. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>, erişim 12.03.2016

7 Banu Şen, "**Çözüm Reçetesi**", Hürriyet, 11.09.2015, http://sosyal.hurriyet.com.tr/yazar/banu-sen_428/cozum-recetesi_30039182, erişim 13.03.2016

8 Rakamlar 13.03.2016 itibarıyla günceldir. <http://data.unhcr.org/mediterranean/country.php?id=83>, erişim 14.03.2016

9 <http://data.unhcr.org/mediterranean/download.php?id=864>, erişim 14.03.2016

oldukça kolaylaşmış¹⁰. Hatta sektördeki potansiyeli gören mülteciler bile artık göçmen kaçakçılığı yapmaya başlamışlar. İzmir Emniyeti Kaçakçılık Suçlarıyla Mücadele Şube Müdürlüğü'nün yaptığı bir operasyon, Suriyeli bir insan kaçakçısının kurduğu paravan şirketin internet üzerinden 400 milyon liralık para transferi yaptığını ortaya çıkardı. Çökertilen insan kaçakçılığı örgütünün Suriyeli liderinin yaptığı açıklamalar şu şekilde:

“Şavaşla birlikte şartlar zorlaştı. Fabrikamı bırakıp Türkiye'ye kaçtım. Önce İstanbul'a gittim. Burada ayakkabıcılarda çalıştım. Bulduğum yerin [Suriye] zenginlerindendim. İstanbul'da zorlanınca İzmir'e geldim. İzmir'de ayakkabıcılık işi yapmaya başladım. Çok zorluk çekiyordum. İnsan kaçakçılığında iyi para olduğunu duydum. Bu işi yapmaya karar verdim”¹¹.

Bu hikâyeden sonra mülteciler arasında göçmen kaçakçılığı yapmak yaygınlaştı. Bir insan taciri durumu şu şekilde dile getiriyor:

“4 kez yasadışı yollardan Avrupa'ya geçmeyi deneyen ama bir türlü başarısız olan biri vardı, Filistinli Muhammed adında. Her defasında yakalandı. Bir süre sonra baktık ki o da göçmen kaçakçılığına başlamış. Para kazandı, işi öğrendi. En son görüştüğümüzde Macaristan'a yerleştiğini öğrendim. Bu işi yapan kolay kolay bırakamaz. Çünkü bir başarılı geçişte binlerce Euro para kazanılıyor”¹².

Mültecilerin Avrupa'ya geçmek için bir başka yöntem daha kullanmaktadır. Daha önce kaçmayı deneyip başarısız olanlar veya göçmen kaçakçılarına paralarını kaptıranlar artık bir araya gelip, bot alırlar. Daha sonra Ege kıyılarından deniz yoluyla Avrupa'ya gitmeyi deniyorlar¹³. Bu yüzden umut yolculuğu malzemeleri artık bir kârlı sektör haline gelmiş. Deniz yoluyla

10 İstanbul'un Aksaray ve İzmir'in Basmane semtinin göçmen kaçakçılığının merkezi haline geldiği artık kamuoyunca bilinen bir gerçek. Hatta, göçmen kaçakçılığı ücret tarifeleri gazetelere yansımış durumda: “Havayoluyla Avrupa'ya gitmenin bedeli 10 -12 bin Euro... Karayolu ile 8 bin Euro ödeyerek gidecek olan bir yolcu denizyolu ile İtalya'ya gitmek isterse ödeyeceği ücret 4 bin 500 Euro oluyor ...Özellikle Ege ve Akdeniz'deki kıyı kentlerinden sürat botları, küçük tekneler veya eski büyük gemilerle göçmenleri Yunan adalarına taşıyan bu kişiler ise yolcu başına 2 bin Euro alıyor”. Habertürk, “**500 Euro'ya 2 günde sahte Finlandiya pasaportu aldım**”, 08.07.2015, <http://www.haberturk.com/yazi-dizisi/haber/1071551-500-euroya-2-gunde-sahte-finlandiya-pasaportu-aldim>, erişim 14.03.2016

11 Banu Şen, “**Kaçakçılık sektörünün bir parçası; “İnsan ticareti”**”, Hürriyet, 09.09.2015, http://sosyal.hurriyet.com.tr/yazar/banu-sen_428/kacakcilik-sektorunun-bir-parcasi-insan-ticareti_30019684, erişim 14.03.2016

12 Habertürk, “**Dünyanın dört bir yanından**”, 05.07.2015, <http://www.haberturk.com/yazi-dizisi/haber/1071551-500-euroya-2-gunde-sahte-finlandiya-pasaportu-aldim>, erişim 14.03.2016

13 Banu Şen, “**Kaçakçılık sektörünün bir parçası; “İnsan ticareti”**”

geçişlerde sıklıkla kullanılan şambrel, can yeleği ve şişme botlar ciddi talep görüyor. Ucuz ürünler daha fazla talep gördüğünden dolayı üretim çoğu zaman merdiven altı atölyelerde gerçekleşiyor. Satılan ürünlerin önemli bir bölümü ise sahte. Örneğin, satılan can yelekleri daha çok “ölüm yeleğini” andırıyor. Umut yolculuğu gereçleri artık en umulmadık yerlerde bile bulunabiliyor: “*Basmane'nin ara sokaklarında bazı kuru temizlemecilerde önceki denemelerden kalıp, temizlenmiş yelekler asılı dururken, internet kafelerin önünde işportaya düşmüş can yelekleri dikkat çekiyor*”¹⁴.

Sonuç olarak ortaya çıkan resim şu şekilde: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin rakamlarına göre Akdeniz'de 2014 yılında 3500, 2015 senesinde ise 3771 mülteci deniz yoluyla göç etmeye çalışırken öldü veya kayıplara karıştı. 2016 yılının ilk iki buçuk ayında ise 448 mülteci Akdeniz'de hayatını kaybetti veya kayboldu¹⁵.

Çocuk mültecilerin yaşam hakkını tehdit eden bir başka sorun çocukların organ mafyası tarafından kaçırılmaları. Yaşam hakkına ilişkin ilk bakışta akla gelmeyen bir başka problem ise mülteci kamplarında yaşanmakta. Kamp-larda “mahalle baskısı” sebebiyle her aileden en az bir kişi savaşmak için Suriye'ye gönderiliyor. Gönderilenlerin önemli bir bölümünü ise çocuklar oluşturuyor¹⁶.

3- Umut Olamadık

Türkiye'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 22. maddesinin ilk fıkrası şu şekildedir: “*Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana-babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve sözkonusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar*”. İnsan haklarına ilişkin gözden kaçırılmaması gereken bir husus, tüm insan haklarının birbiriyle ya-kından bağlantılı olduğudur.

14 Banu Şen, “**Can değil ölüm yeleği**”, Hürriyet, 10.09.2015, http://sosyal.hurriyet.com.tr/yazar/banu-sen_428/can-degil-olum-yelegi_30027574, erişim 13.03.2016

15 http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php#_ga=1.17034879.734391983.1457801121, erişim 13.03.2016

16 Habertürk, “**Mustafa Alluş: 5 çocukla mayından geçtim**”, 10.03.2016, <http://www.haberturk.com/yazi-dizisi/haber/1206198-mustafa-allus-5-cocukla-mayindan-gectim>, erişim 13.03.2016

Yukarıda değinildiği üzere, Türkiye'deki mülteciler ölümü göze alarak Avrupa'ya gitmeye çalışıyorlar. Bu durumun altında yatan sebepleri anlamak oldukça önemli. Bu yüzden, mülteci çocukların en temel hak ve ihtiyaçları olan barınma, eğitim, vatandaşlık kazanma ve gelişimini engelleyecek şekilde çalıştırılmama hakkına ilişkin kısa bir durum tespiti yapılacaktır.

Her çocuk eğitim hakkına sahiptir. Fakat mülteci çocukların eğitim alması kritik bir önem teşkil etmektedir. Türkiye'deki mülteci çocukların eğitim hakkına bakıldığında ortaya çıkan tablo şu şekilde: Türkiye'de okul çağında olup okula gidemeyen yarım milyon Suriyeli çocuk var¹⁷. Eğer mülteci çocukların eğitim politikasına ilişkin hatalar düzeltilmez ve eksiklikler giderilmezse "kayıp nesil" ortaya çıkması oldukça muhtemel gözüküyor¹⁸. Eğitim hakkı mülteci çocukların en temel ihtiyaçlarından birisini oluşturuyor ve bu ihtiyaç giderilmediğinde ortaya çok acıklı sonuçlar çıkabiliyor.

"2011 yılında Shaza hükümet karşıtı protestolar düzenlediği için tehditler almaya başlayınca ailesiyle birlikte Şam'ı terk etti. 2011'de İstanbul'a geldiğinde ikamet izni olmadığı için, oğlu Omar'ın Türkiye'de bir devlet okuluna gitmesinin mümkün olmadığını öğrendi.

Yaşadıkları yerde sadece birkaç tane Arapça eğitim veren, pahalı okul vardı ve ailenin bunu karşılaması mümkün değildi. Eğitimi yarıda kalan ve yasal yollardan çalışma şansı olmayan 16 yaşındaki Omar Esad hükümetine karşı savaşmak için Suriye'ye geri dönmeye karar verdi. Kısa süre sonra da bir çatışmada hayatını kaybetti"¹⁹.

Oğlunu kaybeden Shaza verdiği röportajda durumu şu şekilde anlatıyor: *"Bir insan hastalanırsa tedavi olur ve iyileşir. Bir çocuk okula gitmezse, bu ileride büyük bir sorun olur – ya sokağa düşer, ya Suriye'ye döner ve savaşırken ölür, ya radikalleşir ve bir köktendinci olur, ya da Avrupa'ya ulaşmaya çalışırken denizde ölür"²⁰.*

17 Unicef, **Türkiye'deki Suriyeli Çocuklar**, Şubat 2016, http://unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/T%C3%BCrkiyedeki%20Suriyeli%20%C3%87ocuklar_Bilgi%20Notu%20Subat%202016_2.pdf erişim 12.03.2016

18 Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız, Human Rights Watch, **Kayıp Bir Nesil Olmalarını Önlemek: Türkiye "Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştığımında Hiçbir Şeyi Göremiyorum" Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller**, Kasım 2015, https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1115tu_web.pdf, erişim 12.03.2016

19 Human Rights Watch, **Kayıp Bir Nesil Olmalarını Önlemek: Türkiye "Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştığımında Hiçbir Şeyi Göremiyorum" Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller**, sayfa 47

20 Human Rights Watch, **Kayıp Bir Nesil Olmalarını Önlemek: Türkiye "Geleceğimi Hayal**

Mülteci çocukların karşılaştığı bir başka dert ise kaçak bir şekilde, sağlıklı ortamda ve düşük ücretle çalıştırılmaları²¹. Birçok mülteci çocuk ailesinin geçimine katkıda bulunabilmek için çalışmak zorunda kalıyor²². Bazı firmalar bu durumu çocuk haklarına aykırılık teşkil eden bir sömürü değil adeta bir fırsat, ucuz işgücü, olarak görüyorlar²³. Mülteci çocukların, mültecilerin denize açılırken kullandığı sahte can yeleklerini üreten merdiven altı bir imalathane- de çalıştırıldığı tespit edilmesi sorunun trajikliğini gösteriyor²⁴.

Barınma meselesi mültecilerin sıkıntı yaşadığı bir konu. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün rakamlarına göre Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin sadece % 10'u geçici barınma merkezlerinde kalıyor. Diğer bir deyişle Türkiye on Suriyeli mülteciye dokuzuna barınma sağlamıyor²⁵. Türkiye, daha fazla kamp yapmaya imkânı varken Suriyeli mültecilerin ülkenin dört bir yanına düzensiz bir şekilde yayılmasını teşvik etti²⁶. Bu büyüklükte bir göç hareketinin

Etmeye Çalıştığında Hiçbir Şeyi Göremiyorum” Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller, sayfa 47

- 21 Yapılan bir araştırmaya göre, Aralık 2015 itibarıyla Türkiye'de 400 bin Suriyeli mülteci çocuk kayıt dışı ve düşük ücretli olarak çalıştırılıyor. Suriyeli işçilerin, Türk işçilerin aldığı ücretin çok daha altına, bazen üçte birine, razı olduğu bilinmektedir. Hürriyet, **“Kayıtlı: 3.686 Kayıt dışı: 400.000”**, 08.12.2015, <http://www.hurriyet.com.tr/kayitli-3-686-kayit-disi-400-000-40024074>, erişim 14.03.2016
- 22 BBC Türkçe, **“Suriyeli çocuk işçi: Ders zordu ama iş daha zor”**, 09.02.2016, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160209_suriyeli_cocuk_isci, erişim 13.03.2016
- 23 BBC Türkçe, **“Independent: İngiliz firmaların Türkiye tedarikçilerinde Suriyeli çocuk işçi,”** 01.02.2016, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160201_independent_suriyeli_isci, erişim 13.03.2016
- 24 Radikal, **“Öldüren can yeleği” atölyesinde mülteci çocuklar çalıştırılıyor**, Radikal, 06.01.2016, <http://www.radikal.com.tr/turkiye/olduren-can-yelegi-atolyesinde-multeci-cocuklar-calistiriliyor-1497166/>, erişim 13.03.2016
- 25 http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, erişim 15.03.2016
- 26 *“Suriye savaşından kaçan mülteciler için başta oluşturulan çadır ve konteynir kampların dünyadaki benzerlerinden bariz üstün kalitesi ile övünülmüş ancak belli bir kişi kapasitesinden sonra (yakriben 230 bin) kamp yapımı durdurulmuştur. Elbette Türkiye Cumhuriyetinin yeni kamp oluşturabilecek maddi imkanı vardır ancak deklare edilmeyen nedenlerle Suriyeli sığınmacıların artık kamplarda toplu kalması değil, şehirlere yayılması istenmiştir. Bu nedenle başta sınır bölgesindeki şehir merkezlerine, sonra da tüm Türkiye'ye Suriyelilerin dağılması adeta teşvik edilmiştir. Ancak en baştan beri bir türlü oturtulamayan kayıt sistemi ile bu nüfusun nereye, ne kadar dağıldığı bilinmemiştir. Sağlık alanı dışında da hemen hiçbir sosyal alanda öngörü, idari ve hukuki düzenleme olmaksızın bu dağılıma işlemine adeta seyirci kalınmıştır. Bu insanlar şehirlerdeki akraba ve hayırsever insanların ilgi ve yardımseverliğine teslim edilmişlerdir. Başta, bu konuda en çok ismi anılan ve sorumluluk sahibi olan AFAD ve Kızılay olmak üzere hemen hiçbir kamu kuruluşu şehirlerde gelişen bu yeni süreçte rol ve inisiyatif almamaya adeta özen göstermiştir. Burada siyasi ve idari zeminde bir irade boşluğu yok ise bu yönde bir politika ve strateji oluşturulmama yönünde bir irade*

yönetilmemesi sadece barınma değil aynı zamanda sosyal açıdan da ciddi problemler ortaya çıkardı²⁷.

Mültecilerin entegrasyonu önemli bir dert teşkil ediyor. Türkiye’de her gün 125 Suriyeli bebek doğuyor. Yeni doğan bebekler ne Suriye ne de Türkiye tarafından (Suriyeli mülteciler Türkiye’de “geçici koruma” statüsünde olduğundan ötürü) tanınıyor. Doç. Dr. Murat Erdoğan uyum sorununu şu şekilde açıklıyor: “Her yıl 45 bin çocuk, kalabalık çadır veya konteyner hayatı içindeki cinsel beraberlik sonucu vatansız doğuyor. Bunlar beş yıldır çadır hayatı içinde kent yaşamını bilmeden yaşamını sürdürüyor. Unutulmasın ki beş yıl önce 13 yaşında gelen çocuk da bugün 18 yaşına ulaştı. Eğitimsiz, kimliksiz, vatansız, kenti bilmeyen. Arap olduğu için de ötelenmiş, dil öğrenemeyen, her şeye açık yüz binlerden söz ediyoruz...²⁸”.

Barınma, eğitim, vatandaşlık kazanma ve gelişimini engelleyecek şekilde çalıştırılmama hakkının yaşam hakkıyla doğrudan bağlantılı olduğu gözden kaçıyor. Fakat Suriyeli çocuk mültecilerin anlattıkları bu kanaatin tam aksini ispatlıyor. Çocuk mülteci Rasha kendisiyle yapılan röportajda durumunu şu şekilde anlatıyor: “Artık okula gidemiyorum, bu çok fena. Bu duruma alışmak çok zor. Ara sıra işe gidiyorum, ablamlar gitmediğinde onların yerine fabrikada çalışıyorum. Geleceğimi hayal ettiğimde hiçbir şey görmüyorum”²⁹. Umut veremediğimiz mülteciler ise ölümü göze alarak “umuda” erişmeye çalışıyorlar.

Türkiye’deki mültecilerin geleceğinin ne olacağı sorusuna ne devlet yetkilileri ne de mültecilerin kendileri cevap verebiliyor. Bu durumun altında birçok sebep yatmaktadır. Suriye İç Savaş’ının yaratabileceği sorunların

var demektir. Ancak her ikisinin de mantıklı ve doğru olmadığını son olaylar ispat etmiştir”. Taner Kılıç, “**Türkiye’deki mültecilerin uyum meselesi**”, http://www.multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=321%3Atuerkiyede-multecilerin-uyum-meselesi&catid=3%3Aav-taner-klc&lang=tr, erişim 15.03.2016

27 Büyük göç hareketinin yarattığı ilk sosyo-ekonomik değişim şu şekilde: Mavi yaka işlerin ücretlerinde ciddi bir düşüş gözleniyor. Diğer taraftan kira, hizmet ve diğer tüketim mallarının fiyatlarında artış gözükmemekte. Ayrıca, kayıt dışı ekonomi büyüyor ve birçok patron mülteci krizini “fırsata” dönüştürmek için elinden geleni yapıyor. Mültecilerin göçtüğü kentlerde adete mülteci mahalleleri ortaya çıktı. Bu durum mültecilerin topluma entegrasyonunu zorlaştırıyor. İleride yaşanacak sosyo-ekonomik sorunları öngörmek ise oldukça güç.

28 Habertürk, “**Erkek sığınmacı kadınlardan fazla**”, 08.03.2016, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1206383-erkek-siginmaci-kadinlardan-fazla>, erişim 14.03.2016

29 Human Rights Watch, **Kayıp Bir Nesil Olmalarını Önlemek: Türkiye “Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştığımında Hiçbir Şeyi Göremiyorum” Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller**, sayfa 29

büyüklüğü vizyonsuzluk sebebiyle öngörülememi³⁰. Mültecilerin kayıt altına alınması, yerleştirilmesi, temel ihtiyaçlarının karşılanması ve entegrasyonu gibi konularda kervan yolda düzölmeye çalışıldı. Tüm bunlar yetmezmiş gibi mültecilere ilişkin politikalar kamuoyu ile yeterince paylaşılmadan adeta kapalı kapılar ardında planlandı. Planların hayata geçirilmesi ise hem eksik hem de geç oldu³¹.

Yaşanan sorunların tek sorumlusu olarak Türkiye'yi göstermek ise haksızlık olarak nitelendirilebilir. Uluslararası toplum tüm insanlığa ait bir sorunu hem benimsemekte hem de etkili bir çözüm sunmakta geç kaldı. Çünkü Türkiye'nin mülteci krizini tek başına taşıyabilmesi mümkün gözökmüyor³².

Sonuç olarak, Türkiye açık kapı politikası izleyerek mülteci sorununa insancıl bir yaklaşım göstermeye çalışıyor. Fakat sınır kapılarını açmak problemlerin sonu değil başlangıcı olarak görölmeli. Türkiye'nin yaşadığı krizi: "Biz mülteci bekliyorduk insan geldi" şeklinde özetlemek mümkün. Tüm insanlık olarak, mültecilerin temel hak ve ihtiyaçlarını karşılayamıyoruz. Bu yüzden mülteci çocuklar ya geleceklerini hayal edemiyorlar, ya savaş ortamına dönüp ölüyorlar ya da umuda yolculukta hayatlarını kaybediyorlar.

30 Türkiye kendisine gelecek Suriyeli mülteci sayısının 100 bini geçmeyeceğini düşündü. Bu sebepten ötürü, 100 bin rakamı (Türkiye sınırları dışında kamp kurulması için) psikolojik sınır olarak göröldü. Mart 2016 itibarıyla Türkiye'de 2.7 milyon mülteci barınmakta. Sabah, "Mülteci sayısı psikolojik sınırı aştı", 16.10.2012, <http://www.sabah.com.tr/gundem/2012/10/16/multeci-sayisi-psikolojik-siniri-asti>, erişim 15.03.2016, Vatan, "Tampon bölge' sayısına ulaşıldı!", 16.10.2012, <http://www.gazetevatan.com/-tampon-bolge--sayisina-ulasildi--487265-gundem>, erişim 15.03.2016

31 İkametgâhı olmadığından ötürü okula kaydolamayan mülteci çocuklar veya çalışma izni olmadığından dolayı kaçak olarak çalışan mülteciler duruma örnek gösterilebilir. Bu yanlışlardan dönölene kadar birçok sorun yaşandı. Yukarıda bahsi geçen (ikametgâhı olmadığından okula kaydolamayıp Suriye'ye geri dönüp savaşta ölen) Suriyeli çocuğun hikâyesi duruma örnek teşkil etmekte.

32 Finansal açıdan bakıldığında ortaya çıkan tablo şu şekilde: "Başbakanlık Başdanışmanı Murtaza Yetiş başkanlığındaki heyetin hazırladığı, "Türkiye'deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik 2016- 2018 Dönemi Kamuoyu Birinci Aşama İhtiyaç" Planlaması"na bakmak yeterli. Plana göre, bütün alanlarda tespit edilen toplam ihtiyaç miktarı 61 milyar 791 milyona lira. Yani 19 milyar 130 milyon Euro. Dolayısıyla bu tutar, Irak, Pakistan, Afganistan, Somali gibi ölkelerden de gelen 317 bin 500 kişi de eklendiğinde kayıtlı 3 milyon aşkın sığınmacının 6 aylık ihtiyacına dahi yetmeyecek düzeyde. Gelenler bir yana, Türkiye'de, son iki yıldır Avrupa'ya kaçmak isteyen 103 bin 668 kişinin hayatını kurtarmak için çaba gösteren güvenlik güçlerinin gemi, tekne ve araçları ile personelinin 5 yıllık gideri

ÇOCUK KORUMA KANUNU

Kanun Numarası : 5395

Kabul Tarihi : 3/7/2005

Yayımlandığı R. Gazete

Tarih: 15/7/2005 Sayı : 25876

Yayımlandığı Düstur

Tertip : 5 Cilt : 44 Sayfa

BİRİNCİ KISIM

Amaç, Kapsam, Temel İlkeler, Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Tanımlar ve Temel İlkeler

Amaç

Madde 1- (1) Bu Kanunun amacı, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2- (1) Bu Kanun, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usûl ve esaslarına, çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri kapsar.

Tanımlar

Madde 3- (1) Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi; bu kapsamda,

1. Korunma ihtiyacı olan çocuk: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu,

2. Suça sürüklenen çocuk: Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu,

b) Mahkeme: Çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerini,

c) Çocuk hâkimi: Hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, suça sürüklenen çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında uygulanacak tedbir kararlarını veren çocuk mahkemesi hâkimini,

d) Kurum: Bu Kanun kapsamındaki çocuğun bakılıp gözetildiği, hakkında verilen tedbir kararlarının yerine getirildiği resmî veya özel kurumları,

e) (Değişik: 13/6/2012-6327/38 md.) Sosyal çalışma görevlisi: Psikolojik

danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını,

İfade eder.

Temel ilkeler

Madde 4- (1) Bu Kanunun uygulanmasında, çocuğun haklarının korunması amacıyla;

a) Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması, b) Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi,

c) Çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tâbi tutulmaması,

d) Çocuk ve ailesi bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması,

e) Çocuğun, ailesinin, ilgililerin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içinde çalışmaları,

f) İnsan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usûl izlenmesi,

g) Soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi,

h) Kararların alınmasında ve uygulanmasında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimi ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinin desteklenmesi,

i) Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması,

j) Tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması,

k) Çocukların bakılıp gözetildiği, tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları,

l) Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde kimliğinin başkaları tarafından belirlenememesine yönelik önlemler alınması,

İlkeleri gözetilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler

Koruyucu ve destekleyici tedbirler

Madde 5- (1) Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Bunlardan;

a) Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,

b) Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,

c) Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,

d) Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,

e) Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya,

Yönelik tedbirdir.

(2) Hakkında, birinci fıkranın (e) bendinde tanımlanan barınma tedbiri uygulanan kimselerin, talepleri hâlinde kimlikleri ve adresleri gizli tutulur.

(3) Tehlike altında bulunmadığının tespiti ya da tehlike altında bulunmakla birlikte veli veya vasisinin ya da bakım ve gözetiminden sorumlu kimsenin desteklenmesi suretiyle tehlikenin bertaraf edileceğinin anlaşılması hâlinde; çocuk, bu kişilere teslim edilir. Bu fıkranın uygulanmasında, çocuk hakkında birinci fıkrada belirtilen tedbirlerden birisine de karar verilebilir.

Kuruma başvuru

Madde 6- (1) Adlî ve idarî merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu Sosyal

Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmekle yükümlüdür. Çocuk ile çocuğun bakımından sorumlu kimseler çocuğun korunma altına alınması amacıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna başvurabilir.

(2) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kendisine bildirilen olaylarla ilgili olarak gerekli araştırmayı derhâl yapar.

Koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınması

Madde 7- (1) Çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı; çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuk hâkimi tarafından alınabilir.

(2) Tedbir kararı verilmeden önce çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılabilir.

(3) Tedbirin türü kararda gösterilir. Bir veya birden fazla tedbire karar verilebilir.

(4) Hâkim, hakkında koruyucu ve destekleyici tedbire karar verdiği çocuğun denetim altına alınmasına da karar verebilir.

(5) Hâkim, çocuğun gelişimini göz önünde bulundurarak koruyucu ve destekleyici tedbirin kaldırılmasına veya değiştirilmesine karar verebilir. Bu karar acele hâllerde, çocuğun bulunduğu yer hâkimi tarafından da verilebilir. Ancak bu durumda karar, önceki kararı alan hâkim veya mahkemeye bildirilir.

(6) Tedbirin uygulanması, onsekiz yaşın doldurulmasıyla kendiliğinden sona erer. Ancak hâkim, eğitim ve öğrenimine devam edebilmesi için ve rızası alınmak suretiyle tedbirin uygulanmasına belli bir süre daha devam edilmesine karar verebilir.

(7) Mahkeme, korunma ihtiyacı olan çocuk hakkında, koruyucu ve destekleyici tedbir kararının yanında 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar vermeye yetkilidir.

Tedbirlerde yetki

Madde 8- (1) Korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun menfaatleri bakımından kendisinin, ana, baba, vasisi veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yerdeki çocuk hâkimince alınır.

(2) Tedbir kararlarının uygulanması, kararı veren hâkim veya mahkemece en geç üçer aylık sürelerle incelettilir.

(3) Hâkim veya mahkeme; denetim memurları, çocuğun velisi, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kimselerin, tedbir kararını yerine getiren kişi ve kuruluşun temsilcisi ile Cumhuriyet savcısının talebi üzerine veya re'sen çocuğa uygulanan tedbirin sonuçlarını inceleyerek kaldırabilir, süresini uzatabilir veya değiştirebilir.

Acil korunma kararı alınması

Madde 9- (1) Derhâl korunma altına alınmasını gerektiren bir durum varlığı hâlinde çocuk, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından bakım ve gözetim altına alındıktan sonra acil korunma kararının alınması için Kurum tarafından çocuğun Kuruma geldiği tarihten itibaren en geç beş gün içinde çocuk hâkimine müracaat edilir. Hâkim tarafından, üç gün içinde talep hakkında karar verilir. Hâkim, çocuğun bulunduğu yerin gizli tutulmasına ve gerektiğinde kişisel ilişkinin tesisine karar verebilir.

(2) Acil korunma kararı en fazla otuz günlük süre ile sınırlı olmak üzere verilebilir. Bu süre içinde Kurumca çocuk hakkında sosyal inceleme yapılır. Kurum, yaptığı inceleme sonucunda, tedbir kararı alınmasının gerekmediği sonucuna varırsa bu yöndeki görüşünü ve sağlayacağı hizmetleri hâkime bildirir. Çocuğun, ailesine teslim edilip edilmeyeceğine veya uygun görülen başkaca bir tedbire hâkim tarafından karar verilir.

(3) Kurum, çocuk hakkında tedbir kararı alınması gerektiği sonucuna varırsa hâkimden koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesini talep eder.

Bakım ve barınma kararlarının yerine getirilmesi

Madde 10- (1) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından, kendisine intikal eden olaylarda gerekli önlemler derhâl alınarak çocuk, resmî veya özel kuruluşlara yerleştirilir.

Çocuklara özgü güvenlik tedbiri

Madde 11- (1) Bu Kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılır.

Akıl hastalığı

Madde 12- (1) Suça sürüklenen çocuğun aynı zamanda akıl hastası olması hâlinde, 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 31 inci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları kapsamına giren çocuklar hakkında, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanır.

Tedbir kararlarında usûl

Madde 13- (1) Bu Kanunun 7 nci maddesinin yedinci fıkrasında öngörülen durumlar hariç olmak üzere, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında duruşma yapılmaksızın tedbir kararı verilir. Ancak, hâkim zaruret gördüğü hâllerde duruşma yapılabilir.

(2) Tedbir kararının verilmesinden önce yeterli idrak gücüne sahip olan çocuğun görüşü alınır, ilgililer dinlenebilir, çocuk hakkında sosyal inceleme raporu düzenlenmesi istenebilir.

Kanun yolu

Madde 14- (1) Bu Kanun hükümlerine göre, çocuk hâkimi tarafından alınan tedbir kararlarına karşı itiraz yolu açıktır. İtiraz, 4.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun itiraza ilişkin hükümlerine göre en yakın çocuk mahkemesine yapılır.

İKİNCİ KISIM

Soruşturma ve Kovuşturma

BİRİNCİ BÖLÜM

Soruşturma

Soruşturma

Madde 15- (1) Suça sürüklenen çocuk hakkındaki soruşturma çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılır.

(2) Çocuğun ifadesinin alınması veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında, çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir.

(3) Cumhuriyet savcısı soruşturma sırasında gerekli görüldüğünde çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasını çocuk hâkiminden isteyebilir.

Çocuğun gözaltında tutulması

Madde 16- (1) Gözaltına alınan çocuklar, kolluğun çocuk biriminde tutulur.

(2) Kolluğun çocuk biriminin bulunmadığı yerlerde çocuklar, gözaltına alınan yetişkinlerden ayrı bir yerde tutulur.

İştirak hâlinde işlenen suçlar

Madde 17- (1) Çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturma ayrı yürütülür.

(2) Bu hâlde de çocuklar hakkında gerekli tedbirler uygulanmakla beraber, mahkeme lüzum gördüğü takdirde çocuk hakkındaki yargılamayı genel mahkemedeki davanın sonucuna kadar bekletebilir.

(3) Davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi hâlinde, genel mahkemelerde, yargılamanın her aşamasında, mahkemelerin uygun bulması şartıyla birleştirme kararı verilebilir. Bu takdirde birleştirilen davalar genel mahkemelerde görülür.

Çocuğun nakli

Madde 18- (1) Çocuklara zincir, kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Ancak; zorunlu hâllerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlem alınabilir.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi

Madde 19- (Değişik: 6/12/2006-5560/39 md.)

(1) Çocuğa yüklenen suçtan dolayı Ceza Muhakemesi Kanunundaki koşulların varlığı halinde, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebilir. Ancak, bu kişiler açısından erteleme süresi üç yıldır.

Adli kontrol

Madde 20- (1) Suça sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma veya kovuşturma evrelerinde adli kontrol tedbiri olarak Ceza Muhakemesi Kanununun 109 uncu maddesinde sayılanlar ile aşağıdaki tedbirlerden bir ya da birkaçına karar verilebilir:

- a) Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak.
- b) Belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek.

c) Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak.

(2) Ancak bu tedbirlerden sonuç alınamaması, sonuç alınamayacağıının anlaşılması veya tedbirlere uyulmaması durumunda tutuklama kararı verilebilir.

Tutuklama yasağı

Madde 21- (1) Onbeş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı tutuklama kararı verilemez.

İKİNCİ BÖLÜM

Kovuşturma

Duruşma

Madde 22- (1) Çocuk, velisi, vasisi, mahkemece görevlendirilmiş sosyal çalışma görevlisi, çocuğun bakımını üstlenen aile ve kurumda bakılıyorsa kurumun temsilcisi duruşmada hazır bulunabilir.

(2) Mahkeme veya hâkim, çocuğun sorgusu veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurabilir.

(3) Duruşmalarda hazır bulunan çocuk, yararı gerektirdiği takdirde duruşma salonundan çıkarılabileceği gibi sorgusu yapılmış çocuğun duruşmada hazır bulundurulmasına da gerek görülmeyebilir.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması

Madde 23- (Değişik: 6/12/2006-5560/40 md.)

(1) Çocuğa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda, Ceza Muhakemesi Kanunundaki koşulların varlığı halinde, mahkemece hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Ancak, bu kişiler açısından denetim süresi üç yıldır.

Uzlaşma

Madde 24- (Değişik: 6/12/2006-5560/41 md.)

(1) Ceza Muhakemesi Kanununun uzlaşmaya ilişkin hükümleri suçta sürüklenen çocuklar bakımından da uygulanır.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Mahkemeler ve Cumhuriyet Savcılığı

BİRİNCİ BÖLÜM

Mahkemelerin Kuruluş, Görev ve Yetkisi

Mahkemelerin kuruluşu

Madde 25- (1) Çocuk mahkemesi, tek hâkimden oluşur. Bu mahkemeler her il merkezinde kurulur. Ayrıca, bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak kurulabilir. İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde çocuk mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturulabilir. Bu daireler numaralandırılır. Çocuk mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısı bulunmaz. Mahkemelerin bulunduğu yerlerdeki Cumhuriyet savcıları, çocuk mahkemeleri kararlarına karşı kanun yoluna başvurabilirler.

(2) Çocuk ağır ceza mahkemelerinde bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur ve mahkeme bir başkan ve iki üye ile toplanır. Bu mahkemeler bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen yerlerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak kurulur. İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde çocuk ağır ceza mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturulabilir. Bu daireler numaralandırılır.

Mahkemelerin görevi

Madde 26- (1) Çocuk mahkemesi, asliye ceza mahkemesi ile sulh ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından, suça sürüklenen çocuklar hakkında açılacak davalara bakar.

(2) Çocuk ağır ceza mahkemesi, çocuklar tarafından işlenen ve ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarla ilgili davalara bakar.

(3) Mahkemeler ve çocuk hâkimi, bu Kanunda ve diğer kanunlarda yer alan tedbirleri almakla görevlidir.

(4) Çocuklar hakkında açılan kamu davaları, Kanunun 17 nci maddesi hükümleri saklı kalmak kaydıyla bu Kanunla kurulan mahkemelerde görülür.

Mahkemelerin yargı çevresi

Madde 27- (1) Çocuk mahkemelerinin yargı çevresi, kurulduğu il ve ilçenin mülkî sınırlarıyla belirlenir.

(2) Çocuk ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresi, buldukları il merkezi ve ilçeler ile bunlara adli yönden bağlanan ilçelerin idarî sınırlarıdır.

(3) Coğrafi durum ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresinin belirlenmesine veya değiştirilmesine Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca karar verilir.

Hâkimlerin atanmaları

Madde 28- (1) Mahkemelere, atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış, adli yargıda görevli, tercihan çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış olan hâkimler ve Cumhuriyet savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca atama yapılır.

(2) Atamalarda istekli olanlarla daha önce bu görevlerde bulunmuş olanlara öncelik tanınır.

(3) Herhangi bir nedenle görevine gelemeyen hâkimin yerine bu hâkim görevine başlayıncaya veya Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca yetkilendirme yapılıncaya kadar o yerdeki hâkimlerden hangisinin bakacağı, birinci fıkrada aranan nitelikler de gözetilerek adli yargı adalet komisyonu başkanınca belirlenir.

İKİNCİ BÖLÜM

Cumhuriyet Savcılığı ve Kolluk

Cumhuriyet savcılığı çocuk bürosu

Madde 29- (1) Cumhuriyet başsavcılıklarında bir çocuk bürosu kurulur. Cumhuriyet başsavcısınınca 28 inci maddenin birinci fıkrasında öngörülen nitelikleri haiz olanlar arasından yeterli sayıda Cumhuriyet savcısı, bu büroda görevlendirilir.

Çocuk bürosunun görevleri

Madde 30- (1) Çocuk bürosunun görevleri;

a) Suça sürüklenen çocuklar hakkındaki soruşturma işlemlerini yürütmek,

b) Çocuklar hakkında tedbir alınması gereken durumlarda, gecikmeksizin tedbir alınmasını sağlamak,

c) Korunma ihtiyacı olan, suç mağduru veya suça sürüklenen çocuklardan yardıma, eğitime, işe, barınmaya ihtiyacı olan veya uyum güçlüğü çekenlere ihtiyaç duydukları destek hizmetlerini sağlamak üzere, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde çalışmak, bu gibi durumları çocukları korumakla görevli kurum ve kuruluşlara bildirmek,

d) Bu Kanunla ve diğer kanunlarla verilen görevleri yerine getirmektir.

(2) Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, bu görevler çocuk bürosunda görevli olmayan Cumhuriyet savcılar tarafından da yerine getirilebilir.

Kolluğun çocuk birimi

Madde 31- (1) Çocuklarla ilgili kolluk görevi, öncelikle kolluğun çocuk birimleri tarafından yerine getirilir.

(2) Kolluğun çocuk birimi, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar hakkında işleme başlandığında durumu, çocuğun veli veya vasisine veya çocuğun bakımını üstlenen kimseye, baroya ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna, çocuk resmî bir kurumda kalıyorsa ayrıca kurum temsilcisine bildirir. Ancak, çocuğu suça azmettirdiğinden veya istismar ettiğinden şüphelenilen yakınlarına bilgi verilmez.

(3) Çocuk, kollukta bulunduğu sırada yanında yakınlarından birinin bulunmasına imkân sağlanır.

(4) Kolluğun çocuk birimlerindeki personeline, kendi kurumları tarafından çocuk hukuku, çocuk suçluluğunun önlenmesi, çocuk gelişimi ve psikolojisi, sosyal hizmet gibi konularda eğitim verilir.

(5) Çocuğun korunma ihtiyacı içinde bulunduğunun bildirimi ya da tespiti veya hakkında acil korunma kararı almak için beklemenin, çocuğun yararına aykırı olacağını gösteren nedenlerin varlığı hâlinde kolluğun çocuk birimi, durumun gerektirdiği önlemleri almak suretiyle çocuğun güvenliğini sağlar ve mümkün olan en kısa sürede Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna teslim eder.

Görevlilerin eğitimleri

Madde 32- (1) Mahkemelerde görevlendirilecek hâkimler ve Cumhuriyet savcıları ile sosyal çalışma görevlilerine ve denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğünde görevli denetim görevlilerine, adaylık dönemlerinde Adalet Bakanlığınca belirlenen esaslara uygun çocuk hukuku, sosyal hizmet, çocuk gelişimi ve psikolojisi gibi konularda eğitim verilir.

(2) Mahkemelere atananların, görevleri süresince, alanlarında uzmanlaşmalarını sağlama ve kendilerini geliştirmelerine yönelik hizmet içi eğitim almaları sağlanır.

(3) Hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimin usûl ve esasları yönetmelikle belirlenir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sosyal İnceleme

Sosyal çalışma görevlileri

Madde 33- (1) Adalet Bakanlığınca mahkemelere, en az lisans öğrenimi görmüş olanlar arasından yeterli sayıda sosyal çalışma görevlisi atanır. Atamada; çocuk ve aile sorunları ile çocuk hukuku ve çocuk suçluluğunun önlenmesi alanlarında lisansüstü eğitim yapmış olanlar tercih edilir.

(2) Mahkemelere atanan ve bu Kanun kapsamındaki tedbirleri uygulayan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunda görevli sosyal çalışma görevlilerine almakta oldukları aylıklarının brüt tutarının yüzde ellisi oranında ödenek verilir.

(3) Bu görevlilerin bulunmaması, görevin bunlar tarafından yapılmasında fiilî veya hukukî bir engel bulunması ya da başka bir uzmanlık dalına ihtiyaç duyulması gibi durumlarda, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar ile serbest meslek icra eden birinci fıkrada öngörülen nitelikleri haiz kimseler de sosyal çalışma görevlisi olarak görevlendirilebilirler.

(4) Hakkında sosyal inceleme yapılacak çocuğun, incelemeye tâbi tutulacak çevresi mahkemenin yetki alanı dışında ise, davayı gören mahkemenin talimatına bağlı olarak çocuğun bulunduğu yerdeki mahkemece inceleme yaptırılır. Büyükşehir belediye sınırları içinde kalan yerlerde bu inceleme, davayı gören mahkemeye bağlı olarak çalışan sosyal çalışma görevlilerince yapılabilir.

Sosyal çalışma görevlilerinin görevleri

Madde 34- (1) Sosyal çalışma görevlilerinin görevi;

a) Görevlendirildikleri çocuk hakkında derhâl sosyal inceleme yapmak, hazırladıkları raporları kendilerini görevlendiren mercie sunmak,

b) Suça sürüklenen çocuğun ifadesinin alınması veya sorgusu sırasında yanında bulunmak,

c) Bu Kanun kapsamında mahkemeler ve çocuk hâkimleri tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmektir.

(2) İlgililer, sosyal çalışma görevlilerinin çalışmaları sırasında kendilerine yardımcı olmak ve çocuk hakkında istenen bilgileri vermek zorundadır.

(3) Sosyal çalışma görevlilerinin, görevleri sırasında yaptıkları ve hâkim tarafından takdir edilen masrafları Cumhuriyet başsavcılığının suçüstü ödeneğinden ödenir.

Sosyal inceleme

Madde 35- (1) Bu Kanun kapsamındaki çocuklar hakkında mahkemeler, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcılarınca gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılır. Sosyal inceleme raporu, çocuğun, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdirinde göz önünde bulundurulur.

(2) Derhâl tedbir alınmasını gerektiren durumlarda sosyal inceleme daha sonra da yaptırılabilir.

(3) Mahkeme veya çocuk hâkimi tarafından çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılmaması hâlinde, gerekçesi kararda gösterilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Denetim

Denetim altına alma kararı

Madde 36- (1) Hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onanan, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebilir.

Denetim görevlisinin görevlendirilmesi

Madde 37- (1) Denetim altına alınan çocukla ilgili olarak denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü tarafından bir denetim görevlisi görevlendirilir. Ancak, korunma ihtiyacı olan çocuklar veya suç tarihinde oniki yaşını bitirmemiş suça sürüklenen çocuklar ile çocuğun aileye teslimi yönünde karar verilmesi hâlinde, bu çocuklar hakkında denetim görevi gözetim esaslarına göre Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yerine getirilir.

(2) Görevlendirme sırasında çocuğun kişisel özellik ve ihtiyaçları dikkate alınır ve çocuğa kolay ulaşabilecek olanlar tercih edilir.

Denetim görevlisinin görevleri

Madde 38- (1) Denetim görevlisinin görevleri şunlardır:

a) Kararla ulaşılmak istenen amacın gerçekleşmesi için çocuğun eğitim, aile, kurum, iş ve sosyal çevreye uyumunu sağlamak üzere onu desteklemek, yardımcı olmak, gerektiğinde önerilerde bulunmak.

b) Çocuğa eğitim, iş, destek alabileceği kurumlar, hakları ve haklarını kullanma konularında rehberlik etmek.

c) İhtiyaç duyacağı hizmetlerden yararlanmasında çocuğa yardımcı olmak.

d) Kaldığı yerleri ve ilişki kurduğu kişileri ziyaret ederek çocuğun içinde yaşadığı şartları, ailesi ve çevresiyle ilişkilerini, eğitim ve iş durumunu, boş zamanlarını değerlendirme faaliyetlerini yerinde incelemek.

e) Alınan kararın uygulanmasını, bu uygulamanın sonuçlarını ve çocuk üzerindeki etkilerini izlemek, tâbi tutulduğu yükümlülüklerin yerine getirilmesini denetlemek.

f) Çocuğun gelişimi hakkında, üçer aylık sürelerle Cumhuriyet savcısı veya mahkemeye rapor vermek.

(2) Denetim görevlisi, görevini yerine getirirken gerektiğinde çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse ve öğretmenleriyle işbirliği yapar.

(3) Çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse çocuğun devam ettiği okul, işyeri veya çocukla ilgili bilgiye sahip kurumların yetkilileri, denetim görevlisine yardımcı olmak, görevi gereğince istediği bilgileri vermek zorundadırlar.

(4) Çocuğun yakınları denetim görevlisinin yetkilerine müdahale edemezler.

Denetim plânı ve raporu

Madde 39- (1) Çocuğa uygulanacak denetimin yöntemi, denetim görevlisince, sosyal incelemeyi yapan uzman veya mahkeme nezdindeki sosyal çalışma görevlisi ile birlikte, görevlendirmeyi takip eden on gün içinde hazırlanacak bir plânla belirlenir.

(2) Denetim plâni hazırlanırken;

a) Çocuk hakkında alınan tedbirin amacı, niteliği ve süresi,

b) Çocuğun ihtiyaçları,

c) Çocuğun içinde bulunduğu tehlike hâlinin ciddiyeti,

d) Çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse tarafından çocuğa verilen desteğin derecesi,

e) Suça sürüklenmesi sebebiyle tedbir alınmış ise suç teşkil eden fiilin mahiyeti,

f) Çocuğun görüşü,

Dikkate alınır.

(3) Denetim plâni, mahkeme veya çocuk hâkimince onaylandıktan sonra derhâl uygulanır. Denetim görevlisi, kararın uygulama biçimi, çocuk üzerindeki etkileri ile çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimselerin veya kurumların çocuğa karşı sorumluluklarını gereğince yerine getirip getirmediikleri, kararın değiştirilmesini gerektirir bir durum olup olmadığı ve istenen diğer hususlarda her ay, ayrıca talep hâlinde mahkeme veya çocuk hâkimine rapor verir.

Denetimin sona ermesi

Madde 40- (1) Denetim, kararda öngörülen sürenin dolmasıyla sona erer. Tedbirden beklenen yararın elde edilmesi hâlinde denetim, sürenin dolmasından önce de kaldırılabilir.

(2) Denetim, çocuğun başka bir suçtan dolayı tutuklanması veya cezasının yerine getirilmesine başlanmakla sona erer.

Sosyal inceleme ve denetim raporları hakkında bilgi edinme

Madde 41- (1) Sosyal inceleme raporu ile denetim plâni ve raporunun birer örneğini çocuğun avukatı veya yasal temsilcisi Cumhuriyet savcısından, mahkemeden veya çocuk hâkiminden alabilir. Çocuğa raporun içeriği hakkında bilgi verilir.

(2) Ancak, çocuk ve avukatı hariç olmak üzere birinci fıkrada gösterilen kişilerin sosyal inceleme raporu ile denetim plâni ve raporu hakkında bilgi sahibi olmasının çocuğun yararına aykırı olduğuna kanaat getirilirse, bunların incelenmesi kısmen veya tamamen yasaklanabilir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Çeşitli Hükümler

Uygulanacak hükümler

Madde 42- (1) Bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde Ceza Muhakemesi Kanunu, Türk Medenî Kanunu, 18.6.1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile 24.5.1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu hükümleri uygulanır.

(2) Denetim konusunda bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu hükümleri uygulanır.

Çocuğun giderleri

Madde 43- (1) Çocuk hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının giderleri Devletçe ödenir. Ödenecek miktar mahkemece verilecek bir karar ile tespit edilir.

(2) Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre çocuğa bakmakla yükümlü olan kimsenin malî durumunun müsait olması hâlinde, Devletçe ödenen meblağın tahsili için ilgililere rücu edilir.

Kamu görevlisi

Madde 44- (1) Bu Kanun kapsamına giren görevlerle bağlantılı olarak kamu görevlileri hakkında 2.12.1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaz.

Kurumlar

Madde 45- (1) Bu Kanunun 5 inci maddesinde yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerden;

a) (a) ve (e) bentlerinde yazılı danışmanlık ve barınma tedbirleri Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve yerel yönetimler,

b) (b) bendinde yazılı eğitim tedbiri Milli Eğitim Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı,

c) (c) bendinde yazılı bakım tedbiri Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu,

d) (d) bendinde yazılı sağlık tedbiri Sağlık Bakanlığı,

Tarafından yerine getirilir.

(2) Bakım ve barınma tedbirlerinin yerine getirilmesi sırasında ihtiyaç duyulan kolluk hizmetlerinin yerine getirilmesi, çocukların rehabilitasyonu, eğitimi ve diğer bakanlıkların görev alanına giren diğer hususlarla ilgili olarak Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yapılan her türlü yardım ve destek talepleri Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, ilgili diğer bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından geciktirilmeksizin yerine getirilir.

(3) Bu tedbirlerin yerine getirilmesinde kurumların koordinasyonu Adalet Bakanlığınca sağlanır.

Kadrolar

Madde 46- (1) Bu Kanun gereğince kurulacak mahkemelerin kuruluş ve çalışmaları için gerekli sınıflardan yeteri kadar kadro temin edilir.

Yönetmelik

Madde 47- (1) Bu Kanunun 5 ve 10 uncu maddelerinin uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar, Adalet Bakanlığı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından müştereken, diğer maddelerin uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar ise Adalet Bakanlığı tarafından altı ay içinde çıkarılacak yönetmeliklerle düzenlenir.

Yürürlükten kaldırılan hükümler

Madde 48- (1) 7.11.1979 tarihli ve 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

(2) Mevzuatta, yürürlükten kaldırılan 7.11.1979 tarihli ve 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanuna yapılan yollamalar, bu Kanunun ilgili hükümlerine yapılmış sayılır.

Geçici Madde 1- (1) 2253 sayılı Kanun gereğince kurulan çocuk mahkemelerinde derdest bulunan ve bu Kanun ile kurulan çocuk mahkemesinin görevine giren dava ve işler, bu mahkemeler faaliyete geçtiğinde çocuk mahkemesine devredilir.

(2) Genel ceza mahkemelerinde görülmekte olan ve bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte onsekiz yaşını doldurmuş olan sanıklar hakkındaki dava ve işler çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerine devredilmez.

(3) Çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemeleri bulunmayan yerlerde, bu mahkemeler kurulup göreve başlayıncaya kadar çocuklar tarafından işlenen suçlara ait soruşturma ve kovuşturmalar Cumhuriyet başsavcılığı ve görevli mahkemelerce bu Kanun hükümlerine göre yapılır.

(4) Çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde, bu mahkeme kurulup göreve başlayıncaya kadar korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında tedbir kararları görevli aile veya asliye hukuk mahkemelerince alınır.

(5) Adalet Bakanlığının koordinatörlüğünde ilgili bakanlıklar ve bağlı kuruluşlar bu Kanunun yürürlüğü tarihinden itibaren altı ay içinde koruyucu ve destekleyici tedbirleri yerine getirmek üzere gerekli tedbirleri alır. Ayrıca, ilgili bakanlıklar ve bağlı kuruluşlar bu amaçla sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğine gidebilirler.

Yürürlük

Madde 49- (1) Bu Kanunun;

a) Suça sürüklenen ve hakkında bakım tedbiri uygulanan çocuklar hakkında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yerine getirilecek hizmetlere ilişkin hükümler ile 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi yayımı tarihinden itibaren altı ay sonra,

b) 37 nci maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi ile 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi yayımı tarihinden itibaren bir yıl sonra,

c) Diğer hükümleri yayımı tarihinde,

Yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 50- (1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

5395 SAYILI KANUNA EK VE DEĞİŞİKLİK GETİREN

MEVZUATIN VEYA ANAYASA MAHKEMESİ TARAFINDAN İPTAL EDİLEN HÜKÜMLERİN YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİNİ GÖSTERİR LİSTE

Değiştiren Kanunun/KHK'nin / İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararının Numarası 5395 sayılı Kanunun değişen veya iptal edilen maddeleri Yürürlüğe Giriş Tarihi 5560 19, 23, 24 19/12/2006 / 6327 3 29/6/2012

